

BH Putovanja start

mjesečnik za turizam i zaštitu okoliša

Broj 15

www.bhputovanja.com

BESPLATNO

Čapljina je jedini predstavnik BiH u Europskoj asocijaciji karnevalskih gradova

Kraljica je vrhunac

Almir Peštek,
profesor na
Ekonomskom fakultetu

Franz Ferdinand,
domaće sto posto

Via Dinarica
Čvrsnica

Ozdravila Esma
Sultanija iz Jajca

Nije novac naš osnovni problem

BiH ima potencijal za razvoj mnogih vidova turizma i na tome treba raditi: obogatiti ponudu, povezati se sa drugim destinacijama, produžiti sezonom i širiti ponude na nova tržišta

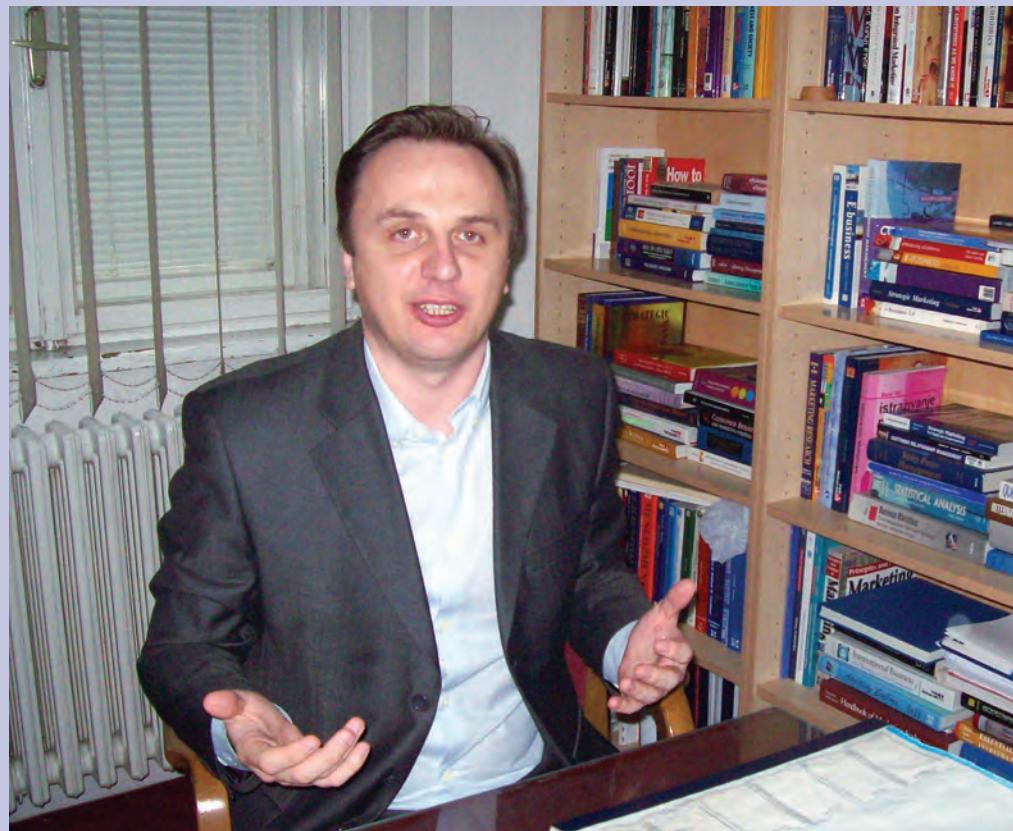
Kako turiste zadržati na bh. planinama i kada nema snijega?

- To je malo komplikovano pitanje i ja bih ga zamjenio pitanjem kako napraviti ambijent u kojem će se razvijati bogatstvo turističke ponude koje će omogućiti produženje sezone tokom cijele godine. A odgovor na to trebamo tražiti kroz holistički razvoj turističkih destinacija, a ne uski razvoj turističkih mješta i turističkih proizvoda. Turizmom se bave kompanije i poduzetnici, ali nemamo sistem u kom se turizam može sistemski i planski razvijati, odnosno nemamo upravljanje destinacijom. Privatni sektor ne može sam razvijati turizam niti se uspješno nositi sa problemima sa kojima smo suočeni.

A AKO OPET NE BUDE SNIJEGA?

Šta podrazumijeva destinacija? Je li to regija Sarajeva ili...?

- Trebala bi biti. Destinacija podrazumijeva strateški pristup, upravljanje kvalitetom i povezivanje privatnih i javnih interesa u jednu cjelinu. Preduslov za razvoj uspješne turističke destinacije je mjesto ili proizvod kao, naprimjer, Jahorina ili Baščaršija, a čine je i smještajni kapaciteti, prevoz, čistoća, trgovina, zabava i dodatni sadržaji. Dakle, kroz upravljanje destinacijom se obezbjeđuje usklađeni i održivi razvoj kroz balans interesa javnog, privatnog i nevladinog sektora. Mi, nažalost, nemamo tu sinergiju i planski pristup u razvoju destinacije i sada, kada nema snijega, možemo preporučiti uvođenje nekih novih sadržaja, kao recimo outdoor aktivnosti, zdravstveni turizam, agro-turizam i slične stvari koje su sada zanimljive, ali opet nećemo razvijati cjelinu i nećemo moći govoriti o dugoročnim efektima. Dakle, bavimo se mikronivoom i *ad hoc* aktivnostima, a ne sistemom koji omogućava planski razvoj turizma u kojem definišemo šta treba razvijati da bismo produžili turističku sezona i u kojem radimo na kvalitativno drugačiji način. Sada očito zavisimo samo od vanjskih faktora i vremenskih

neprilika koje značajno utiču na uspješnost i jasno je da ovakav sistem razvoja turizma nije dugoročno održiv. Jer šta ako se i naredne godine ponove ovakvi klimatski uslovi? *Ali kako zadržati gosta koji hoće skijanje i u aprilu uplati aranžman za narednu godinu, a snijega nema?*

- Teško je sada reći šta treba uraditi. Za odgovor na ovo pitanje potrebna je šira analiza potreba turista koji dolaze u BiH, analiza naše ponude, analiza konkurenčije i prilagođavanje ponude na bazi toga, ali treba nam i drugačiji pogled na razvoj turizma. BiH ima potencijal za razvoj mnogih vidova turizma i na tome treba raditi: obogatiti ponudu, povezati se sa drugim destinacijama, produžiti sezonom i širiti ponude na nova tržišta. Tre-

ba znati i da će turisti biti više oprezni i neće vršiti booking puno ranije. Činjenica je da je ovo što se dešavalо u BiH ove zime pogodilo i druge i treba voditi računa da skijanje jeste osnova ponude, ali nije isključivo sadržaj, što znači da ponudu treba obogaćivati. Uostalom, i u situaciji kada imamo snijega, skijanje nije jedina aktivnost zbog koje turisti dolaze. Pitanje koje smo i ranije trebali postaviti je šta to turisti žele i zbog čega dolaze u BiH.

Ko je taj ko treba da pomogne turističkim radnicima da obogate i osmisle svoju ponudu da bi i oni i država zaradili što više?

- Razvojem turizma se umnogome bave turistička preduzeća, ali izostaje sistemski pristup koji se sada manifestuje kroz odsustvo strategije. U FBiH, recimo, strategija za razvoj turizma nije usvojena, iako je napisana. U svakom slučaju je potrebna integracija privatnog sektora koji bi, u saradnji sa javnim sektorom, radio na kreiranju ambijenta koji će omogućiti sistemski razvoj.

Koje su karakteristike ambijenta koji omogućava sistemski razvoj?

- Trebaju nam plan i sistem. Turizam nije gradnja hotela ili postojanje Baščaršije, nego sistem upravljanja u koji se sve integriše. Treba nam destinacijski menadžment i organizacija lokacije.

KLJUČ JE INTEGRACIJA

Postoji podatak da je navodno Brazil sa tri puta manje turista nego Hrvatska zaradio 18 puta više novca nego ta zemlja. Šta je ključ?

- Atraktivnost destinacije koju čine ne samo kulturno-istorijsko nasljeđe ili prirodno bogatstvo nego ukupan doživljaj i priča. Mi, recimo, imamo pećinu, ali ona nije dovoljna jer oko nje nema suvenira, hrane i slične ponude. Znači, ne radimo strateški, nemamo svoju hranu, suvenire, nemamo puni efekat turizma. A turizam ima najveći indirektni efekat na razvoj ekonomije jer integrise druge biznise - hranu, male biznise, seoska gazdinstva s agroturizmom. Dakle, uspješne destinacije su se uspjele pozicionirati u svijesti turista i kreirati adekvatnu ponudu, odnosno izgradile su uspješan brand.

SUSRETI

Ko je destinacijski manadžment, turistički radnici ili javni sektor?

- I javni sektor i privatni kapital i nevladin sektor i tu trebamo kritistiti iskustva koja postoje. Inicijatori povezivanja bi, uz privatni sektor, trebale da budu turističke zajednice.

A DA IMAMO PLAN RAZVOJA...

Sada smo u situaciji da jedni nude mnogo jeftiniju uslugu, a drugi pak ne žele da ulazu u zimske centre ispod 1.800 metara nadmorske visine?

- Mi jesmo ugroženi klimatskim promjenama i postoji mogućnost da se za turiste borimo cijenom, ali možemo i nuditi nešto što drugi ne nude. Cijena jeste važna, ali ne mora biti ključni faktor za donošenje odluke turiste da posjeti određenu lokaciju. Pitanje je po čemu želimo biti drugačiji od konkurenata, šta ćemo nuditi i kako se to uklapa u cjelinu ponude. Ovo zahtijeva širu analizu potreba i zadovoljstva turista, ali i konkurenциje. Turista dolazi na određeno mjesto s određenom percepcijom i zna šta želi i očekuje, ali mi ne znamo zašto dolazi na Bjelašnicu, a ne u Italiju ili koliki je stepen zadovoljstva. Naš problem je generalno to što se vodi *ad hoc* politika *sad ćemo riješiti ovo, a sutra šta bude*.

Zašto je to tako?

- Zbog nedovoljnog znanja, jer čak i mnogi koji se bave turizmom ne razumiju turizam i sавремено poslovanje. Turizam je hiperkonkurentna industrija, a mi nemamo strateški pristup, ne

teški i smisljeno, možda neće dati željeni, mogući ili očekivani rezultat. Ne možemo uvijek biti operativni, nekada nam treba cjelina i strategija. Nekome ko je sagradio hotel, očekujući rezultat, a kada ga pogodi viša sila kao *ne-ma snijega*, cijeli biznis je ugrožen jer je to jedinica van sistema. A da imamo plan razvoja ili *master-plan*, znali bismo da taj neko sutra treba da uradi nešto da bi podržao i svoja, a i buduća ulaganja u turizam. Zašto bi neko, recimo, ulagao u Bjelašnicu ako ne zna u kom pravcu će se razvijati ta planina, hoće li biti novih staza, ski-liftova, restorana... *Šta onda sputava privatne investitore da se samoinicijativno uvezuju, da prave biciklističke staze ili neke druge nove proizvode?*

- Nedostaje znanje i novi način razmišljanja. Svi koji se bave turizmom moraju shvatiti da jači postajemo samo integracijom, a ne samostalnim djelovanjem. Također, potrebne su i inovacije, ne samo proizvoda, nego i samog marketinskog pristupa i organizacije. *Koliko je tu problem struktura države? Recimo, Boračko jezero je mnogo bliže Sarajevu nego Mostaru, a o prilaznom putu, koji je toliko loš da je opasan, odlučuje Mostar?*

- To je ponovo priča o upravljanju destinacijom. Destinacija ne mora nužno pratiti administrativne granice. Primjer je i rijeka Tara, koja je između BiH i Crne Gore. Destinacija mora biti posmatrana kao cjelina, jer svedenje na administrativne okvire vodi ka tome da ne vidimo cjelinu, nego samo dijelove slike i efekat se izgubi u nadležnostima. *Da li je nedostatak novca opravdanje?*

- Novac ne treba gledati kao osnovni problem, nego je potrebna svijest i strateško razmišljanje. Samo to će na duge staze dati rezultate.

Imate li primjer neke države ili destinacije gdje se uvezivanje brzo isplatio?

- Istra, Slovenija, Beč, Prag... ●

znamo šta razvijamo, šta nudimo...

Da li to znači da se budžetski novac za razvoj turizma ne koristi na najbolji mogući način?

- S obzirom da ulaganje nije stra-

Banja Luka u Beogradu SIR, PIVO I ĆEVAPI

Turistička organizacija Grada Banja Luke je na 36. sajmu turizma u Beogradu posjetiocima ove manifestacije predstavila svoj grad kao turističku destinaciju, u okviru čega su organizovani degustacija gastrobrendova Banje Luke i nastup KUD-a *Piskavica*. Posjetoci sajma mogli su probati banjalučki ćevap, pivo nektar, sir trapist i proizvode *Vitaminke* i *Vitinke*, a osim što je *Piskavica* izvela scenski prikaz krsne slave, koja je dio turističke ponude Banje Luke, Udruženje žena *Duga* predstavilo je svoje rukotvorine.

Krah zimske sezone NE POMAŽE NI NOVI SNIJEG

Samo u hotelu *Maršal* na Bjelašnici zbog nedostatka snijega ove sezone otkazano je oko 5.000 noćenja.

- Pogodila nas je čista elementarna nepogoda. Imali smo ugovore sa gostima iz Turske, Poljske, Češke,

Crne Gore, Hrvatske, ali i sa fakultetima sporta iz različitih bh. gradova - kaže šef servisa u *Maršalu* Zuhdija Bešović. Dosadašnja šteta je milionska i to se ne može popraviti čak i ako u martu bude snijega.

- Ne znamo kako ćemo se izvući. Tražit ćemo od države da nam pomogne - kazao je Bešović.

Otvara se Altamira PET PO PET

Nakon više od deset godina, za posjetitelje se ponovo otvara špilja Altamira u Španiji, u kojoj se nalaze neki od najboljih primjera paleolitske umjetnosti na svijetu, stari između 14.000 i 20.000 godina.

Kompleks pećina u Kantabriji zatvoren je 2002., kada su znanstvenici u glavnoj komori otkrili zelenu plijesan, a stručnjaci ustvrdili da samo kretanje ljudi po pećini i ugljendioksid kojeg ispuštaju disanjem, mogu biti štetni.

Zaklada koja upravlja Altamirom, čija je glavna komora uvrštena na UNESCO-ovu listu svjetske baštine, objavila je da će je tjedno moći posjetiti grupa od pet ljudi i razgledati je samo 37 minuta odjeveni u posebna odjela, maske i cipele.

Best of World DOBAR POČETAK

Časopis *National Geographic Traveler* objavio je svoje godišnje izdanje *Best of World list* sa 20 najboljih i jednom bonus turističkom destinacijom po odabiru čitalaca, među kojima se nalazi i glavni grad BiH.

- Lista odražava stručnost i

iskustvo naše i ogromne mreže globalnih turističkih stručnjaka. Ako želite da istražujete mesta koja vrijedi posjetiti 2014. godine, ovo je dobro mjesto za početak - rekao je glavni urednik časopisa *Kit Bealous*.

Prvi na listi je portugalski Alentejo, Sarajevo je 20., a bonus destinacija je ruski Soči.

NI HOSTEL ODAVNO VIŠE NIJE SAMO SOBA ZA PUTNIKA SA RANCEM

Franz Ferdinand, domać

Prva ideja bila je da prvi i još uvijek jedini art boutique hostel u glavnom gradu BiH ima 21 krevet, ali je interes toliki da je broj mesta i više nego udvostručen

Krajem prošle godine u centru Sarajeva je otvoren Franz Ferdinand, prvi i jedini art boutique hostel u glavnom gradu BiH. Investicija je vrijedna nekoliko stotina hiljada maraka, a prethodile su joj ozbiljno istraživanje evropskog hostelskog tržišta i iscrpni pregovori sa bankama.

ZALJUBLJENICI U ISTORIJU

Prvobitna ideja je bila otvaranje hostela sa kapacitetom od 21 kreveta, ali su vlasnici, po riječima menadžerice Emele Burdžović, vrlo brzo vidjeli da su potencijali znatno veći, pa hostel u ovom trenutku raspolaze sa 51 krevetom u sobama - privatnim hostelskog tipa, porodičnim i višekrevetnim.

Ovaj hostel od konkurenциje izdvajaju nesumnjivo intrigantan naziv i jedinstven enterijer.

- Mnogo je krivaca za uređenje enterijera, ali najvećim ipak moram proglašiti prijatelja Eldara Sarajlića, koji je dao ime hostelu, te time praktično definirao dizajn. Kad smo oduševljeno prihvatali da hostel nosi ime po ubijenom austrougarskom prestolonasljedniku, ideje su prštale. Prateći našu viziju i želje, tim arhitekata je, uz brilljantne ideje i asistenciju dizajnera Almira Kurta Kugle, realizirao dizajnersku priču o atentatu i Prvom svjetskom ratu.

Napravili smo spoj secesije i moderne, koristeći prirodne materijale i boje, te maksimalno čuvajući autentičnost austrougarske gradnje. A sve što smo zamislili i nacrtali, od igle do lokomotive, realizirali su sjajni majstori iz BiH. Nismo imali niti jednog stranog konsultanta, ali zato danas imamo mnogo stranaca koji se dive našem malom remek-djelu - kaže Burdžovićeva. Arhitektonski dio projekta potpisuju, inače, Adnan Drnda i Samir Solaković.

U Franzu Ferdinandu kažu da je jedan od ciljeva dovođenje svježeg kapitala u BiH, a sam naziv hostela ima nevjerojatan marketinški efekat i na turi-

ste i na medije.

- Efekat je i veći nego što smo mogli zamisliti u trenutku kad je Eldar na intimnom fejsbuk brainstormingu ispalio Franz Ferdinand, a mi oduševljeno prihvatili. Zaljubljenici u istoriju bookiraju nas samo na osnovu imena i hostel već nazivaju malim muzejom, a novinari iz cijelog svijeta svakodnevno defiluju hostelom. Stogodišnjica atentata nam definitivno ide u prilog - kaže Burdžovićeva.

NEZNAMO ŠTA IMAMO

Inače, boutique hoteli je termin koji je popularizovan u Sjevernoj Americi i Velikoj Britaniji za opisivanje hotela koji raspolažu sa kapacitetom od 10 do 100 soba i nude luksuzniji i intimniji komfor i tematski enterijer sa kompletnom uslugom. Počeli su se pojavljivati u osamdesetim godinama prošlog vijeka u većim gradovima

Će sto posto

SAD i Engleske.

Po uzoru na njih, kasnije su se počeli razvijati i boutique hosteli koji su ranije bili sinonim za smještaj niskog kvaliteta i usluge pa su uglavnom bili namijenjeni mlađoj populaciji skromnije platežne moći. Sa podizanjem kvaliteta smještaja i usluge, došlo je i do promjene strukture gosti-

ja i ljudi koji se kontinuirano obučavaju kako bi pružili najbolju moguću uslugu. U vrhu liste pohvala je i čistoća na kojoj insistiramo, a koja klasičnim hostelima nije jača strana - kaže Burdžovićeva.

A Sarajevom kao gradom su fascinirani svi koji se smjeste u ovom hostelu.

ŠKOTSKI BEND?

Zanimljivo je da ime hostela neki od mlađih posjetilaca baš i ne povezuju sa austrougarskim prijestolonasljednikom.

- Mlađima se zna omaći pa pitaju je li ovaj Franz Ferdinand dobio ime po škotskom bendu. Inače, ljudi u Sarajevo dolaze vrlo pripremljeni i sa mnogo poštovanja, ali i opreza. Suzdržavaju se postavljati neka osjetljiva pitanja, ali ako ih malo opustite shvatite koliko im je, uprkos silnom nastojanju da razumiju, nejasno šta se ovdje događa od raspada Jugoslavije naovamo. Na koncu im je najnejasnija, ali i najurnebesnija, doza humora sa kojom mi zaključimo priču o bh. podjelama i podvalama - kaže Emela Burdžović.

ju. Tako se u Ferdinandovim privatnim sobama hotelskog tipa smještaju poslovni ljudi, familije i ljudi sa nešto većim budžetom, a u grupnim studenti, školarci, sportski timovi, backpackeri, putnici istraživači...

Franz Ferdinand nudi spavanje i doručak, te sve popratne turističke sadržaje - od info-centra, preko profesionalnih turističkih tura, do transporta diljem svijeta.

- Rijetke su zemlje iz kojih nismo imali goste. Prednjače naša regija i Turska, a ni Amerikanci ne zaostaju. U hostelu ih najviše impresioniraju dizaj-

- I mi smo ga više počeli cijeniti posmatrajući ga očima turista. Za njih je Sarajevo impresivan mali grad velikih priča u koji se rado vraćaju. Cista egzotika. Nedavno nam je gost iz Pariza rekao da nemamo pojma šta imamo i da zastanemo prije nego što počnemo čeznuti za gradovima poput njegovog. Svjetski putnici vole naše ulice, sokake, naš humor i neposrednost. Zaljubljeni su u našu hranu. A od turističkih znamenitosti u najvećem broju posjećuju Tunel spaša - kaže Burdžovićeva.

Možda bude koristi HERCEGOVINA U BRISELU

Bh. misija pri EU u Briselu je, uz tehničku pomoć REDAH-a i Turističkog klastera Hercegovina, predstavila fotomonografiju Hercegovina - zemlja svjetlosti, posvećenu hercegovačkom kraju, zajedno sa gastro- i etno-delicijama ovog bh. područja.

Domaćin brojnim gostima, najvišim predstavnicima diplomatskog zbora Brisele, članovima Parlamenta EU, dužnosnicima Evropske komisije i Odbora regija, koji su uživali u hercegovačkoj hrani i vinima, bio je veleposlanik Igor Davidović.

Sacen International

BANJA LUKA NAJGOSTOLJUBIVIJA

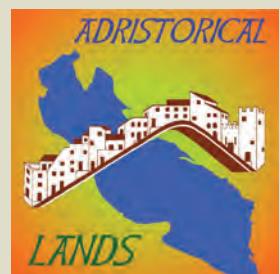

Međunarodni centar za razvoj turizma i ugostiteljstva Sacen International dodijelio je Banjoj Luci nagradu Zlatna čaša gostoljublja za najgostoljubiviji grad jugoistočne Evrope. Međunarodna turistička patrola Sacen international je, u sklopu akcije Birajmo najuspješnije u turizmu jugoistočne Evrope 2013, obišla BiH, Srbiju, Hrvatsku, Sloveniju, Crnu Goru, Makedoniju, Tursku, Rumuniju, Bugarsku, Tunis, Maltu i Grčku, nakon čega je međunarodni stručni žiri izabrao najbolje u jugoistočnoj Evropi.

Turizam bez granica ADRIA DO BEOGRADA

Turistička zajednica HNK postavila je izložbu fotografija Adriostorical Lands u Galeriji OZONE.

Izložba je dio aktivnosti projekta Adriostorical Lands - povijest, kultura, turizam, umjetnost i stari занати на europskom jadranskom području, financiranog iz IPA fonda Adriatic 2007-2013.

ne turističke zajednice.

Brojke to, doduše, ne dokazuju - u gradu Sarajevu, nešto širem od današnjeg Kantona, 1984. bilo je, recimo, 355.955 turista, a u Kantonu prošle godine 302.570. No, Hadžiefendić-Mešić ima objašnjenje...

- Zbog činjenice da su brojke sa kojima mi raspolažemo tek negdje oko 50 posto ukupnog turističkog prometa u Kantonu, slobodno možemo reći da je broj turista i broj ostvarenih noćenja 2013. veći nego olimpijske 1984. - kaže ona.

Sve je stvar tumačenja 'TA ĆE OLIMPIJADA'

Statistički je prošla, 2013. godina turistički u Kantonu Sarajevo bila uspješnija od slavne olimpijske sezone 1984, tvrdi Feni Asja Hadžiefendić-Mešić, glasnogovornica Kantonal-

Kraljica je vrhunac

Sve je počelo 1997., onda je 1998. čapljinskim ulicama prošetalo šest do sedam maškaranih grupa čiju je povorku pratilo oko 500 posjetitelja, da bi narednih godina manifestacija prerasla u spektakl koji privlači hiljade gledatelja koji imaju priliku vidjeti razne maske iz zemlje i inozemstva

» ZA BH PUTOVANJA: Vanja Iličić

Uvijeme zaključenja ovog broja *BH Putovanja* u toku su završnice tradicionalnih karnevalskih ludorija širom svijeta, dio tradicije ispraćaja zime i pozdrava proljeću. Tradicija maškaranja zadržala se i u BiH do danas, a za maškare ćete čuti različite nazive - u središnjoj Bosni, naprimjer, *čorjaci*.

ČEKAJUĆI MAŠKARANE

No, maškaranje je više vezano za hercegovačke krajeve, gdje posebno prednjači Čapljina, a najveće su fešte, svi će vam to reći, u čapljinskoj Mjesnoj zajednici Trebižat. Kreativnost njihovih maski redovito je nagrađena i ogromnim pljeskom posjetitelja na Međunarodnom ljetnom karnevalu u Čapljinu, koji se održava prve subote u avgustu. E, ovdje počinje priča o turističkoj atrakciji u gradiću koji se smjestio na četiri rijeke - Neretvi, Trebižatu, Bregavi i Krupi - nadomak Hutovog blata,

na 160 kilometara od Sarajeva i 35 kilometara od Mostara.

Čapljinski međunarodni ljetni karneval održan je već 15 puta, a svake godine privlači sve veći broj sudionika i posjetitelja. Sve je počelo 1997. godine, kada je Čapljina na 18. međunarodnoj konven-

stički promet.

A što propuštaju oni koji ne posjeti Čapljinu te prve subote u osmom mjesecu?

Prije svega, vrhunsku zabavu, a onda i odličan program. Karnevalska atmosfera osjeti se već od ranoga jutra, kada počinju pristizati prvi gosti iz inozemstva. Kao i ostali gosti Čaplji-

ne, imaju priliku, ako žele, otići na kanu-safari Trebižatom i spustiti se ovom zanimljivom zelenom ljepoticom, koja više puta ponire da bi ponovo izronila, pa je prepoznajemo i kao Tihaljinu, Vrliku i Mlade. Završnica ovog vodenog safarija je na obližnjoj plaži Jaz, istoj onoj koju smo zapamtili iz filma *Cirkus Columbia*.

U povratku sa plaže će se oni koji za to imaju vremena zastaviti u hladu oko razvaline utvrđene rimske kasnoantičke vile na brežuljku Mogorjelo, a sutradan će obavezno otici do tri kilometra udaljenih utvrda

grada Počitelja, ispod kojih se ugnijezdilo pitomo naselje, te smjestila i najpoznatija bh. likovna kolonija. Ili će se odvesti do obližnjeg Hutovog blata, na vožnju brodicom kroz ovaj veliki rezervat ptica i diviti se pravim, močvarnim lopociima.

A u subotu poslijepodne će na platou ispred čapljinskog kolodvora početi karnevalski party: vesele karnevalske skupine počinju se okupljati i, uz smijeh, pjesmu i ples, pripremati se za karnevalsku povorku. Povorku će povesti puhački orkestar HKUD *Seljačka sloga* iz Trebižata, da bi za njima slijedile čapljin-

ciji u makedonskoj Strumici primljena u Asocijaciju europskih karnevalskih gradova (FECC). Već sljedeće godine čapljinskim ulicama je, u organizaciji Turističke zajednice Općine, prošetalo 6-7 maškaranih grupa, no tada je malo ko mogao zamisliti kakav će razmjer u budućnosti poprimiti, sada već tradicionalni, Međunarodni ljetni karneval u Čapljinu. Na prvom karnevalu maškararu povorku je pratilo oko 500 posjetitelja, da bi narednih godina manifestacija prerasla u spektakl koji privlači hiljade gledatelja. Oni imaju priliku vidjeti razne maske iz zemlje i inozemstva. Iz godine u godinu, bilježi se i sve veći turi-

ske mažoretkinje, te dječica iz vrtića, a onda domaće i gostujuće karnevalske skupine sa veselim maskama i kostimima, uz najrazličitije koreografije.

TREBIŽAT, ZVONČARI, ZUMBAŠICE...

Posebnu pažnju uvek privlače tradicijske grupe *zvončara*. To su maske koje predstavljaju pastire koji odvraćaju zle sile od svojih stada - najčešće su prekriveni ovčijim runom, a opasani zvonom ili zvonom. U Čapljinu dolaze zvončari iz Rijeke, ali i iz Makedonije. Razlikuju se u nijansama.

Redoviti učesnici čapljinskog karnevala su i riječke mažoretkinje *Halubajke Viškovo*, Karnevalska udruga *Cirimigini* iz Solina, tu su onda druge karnevalske udruge iz Rijeke, kao i *meštar Riječkog karnevala Anton Škrobonja*, poznatiji kao *meštar Toni*. U povorci se nađu i karnevalske skupine iz Nove Gradiške, Kotora, iz Italije..., svi s atraktivnim kostimima i koreografijama, koje publika uvek toplo pozdravi.

U atraktivnosti i kreativnosti ne zaostaju ni do-

maće skupine, a među njima se opet posebno ističe već spomenuti Trebižat. Osim poznatog i dobrog puhačkog orkestra, Trebižat ima kreativce i u drugim oblastima. Svojevremeno je buru oduševljenja na čapljinskom karnevalu izazvala maska po motivima iz filma *Avatar*: osim onog čarobnog stabla, bili su tu i ljkovi iz filma, svi sa ručno oslikanim tijelima,

u gotovo identičnoj boji i obliku iz filma. Godinu ranije stigli su na alegorijskim kolima iz kojih su iskočile djevojke u gotovo neprimjetnim kupaćim kostimima, tijela potpuno oslikanim motivima Hutovog blata.

Uvijek su kreativne i maškare iz Struga i Gorice. Sami šiju svoje kostime, a oduševljenje su izazvali i nedavno kao *Štrumpfovi*. Na jubilarnom XV Međunarodnom karnevalu u Čapljini, prvi put su nastupile i zumbašice, koje su sve razveselile i oduševile plesom, pa su morale obećati da će doći i naredni put.

Vrhunac čapljinskog karnevala svake godine, negdje oko ponoći, predstavlja proglašenje kraljice karnevala, na temelju ranije raspisanog naječaja, za koju svake godine specijalnu halj-

nu kreira Čapljinčica **Mihaela Boras**. Kraljica je uvek djevojka iz Čapljine, a njene pratilje biraju se te večeri među djevojkama učesnicama povorce.

Slijede vatromet i koncert za sve okupljene na trgu, a fešta potraje do ranih jutarnjih sati. Čapljinci ne zaboravljaju da je sve ovo započeo pokojni **Jozo Pehar**, a **Ivan Raguž** i Turistička organizacija Čapljinčica uspješno nastavljaju započeto.

Dakle, ako ne možete oticiti na čuveni karneval u brazilskom Riju, pa ni na velike europske karnevale u Veneciji ili Rijeci zimi, u Budvi na proljeće, ljeti u, recimo, Kotoru ili na Braču, a vi nemojte propustiti ovo veselje i šarenilo prvog vikenda augusta u Čapljini. Vikend prije toga u Mostaru se organiziraju tradicionalni skokovi sa Staroga mosta, a vikend poslije slijedi *Maraton lađa* od susjednog Metkovića do Opuzena!

Novi projekt BiH i Hrvatske ŽITNI PUT JE DOBRA PRIČA

Agencija za razvoj malih i srednjih preduzeća, te Turistička organizacija RS i Udruženje za podršku održivom razvoju Zelene staze predstavili su u Banjoj Luci projekat Žitni put, Kupa - Sava za kojeg direktor Agencije Slobodan Marković kaže da ga finansira EU u okviru IPA prekograničnog programa Hrvatska - BiH 2007-2013. Ukupna vrijednost projekta je 655.352,13 eura, traje dvije godine, od jula 2013. do juna 2015, a namjera je da doprinese stvaranju zajednič-

kog privrednog prostora radi poboljšanja životnih uvjeta u BiH i Hrvatskoj, te da promoviše regiju Kupa-Sava kao jedinstvenu turističku destinaciju. Među idejama koje bi trebale dovesti turiste su i izgradnja turističkog broda koji će ploviti Kupom i Savom, izgradnja manje turističke infrastrukture na tri lokacije u BiH, kreiranje zajedničkog marketinga i promocija ovog područja...

- Smatramo da je Žitni put dobra priča koja može povezati BiH i Hrvatsku, a krajnja namjera je otvaranje radnih mesta, te podsticanje malih preduzeća - rekla je Ivana Antolović iz hrvatske općine Pokupsko.

Turizam nam velika šansa A NIKO NEĆE U ŠKOLU

Turizam je, po riječima prof. dr. Jasmine Osmanković, na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu predmet naučne, akademске i istraživačke pažnje profesora, što pokazuju i dokazuju brojni radovi objavljeni u relevantnim međunarodnim naučnim časopisima, realiziran je i veliki broj domaćih i međunarodnih naučno-istraživačkih pro-

ejkata, ali...

Iako je na ovom fakultetu moguće studirati turizam i za turizam na prvom, drugom i trećem ciklusu studija, interesa studenata skoro pa da i nema.

- Preciznije, od 1995. godine do danas smo imali samo jednu generaciju studenata koja je završila trogodišnji studij smjer Turizma. Oni su imali odlične rezultate, formirali su posebno udruženje CIROT, poslovnu karijeru razvijaju u nevladinom sektoru, turističkim udruženjima, turističkim agencijama, državnoj službi i drugim firmama koje se direktno ili indirektno bave turizmom. Poslije ove generacije, međutim, nije bilo interesa za studij turizma - kaže profesorka Osmanković.

Turističke statistike BiH NOVOZELANĐANI OSTAJU NAJDUŽE

Bosnu i Hercegovinu je u decembru prošle godine posjetilo 53.127

turista koji su ostvarili 106.720 noćenja, podaci su Agencije za statistiku BiH. U ukupno ostvarenom broju noćenja, učešće domaćih i stranih turista je jednak - po 50 posto.

Turisti iz Hrvatske ostvarili su 26,5 posto noćenja, iz Srbije 17,6 posto, Slovenije 11,6 posto... U BiH su najduže, 5,2 noći, ostajali turisti sa Novog Zelanda, iz Litvanije, sa pet noći, i sa Malte, prosječno 4,7 noći.

Gastro provincija u pozadini PALAČINKAMA DO PREPOZNATLJIVOSTI

Na dan kad se ovaj broj BH Putovanja pojavljuje pred čitaocima, u sklopu projekta Gastro provincija u pozadini, u Gradačcu će biti organizirana druga po redu manifestacija u povodu Međunarodnog dana palačinaka.

Voditelj projekta Hamid Kurjaković pojašnjava da je glavni cilj Gastro provincije u pozadini promocija Gradačca i šire regije kao prepoznatljivih u pružanju ugostiteljsko-turističkih usluga i spoj proizvođača hrane s ugostiteljskom mrežom.

EU odobrila 250.000 eura ODE TVRDOŠ U EVROPU

Grad Trebinje dobio je za brenđiranje vina i prezentaciju turističkih potencijala 250.000 eura iz IPA fondova Evropske unije. Posao će biti urađen u okviru projekta Da Evropljani uživaju u trebinjskom vinu i pljevljanskom siru, koji se radi sa partnerima iz Niša i Pljevalja.

Sad slijede analize TREĆI SMO U CRNOJ GORI

Crnu Goru je prošle godine posjetilo 1,49 miliona turista, što je 3,6 odsto više u odnosu na 2012., pokazuju podaci Monstata. Anatolija prenosi da su gosti ostvarili 9,41 milion noćenja, od čega 89,4 odsto otpada na strance.

U Crnoj Gori najviše su spavali Rusi - 28,1 odsto, pa Srbijanci 25,1 odsto, a gosti iz BiH treće mjesto dostigli su sa 7,5 odsto. Slijede Ukrajinci, Kosovari, Poljaci, Nijemci, Francuzi...

Švicarci zadovoljni AZIJI SVE INTERESANTNIJI

Broj noćenja u švicarskim hotelima je prošle godine povećan za 858.000 i dostigao je 35,6 miliona, saopćio je Federalni zavod za statistiku iz Berna.

Prošle godine broj noćenja, 15,9 miliona Švicaraca i 19,7 miliona stranaca, bio je rekordan od 1991. Najviše je porastao broj turista iz Azije, za 9,9 odsto, te iz Velike Britanije, za 6,2 odsto.

ČVRSNICA, BISER U NIZU DINARIDA, OBDARENA JE SVIM ŠTO TREBA ZA UŽIVANJE

VELIKI VILINAC MORA SE VIDJETI

Iz impresivnog kanjona Diva Grabovica, dubokog i kilometar i po, stiže se do vrhova koji su među najvišim i najljepšim ne samo u Bosni i Hercegovini

Čvrsnica, planinski lanac bisera u nizu Dinarića i jedna od najviših planina u BiH, sastavni je dio Parka prirode Blidiće. Smještena je u sjevernom dijelu Hercegovine sa najvišim vrhom Pločno visokim 2.226 metara. Zbog neobične ljepote njenog prirodnog okoliša, čini dio trase Via Dinarica.

Svi putevi koje vode ka vrhovima ove ljepotice na svoj način vam predstavljaju njene čari, a na Pločno se može doći preko više planinarskih staza. Diva Grabovica - 6,2 kilometra dugi kanjon usječen u Čvrsnicu, sa dubinama većim i od 1.500 metara, jedan je od najimpresivnijih u masivima Dinarića, dio je Via Dinarice, a početna je tačka za planinare koji se odluče osvojiti neke od vrhova ove planine. Staza u početku slijedi makadamski put, pa skreće u gustu grabovu, a zatim bukovu i borovu šumu i uspinje se oštro do zapuštene lovačke kuće na Žlijebu, koja se nalazi na 890 metara nadmorske visine. Na stazi od Dive Grabovice do Žlijeba dva su izvora, pa je opskrba vodom na ovoj dionici dobra.

ma Vilinac, kojeg je PD Vilinac iz Jablanice podiglo na najvišoj nadmorskoj visini u BiH (1.961 metar). Dom je uglavnom otvoren vikendom, ali se možete naići i drugim danima. Pored kuće je izvor pitke vode. A na vama je da odlučite na koji od vrhova želite da se popnete od planinarske kuće na Vilincu. Možete krenuti dalje ka Pločnom, na kojem je bivša JNA sagradila objekte koji se i danas koriste, Velikom Vilincu, najljepšem vrhu Čvrsnice, Hajdučkim vratima (2.000 metara), priro-

viti i drugim danima. Pored kuće je izvor pitke vode. A na vama je da odlučite na koji od vrhova želite da se popnete od planinarske kuće na Vilincu. Možete krenuti dalje ka Pločnom, na kojem je bivša JNA sagradila objekte koji se i danas koriste, Velikom Vilincu, najljepšem vrhu Čvrsnice, Hajdučkim vratima (2.000 metara), priro-

raskrsča za Žlijeb iznad sela Grabovica, gdje vas lijevi put suhim koritom u ljetnom periodu vodi podno alpinističkog bivaka pod Velikim kukom, gdje vas dočeka table sa upozorenjem o obaveznoj opremi - kaciga, prusika i karabiner. Od bivka uz stijenu Velikog Kuka, sarajevski alpinista Braco Zahirović je, uz pomoć svojih prijatelja, izgradio put kojim se izlazi na Veliki kuk kroz neprohodnu liticu i dalje na Peharove Stanove. Od bivka do ulaska u šumu pod Kukom, na visini od oko 1.180 metara, ugrađene su

troje ljestve i nebrojene sajle i potporni puteljci. Ovaj dio puta je i najzahtjevниji. Staza nije preporučljiva za one koji se boje visina i nisu dobro kondicijski pripremljeni. Stijene su dosta kršljive i dolazi do čestog odronjavanja sitnog kamenja. Sljedećih 300 metara strmog uspona kroz šumu je znatno lakše, ali dosta klizavo do doma Vilinac. Dužina ove staze je 12,5 kilometara i za njeno savladavanje je potrebno desetak sati ekstremnog penjanja pod punom alpinističkom opremom.

Zapadni prilaz na vrhove Čvrsnice lakiš je od onoga iz Dive Grabovice i počinje iz Velike Vitlenice (1.470 metara), koja se nalazi dva do tri kilometra iza ulaza u Park prirode Blidiće. Na lijevu stranu se odvaja makadamski put koji vodi prema vrhu Veliki Vilinac. Planinarskim putem, koji vijuga kroz crnogoričnu šumu visoravni Muhanice, nakon 40 minuta uspona doći ćete na prevoj sa kojeg imate fantastičan pogled na Veliki Vilinac, jedan od najljepših vrhova koje svakako trebate posjetiti, a na koji se stiže preko Vitlenice.

Nešto manje od četiri sata potrebno vam je do raskrsča koje desno vodi prema domu Vilinac (15 minuta), lijevo prema jezeru Crvenjak (30 mi-

U nastavku staza serpentinama vodi prema lovačkoj kući Tise, a za ovu dionicu treba oko sat i po hoda. Od Tise staza prvo vodi po serpentinama kroz usjek iz kojeg izlazi na proplanke obrasle crnim borom i munikom. Ovaj dio staze zove se Strmenica, a vodi do izlaska na plato, na kojem se nalaze Hajdučka vrata (2.000 metara nad morem). Strmenica je lijep predio Čvrsnice iznad doline Dive Grabovice, išaran crnim borom i munikom.

Od Hajdučkih vrata staza vodi pored jezera Crvenjak do raskrsnice sa stazom koja dolazi iz Vitlenice, a na ovu tačku se stiže za 45 minuta. Na ovoj raskrsnici treba skrenuti lijevo i za petnaestak minuta stiže se do sedla po imenu Pregon. S ovog sedla treba vam tridesetak minuta uspona kroz klekovicu, dobro utabanom markiranom stazom, do vrha Velikog Vilinca, visokog 2.118 metara. Sa sedla se za pet minuta stiže do planinarskog do-

nog fenomenu prstena napravljenog od stijene, koji plijeni pažnju svih ljubitelja prirodnih ljepota, Pesti brdu (2.039 metara).

Za one ekstremnije najinteresantniji je uspona od

nuta) i Hajdučkim vratima (45 minuta). Iznad Hajdučkih vrata je vrh Drinjača (Trinjača) (2038 m/nv). Tehnički ova tura nije nešto zahtjevna, ali kondiciono zaista jeste.

PRAG, HILJADU TORNJEVA KOJI SU DIO SVJETSKE BAŠTINE

Grad u kojem i kuće plešu

U češkoj prijestolnici, kažu upućeni, turista neće pogriješiti u koji god kvart uđe, kakvu god domaću hranu zatraži, koje god domaće pivo poruči...

Prag, kojeg još zovu i *grad hiljadu tornjeva*, jeste glavni privredni, ekonomski i kulturni centar Češke Republike, ali je istrijski centar grada od 1992. dio UNESCO-ve svjetske kulturne baštine kao divan primjer rasta evropskog grada od 11. do 18. stoljeća.

ŠTA GLEDATI

Praška istorija počinje osnivanjem *Praškog zamka* 880. godine, koji je postao sjedište najstarije češke dinastije **Přemysl**, a prve istorijske spise o privrednom životu i naseljavanju grada 965. i 966. godine napravio je arapsko-jevrejski trgovac **Ibrahim ibn Jacob**.

U 13. vijeku ispod zamka su nastala tri odvojena dijela grada, svaki opasan zidinama i sa svojom vlašću - Stari grad, iz 1230, Galski grad, iz 1240. koji se krajem 13. vijeka spojio

ASTRONOMSKI SAT

Među najvećim praškim atrakcijama je astronomski sat *Praški Orloj*, na katedrali *Lund* na Starogradskom trgu. Napravljen je 1410, a njegov tvorac je poslije toga oslijepljen da ne bi mogao da napavi isti. *Orloj* pokazuje izlazak i zalazak Sunca i Mjeseca

sa Starim gradom, i Mali grad, iz 1257.

Geografski, Prag je smješten u sredini češke kotline na rijeci Vltavi, desnoj pritoci Labe. Prag je prošle godine posjetilo više od 5,5 miliona turista, najviše iz Njemačke, Rusije i SAD, a gotovo polovina novca kojeg Češka zaradi od turizma dolazi upravo iz Praga. Prošle godine je ukupan češki turistički prihod procijenjen na oko 4,5 milijardi dolara.

Praški dvorac, koji se nalazi na vrhu velikog brda na levoj obali rijeke Vltave, koja prolazi starim jezgrom grada, spada među najpoznatije turističke lokacije u gradu. Zbog činjenice da su njegove tvrđave građene u različitim stilovima, ne smatra se klasičnim dvorcem, a okolina se zove Hradcany.

Karlov most iz 13. stoljeća, na kojem je poređano pet stotina metara baroknih kipova, vjerojatno je najpoznatija turistička atrakcija u gradu, a Strarogradski trg je popularni dio grada i za mještane i za strane turiste jer obiluje restoranima, pabovima, prodavnicama, galerijama i muzejima. Njegova duga istorija počinje još u 11. stoljeću, kada su trgovci osnovali tržnicu na sjecištu dugih trgovackih puteva. Praška Jevrejska četvrt je manje naselje poznato kao *Josefov*, nazvano po imperatoru **Josefu II.**, smješteno između Stragradskog trga i Vltave, a za Zlatnu ulicu, uokvirena spektakularnim i nametljivim strukturama Bijelog i

ca, dane, godine, mjesecu, zodijsku konstellaciju i položaj planeta.

Na njemu su i figure 12 apostola, jedan za svaki sat, kostur koji predstavlja smrt, Turčin koji odmahuje glavom, škrtica i lakočnik. Na puni sat ove figure započinju svoju predstavu čiji kraj začine fanfare koje se čuju sa vrha katedrale.

PIVO I KNEDLIČKY

Past će svaka vlasta koja povisi cijenu piva, jedna je od zanimljivih čeških narodnih izreka, koja i nije daleko od istine s obzirom da se radi o zemljji piva. Pola litre točenog piva košta od 25 do 40 kruna (jedna KM je oko 14 kruna), pa je nerijetko jeftinije od kafe ili čaja. Najpoznatije tradicionalno jelo su knedličky, jedna vrsta hljeba, čija je cijena između 50 i 200 kruna. Ostale cijene su nešto više od cijena u BiH, ali uglavnom niže od cijena u zapadnoevropskim gradovima. Najskuplje je, naravno, tamo gdje dominiraju turisti.

Daliborovog tornja, tvrdi se da predstavlja zavojnu i šarmantnu malu ulicu sa prekrasnim znamenitostima.

KAKO OTIĆI

Plešuća ili Kuća koja pleše, koju zovu i *Fred i Ginger*, poslovna je zgrada u središtu Praga. Iako je novije zdanje, izgrađeno 1997., zbog nobične arhitekture također spada među najpopularnije za fotografisanje. Izgrađena je na prostranoj parceli ispred rijeke, pored zgrade čiji je vlasnik bio češki dramatičar i bivši predsjednik **Vaclav Havel**.

U Pragu postoji cijeli niz drugih lokacija koje također treba obići - samostan *Strahov*, crkvu

Gospe pod Týnom, Vjenceslavov trg, *Loretu*, *Barutni toranj*, *Rudolfinum*, *Palatu Sternberg...*, mada svaki praški kvart ima posebnu atmosferu i jedinstven šarm.

Češka gastronomска ponuda je čuvena i znaci tu nemaju dileme: od vrhunskih renomiranih restorana, do onih s isključivo lokalnim specijalitetima, za šta god da se odlučite, nećete pogriješiti. A poslije hrane, logično, ide slavno češko pivo koje se pravi u brojnim malim i velikim pivarama. Eksperti preporučuju čuvene pivnice *V Fleků*, *Pivovarský dům* i *Staropramen* u kvartu Smichov.

Gostima Prag nudi oko 73.000 kreveta, većina tih smještajnih kapaciteta sagrađena je nakon 1990. godine, a u ponudi je širok izbor hotela i pansiona.

Cijene zavise od udaljenosti, ali i kvaliteta usluge. Ilustracije radi, svi koji požele provesti romantičan osmomartovski vikend u Pragu, odličan smještaj u hotelu sa tri zvjezdice bez doručka, nedaleko od centra mogu pronaći za oko 110 eura za dvije noći.

Glavne gradove BiH i Češke dijeli oko 750 kilometara vazdušne linije, ali direktna aviolinija ne postoji, pa se leti uglavnom preko Beča. Cestom je od Sarajeva do Praga oko 1.000 kilometara. Iz BiH ne postoji redovna autobuska linija, ali zato povratna autobuska karta iz Zagreba za Prag košta 680 kuna (oko 200 KM). Donegdavno je opcija bila vozom iz Sarajeva do Budimpešte, pa onda dalje za Prag, ali ova informacija, nakon ukidanja ovog voza, više nije od koristi.

Ne računajući agencijске turističke aranžmane, automobil tako ostaje najracionalniji izbor, a u tom slučaju se preporučuje ruta preko Tuzle, Osijeka, pored Pećuja do Budimpešte, pa dalje prema Đeru, odnosno Bratislavi, odатle se prati put prema Brnu, pa do Praga.

OZDRAVILA ESMA SULTANIJA IZ JAJCA

Stavi kamen na kamen

Kako je nova sluškinja Halima rastumačila riječi Ljube Vidakove i spasila život mladoj hanumi namjesnika Bosne Mehmeda paše

Bilo je to u proljeće 1747. godine, kad se Esma Sultanija, mlada hanuma namjesnika Bosne Mehmeda paše, nagle razboli.

Iz dana u dan je sve više bila slaba, a niti jedan hećim nije joj mogao pomoći.

No, u tom kraju je živjela neka kaurkinja u donjoj mahali od soja kristjanskog iz Donjih Kraja, pa je ona posavjetovala da ode do jedne pametne žene tamo, što u zvijezde gledat' zna. I, uputi se Esma Sultanija u Donje Kraje i nađe tu ženu, zvijezdaricu imenom **Ljubu Vidakovu**.

Esma Sultanija je uhvati za ruku i zakle je Bogom istinitim da joj kaže hoće li ozdravit' ili neće.

Ljuba listala po nekim tefterima, pa kad završi, pogleda je tužno:

- Nećeš ozdravit, lipa anumo...

Esma Sultanija obori glavu i briznu u plač.

- ... sve dok ne staviš kamen na kamen tamo di se voli i tamo di se mrzi i tamo di se moli!

Evo, tako ti je u čitabu zapisano!
Ali ne htjede joj više ništa reć, niti htjede zlata ni dukata.

I povrati se Esma Sultanija dvorima svojim u bijeli grad Jajce, dumajući o svemu što joj zvjezdarica ispriča.

Ni efendija **Hadži Lojo** nije znao odgonetnut o čemu se tu radi, već je samo odmahivao rukom tvrdeći da su to đavarska posla.
A negdje početkom ljeta dođe nova sluškinja **Halima** da hizmet čini u Esme Sultaniji i, kad ču za tu priču, ponudi se da je odgonetne. Esma Sultanija je sve ispitivala otkud je i šta je i ispostavi se da je i Halima iz Donjih Kraja. To bi čudno Esmi Sultaniji, ali je pusti da joj odgonetne. I, Halima joj objasni:

- Eto, tribaš sagradit čupriju!
- Čupriju???
- Dvi čuprije!
- Baš dvi?
- Dvi!
- I to je sve?

- Nije, plemenita hanumo! Jedna čuprija mora bit tamo di se neko voli, ali nemere jedno drugom prić. Druga mora bit tamo di je neka omraza nastala, pa će je voda ispod čuprije odniti. A uz to tribaš i džamiju sagradit, kamen na kamen tamo di se moli.

Esma Sultanija rasproda sav nakit kojeg je imala i dade da se naprave dvije čuprije i jedna džamija.

Nisu dugo tražili i nađoše mjesto na kome su se dvoje mladih voljeli, ali su bili rastavljeni Vrbasom. Tu niče prva čuprija.

Na drugom mjestu nađoše braću u omrazi sa dvije strane rijeke, tu podigoše most, braća se izmiriše i do vijeka vijekova se ne posvadaše. A u mahali, u bostanu **Bibe Selimove**, gdje se, kazivaju, uz lijep vavik molio davnji **Dedo Idriz**, dade Esma Sultanija da se sagradi lijepa džamija.

Od tad ona posve ozdravi i dočeka duboku starost na svojoj kuli, a narod pripovijeda sa koljena na koljeno priču o Esmi Sultaniji.

SARAJEVO OSIGURANJE

naše klijente je lako prepoznati

SRETAN 1. MART - DAN NEZAVISNOSTI BiH!

**PREPOLOVITE
VAŠE RATE**

Muzika za Vaš džep!

www.sparkasse.ba

Sparkasse zamjenski krediti.

- ✓ kamata već od 5,99% - EKS 6,54%*
- ✓ 0% naknada za obradu kredita
- ✓ neograničeni iznosi na rok do 20 godina
- ✓ bez jemaca

NKS već od
5,99%
EKS
6,54%

Provjerite kako možete zatvoriti sve postojeće obaveze i kredite Vašeg domaćinstva i preploviti Vaše mjesечne rate.

Pozovite Info centar na 033 280 300.

* EKS na iznos 100.000 KM, rok otplate 20 godina, sa hipotekom i svim pripadajućim troškovima.

SPARKASSE

Broadcom na MWC

GDJE ĆE BCM4354?

Nakon što je na CES-u predstavio svoj prvi 5G čip za Wi-Fi 802.11ac, Broadcom je za MWC u Barceloni pripremio novi 5G WiFi 2x2 MIMO Combo SoC s oznakom BCM4354. U trenutku dok većina proizvođača

čipova na MWC-u lansira 64-bitne LTE procesore, Broadcom

je krenuo drugačijim smjerom i posvetio se svom kombiniranom 5G WiFi procesoru za pametne telefone rađenom u 2x2 MIMO tehnologiji (*multiple input, multiple output*), koja omogućuje poboljšanje energetske učinkovitosti do 25 odsto korištenjem WiFi-ja pomoću 1x1 MIMO čipova, a ista tehnologija omogućuje i poboljšanje performansi propusnosti. Broadcom za sada ne navodi kada bi se novi čipovi mogli naći u nekim određenim uređajima mada su već krenule priče o iPhoneu 6 koji se uopće ne nalazi u Broadcomovim planovima, no tvrdi da je BCM4354 već u produkciji.

Sony u Barseloni

NARUKVICA ZA ŽIVOTNE LOGOVE

Sony je u Barseloni predstavio gadget *SmartBand SWR10*, narukvicu koja služi za praćenje kretanja i svih aktivnosti, upravljanje glazbenim playerom, te za primanje obavijesti sa pametnog telefona, uključujući SMS-ove, pozive, tweetove, e-maile, pa kad nešto takvo stigne, obavijesti korisnika vibriranjem.

Sonyeva narukvica je vodootporna, a aplikacije omogućavaju da se prate koraci koje korisnik prehoda ili pretrči, kalorije koje sagori, može se pratiti spavanje, a svi ti podaci se mogu pohranjivati u sustav za stvaranje životnih logova...

Za Mundijal Sony priprema i specijalnu ediciju, a cijena ovog gadjeta nije objavljena.

Nokia, serija X

DOBAR UVOD U LUMIU

Nokia je na Mobile World Congressu 2014 prikazala nekoliko proizvoda s Androidom - X, X+ i XL, namijenjenih za osvajanje brzorastućeg tržišta povoljnijih smartphonea i otvaranje puta za Lumia liniju i Microsoftove usluge, kao što su Skype, OneDrive i outlook.com.

Među Nokia X modelima, koji imaju poznatu kvalitetu izrade i dizajna, sa svježim sučeljem inspiriranim Lumia serijom, posebno se zanimljivim čini

Sony opet ide dalje

STO SATI XPERIA Z2

Mobile World Congress 2014 u Barceloni nije ostao bez novih Sony trenutaka, među kojima je bio i vodo otporni Sony Xperia Z2 Tablet koji ima 10,1-inčni Full HD TRILUMINOS zaslon Live Color LED i ugrađeni Sony Front Surround. Novi Sonyjev uradak je težak 439 grama u verziji LTE/3G, dok je Wi-Fi model težak samo 426 grama. Pokreće ga četverojezgrevni Qualcomm Snapdragon 801 procesor 2,3 GHz, te Adreno 330 GPU za

grafiku.

Xperia Z2 Tablet ima integriranu Qualcomm Quick Charge 2,0 tehnologiju koja omogućava da se uređaji puni 75 odsto brže od uređaja bez tehnologije brzog punjenja, a litij-polimerska baterija kapaciteta 6.000 mAh, uz Sonyjev STAMINA način rada koji smanjuje potrošnju, osigurava do 10 sati neprekidnog korištenja multimedijskih datoteka, te više od 100 sati slušanja glazbe sa jednim punjenjem baterije.

Pet LaCieih terabajta

PROSTOR KOŠTA

Tvrta LaCie, koja se već nekoliko godina nalazi u sastavu najvećeg proizvođača tvrdih diskova Seagatea, predstavila je svoj prvi eksterni tvrdi disk od pet TB.

Ovi 5-terabajtni diskovi su dostupni i u NAS Thunderbolt izvedbama od dva, pa čak i pet povezanih diskova, što znači da se može kupiti ormarić s ukupno 25 TB prostora.

Samostojeci disk od pet TB košta 449 dolara, NAS sa dva 899, a sa pet komada 2.500 dolara.

Razvoj u Googleu

TANGO RAZUMIJE PROSTOR

Google je predstavio svoj inovativni Project Tango, 5-inčni pametni telefon sa specijalnim hardverskim i softverskim značajkama za koje kažu da mu omogućuju praćenje vlastitog full 3D kretanja, dok je u isto vrijeme u stanju kreirati mape okoliša u kojem se nalazi.

Za to su zasluzni ugrađeni senzori koji omogućavaju telefonu 250.000 mjerenja svake sekunde, uz stalno određivanje svoje pozicije i orijentacije u realnom vremenu i korisniku nude mogućnost kombiniranja tih podataka u 3D model okoliša koji se nalazi oko njega.

Prototip radi na specijalnoj inačici Androida i uključuje API-je koji omogućuju integraciju pozicioniranja, orijentacije i dubinskih podataka u standardne android aplikacije pisane u Java, C/C++, te Unity Game Engineu.

- Konačni cilj Projekta Tango je pružiti mobilnim uređajima razumijevanje prostora i kretanja na ljudskoj razini - kaže Johnny Lee, jedan od vođa razvojnog tima.

model XL.

U pitanju je telefon sa 5-inčnim zaslonom, sa prednjom kamerom od dva MP, idealnom za Skype, te stražnjom kamerom od pet MP, autofokusom i blicom. Nokia XL bit će dostupna u zelenoj, narančasto, plavoj, žutoj, crnoj i bijeloj boji.

Cijelu Nokia X liniju pokreće Qualcomm Snapdragon dual core procesor i podržava dvije SIM kartice.

Nokia X kreće u prodaju po cijeni od 89 eura odmah na gotovo svim tržištima u svijetu, a X+ i XL očekuju se u drugom kvartalu po cijenama od 99 i 109 eura.

South Park: The Stick of Truth

CENZURA I U IGRICAMA

Sedam scena *South Park: The Stick of Truth* cenzurirano je i u Evropi, javio je *BT.com*.

Te scene navodno su zamijenjene tekstom na ekranu koji opisuje što se događa iza cenzuriranog sadržaja, a navodno se radi o scena-ma miniigre sa doktorom koji provodi abortus na igraču, zatim tu proceduru igrač provo-

di na *Randyu Marshu*, te pet scena s analnim sondama.

„Sedam scena trajanja otprilike 20 sekundi cenzuzirano je u EMEA konzolaškim verzijama *South Park: The Stick of Trutha*. Od-luku za uklanjanje ovog sadržaja iz igre do-nio je *Ubisoft EMEA*“, stoji u punom opisu dokumenta.

South Park: The Stick of Truth stiže 7. marta na PC, PS3, te Xbox 360.

I to je rekord

ZAVRŠITI MARIA BOSA SA SAMO 500 BODOVA

Svako ko je čuo za videoigre čuo je za igricu *Mario Bros*, ali je samo youtuber *NotEntirelySure* uspijao završiti čitavu tu igru sa svega 500 bodova.

Ovo je, naravno, iziskivalo korištenje

svakog prljavog trika kojeg se možete sjeti-ti, poput *warp* zona i odugovlačenja zavr-shavanja nivoa.

Međutim, odraditi čitavu igru za ne-kih sedam minuta i izbjegći skoro sva-kog protivnika nije lagano.

A najbolje je to što čitava stvar nije bez grešaka. Na 8-1 ni-vou čak se desi i ne-namjerna smrt, ali... 500 bodova je 500 bodova.

Kontroler za PS4

ČETVORKA JE ČAK I HRABRA

Za *DualShock 4* kontroler PlayStationa 4 stručnjaci kažu da je drugačija od do-sadašnjih Sonyjevih sigurica i da je čak po-malo hrabar.

Dizajn je i dalje vjeran *DualShock* liniji pa neće preplašiti stare fanove, ali poboljša-no je tačno ono što je poboljšati i trebalо. Naravno, nije ni to u potpunosti savrše-no, ali je kontrola igara puno bolja, tvrde zagriženi igrači.

Nintendo otkrio IGRAJU SE I ŽENE

Kako bi pokrili sve veći segment tržišta, marketinški stručnjaci u

Nintendu odlučili su napraviti *You-tube* kanal pod imenom *Nintendo Girls Club*.

Na ovom kanalu korisnice mogu saznati za mnoge igre u Nintendo-voj ponudi koje sadrže šminkanje, dekoriranje i izbor odjeće.

Piranha Bytes se razbudili RISEN U AUGUSTU

Piranha Bytes stu-dio najavio je i treći dio relativno uspješne *Risen* franšize. Prva dva dijela prihvaćena su relativno dobro, ali nikad nisu dostigli statut *Gothica* kojeg je izvorno kreirala ista ekipa.

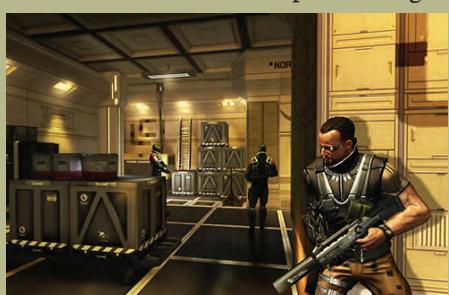
Treći dio franšize zvat će se *Risen 3: Titan Lords* i, nakon zalaska u piratske vode u drugom dijelu, *Risen* se sa novom igrom vraća na dobro poznati teritorij srednjega vijeka. O samoj igri još uvijek nije poznato gotovo ništa, osim da će se na PC, PS3 i Xbox 360 po-javiti u augustu.

Deus Ex: The Fall ETO IH NA PC

Deus Ex: The Fall mobilna akcijska avan-tura ovog će marta stići i na PC po cijeni od devet eura.

Eidos Montreal koristi ovu priliku da igru

ponudi široj publici i da najavi *Deus Ex: Universea*, novu igru planiranu za PS4 i Xbox One.

MercurySteam studio odlučio POSLJEDNJI LORDS OF SHADOW

Početak marta donio je na PC, PS3 i Xbox 360 završetak trilogije *Castlevania: Lords of Shadow II*.

MercurySteam studio odlučio je naime da seri-jal, čiji počeci sežu u 1986, završi s ovim 35. na-stavkom.

Sudeći prema viđenome, trilogija će biti okonča-na u velikom stilu. Kao i u protekloj igri, igrači će

preuzeti ulogu *Gabrie-la Belmonta* kojemu glas još jednom posuđuje *Robert Carlyle*, legendar-ni *Begbie* iz filma *Train-spotting*.

On je sada poznat kao *Drakula* i još u uvodnoj sceni igrači će moći kori-stiti sve njegove supermo-ći. Dalje provjerite sami...

 Kontaktiraj

 Kupi

Prodajem vrlo rijetku stolicu za ljuštanje. Pomaže kod neuredne stolice. Može zamjena za neki drugi laksativ. Zvati na telefon.

Diverzijama protiv državne imovine

Malo ko vjeruje da će Bosna i Hercegovina ove godine dobiti zakon koji će omogućiti da se državna imovina upiše u katastre i počne koristiti, iako je njegov prednacrt, o čijoj suštini još uviјek niko neće ništa da priča, već mjesecima u Vijeću ministara i čeka - "prvu narednu sjednicu"

Zakon o državnoj imovini ili barem njegov prednacrt spreman je za prvu narednu sjednicu Vijeća ministara BiH za koju se još ne zna kada bi mogla biti, poručuju iz ureda predsjedavajućeg te institucije. No, o suštini zakona niko ne može da govorи.

PRESUDA USTAVNOG SUDA

- To je samo prednacrt koji je napravila radna grupa imenovana od Vijeća ministara BiH, ali taj dokument može biti sasvim izmijenjen u odnosu na verziju koja je sada napisana - kažu u Ministarstvu pravde BiH.

Podsjećanja radi, o tome da je ovaj prednacrt zakona završen i da bi trebao biti razmatran na prvoj narednoj sjednici Vijeća ministara BiH govorи se već par mjeseci, no taj dokument još nije razmatran jer je, prema

zvaničnim informacijama, uviјek nedostajao neko od članova radne grupe - izvjestilaca.

- Mi za sada nemamo konačan politički stav oko tog zakona. Bliži smo funkcionalnom principu raspodjele imovine, da-kle da ona pripadne i bude knjižena i data na raspolaganje onom kome je najpotrebnija, ali konačne konsultacije ćemo imati sigurno kada zakon dođe u parlamentarnu proceduru. No, moje informacije govore da oko tog zakona ima raznih diverzija i opstrukcija i da se stvar sa njim zakompli-cirala na Vijeću ministara, jer su se тамо pojavile određene nesuglasice, odnosno da se ta usuglašenost o kojoj se govorilo rasplinula, a ja to povezujem sa činjenicom da smo u predizbornoj godini i da je duh kompromisa oslabio - kaže zastupnik i šef Kluba HDZBiH u Parlamentu BiH Mato Franjićević.

MILIJARDE PROPADAJU

Mlađen Mandić smatra da zakon ove godine neće biti donesen.

- Mislim da nema ozbiljnih namjera, nego da se neko dodvorava glasačima ili vodi predizbornu kampanju, a to je neozbiljno. Ja mislim da zakon ove godine neće biti donesen, a šte-te su pogubne jer mi plaćamo ogromne kiriјe za državne institucije koje bi mogle biti smještene u zgrade, kasarne ili druge objekte koji sa kraja na kraj zemlje zvrle prazni, neiskorišteni i propadaju. Istovremeno, lokalne zajednice, koje bi mogle raspolagati dijelom imovine, ne mogu uraditi ništa, a ta imovina propada iz godine u godinu. Da i ne govorimo o imovini u Hrvatskoj koja je vrijedna tri ili četiri miljarde KM, ali bez zakona ništa sa tim ne možete uraditi - pojašnjava pravobranilac BiH.

Za SBBBiH je neupitna presuda Ustavnog suda BiH koja se odnosi na državnu imovinu.

- Presuda Ustavnog suda BiH mora biti ono što se provodi i ona ne smije biti upitna, a mi sada tražimo modus da nešto napravimo da svi budu zadovoljni, što znači da nam ipak trebaju neki novi političari i novi razgovori. Sada, pogotovo sa najavama iz RS da niti jedan zakon na državnom nivou neće biti usvojen do izbora, sumnjam da će se išta desiti oko tog zakona. Ali, evo, mi kao stranka ipak nešto pokušavamo. Predložili smo zakon o vojnoj imovini da makar de-blokiramo taj put prema NATO-u, Ustavna komisija je dala zeleno svjetlo pa, ako ne možemo sve, da rješavamo bar dio po dio - kaže zastupnica i zamjenica šefa Kluba SBBBiH u Parlamentu BiH Ismeta Dervoza.

I za SDA je neprihvatljivo sve manje od onog čime bi bila potvrđena presuda Ustavnog suda BiH i sva imovina BiH uknjižena na BiH.

- Mi smo opozicija i na taj način posmatramo političke dogovore oko tog zakona. Mislimo da se sada svi dogovori odvijaju pod Dodikovom ucjenom, a on ne dozvoljava rješavanje vojne imovine dok se ne definise pripadnost državne imovine. Bojimo se da se zbog toga ovaj politički dogovor i odvija daleko od očiju javnosti. Također, vjerujemo da tu nema dogovora, jer da postoji bilo kakav dogo-

pozvao vlasti u BiH da pronađu trajno rješenje za pitanje državne imovine u BiH, pa je Vijeće ministara 16. decembra 2004. godine osnovalo Komisiju za državnu imovinu sa zadatkom da izradi kriterije, propise i nacrt zakona za utvrđivanje državne imovine i njene raspodjele između BiH, entiteta i Brčko Distrikta.

ŠTA JE PRODALA RS

Kako su se u međuvremenu pojatile informa-

movinu koja je pod zabranom raspolažanja na osnovu odluke visokog predstavnika iz 2005. godine. Visoki predstavnik je taj zakon stavio van snage, a Ustavni sud BiH je u julu 2012. donio presudu da državna imovina pripada BiH, te da RS ne-ma nadležnost nad tom imovinom i ne može je prisvojiti.

Predsjednik RS Milorad Dodik izjavio je tada da je time Ustavni sud BiH još jednom dokazao da je političko tijelo međunarodnog faktora i Bošnjaka u BiH, a ne tijelo pravde i mjesto gdje se utvrđuje pravo i ustavnost.

Pošto presuda Suda još uvijek nije provedena, visoki predstavnik je od Komisije za državnu imovinu zatražio da prestane izdavati odborenja za izuzeće od zabrane raspolažanja državnom imovinom da bi se osigurala zaštita interesa države do trenutka kada Parlamentarna skupština BiH regulira pitanje državne imovine u skladu sa odlukom Suda.

U međuvremenu je postignut politički dogovor da se pitanja državne i vojne imovine razdvoje i definišu kroz dva odvojena zakona. Pojašnjenja radi, rješenje pitanja vojne imovine za BiH otvara MAP i približava je NATO-u, a pitanje državne imovine vodi ka zatvaranju OHR-a.

No, dostupne nezvanične informacije govore da je u RS proteklih godina prodato više objekata državne imovine, prvenstveno poslovnih prostora, koje novi vlasnici još uvijek nisu uspjeli uknjižiti na sebe, a da vlast sada pokušava da stvari preduslove da te prodaju postanu zakonite kako ne bi morala vraćati novac koji je davno uzet u tim prodajama.

U međuvremenu su se mogli čuti ocjene da Pravobraniteljstvo BiH, bez obzira na političke razgovore, može knjižiti državnu imovinu na državu BiH, no pravobranitelj BiH Mlađen Mandić to demantuje i kaže da se ne može ništa bez zakona.

- Upis vrše sudovi i mi smo samo transmisija, a u ovom trenutku ne postoji zakon koji omogućava postavljanje zahtjeva za upisivanje. Dakle, neistina je da je moguće uknjižiti nekretnine i oni koji govorile drugačije ili ne poznaju zakone ili vode neku kampanju. To što se političari ne mogu dogovoriti oko zakona je problem koji ne može sanirati Pravobraniteljstvo, jer ne možemo mi sanirati političke trzavice. Osim toga, OHR je zabranio upis nekretnina na BiH i ta zabrana je još na snazi. Dakle, mi nemamo pravni osnov za uknjižbu. Očekivali smo da se nešto desi barem oko vojne imovine iako je i ona državna, ali zakona nema, a za uknjižbu je neophodno da bude usvojen zakon ili da OHR ukine zabranu uknjižbe i onda mi možemo raditi. Sada bi nas sudovi odbijali - pojašnjava Mandić.

(r. č.)

Mlađen Mandić

cije da postoje sporni pokušaji knjiženja imovine, visoki predstavnik je 18. marta 2005. godine donio zakone na dr-

Za potrebe državnih institucija 2010. godine bilo je zakupljeno oko 65 hiljada metara kvadratnih različitog kancelarijskog prostora, a podaci Ministarstva finansija i trezora BiH govore da državnim institucijama nedostaje još više od pet hiljada kvadratnih metara kancelarijskog prostora.

Iako je OHR sačinio listu državne imovine, još uvijek nije poznat pouzdan podatak sa koliko objekata ili kvadratnih metara korisnog prostora raspolaže BiH.

žavnom i entitetском nivou kojima se privremeno zabranjuje prenos i knjiženje državne imovine kako bi se osiguralo da kašnjenje rješenja pitanja vlasništva nad državnom imovinom ne dovede do prodaje ili opterećenja ove javne imovine.

U nastojanju da riješe ovo pitanje, bh. političari su 2008. godine potpisali prudski sporazum, a 2012. banjalučki sporazum koji predviđa da sva imovina koja nije neophodna za obnaranje vlasti institucija BiH bude dodjeljena entitetima i nižim nivoima vlasti, da 63 objekta perspektivne vojne imovine budu uknjižena na Ministarstvo odbrane BiH, a sve ostalo da se uknjiži na entitete i opštine. U međuvremenu, 2010. godine je i Narodna skupština RS usvojila Zakon o statusu državne imovine koja se nalazi na teritoriji RS, koji definise da se ta imovina uknjiži na taj bh. entitet. Zakon je obuhvatio i

MILIONI

Ured za reviziju institucija BiH je 2011. sačinio reviziju učinka upravljanja troškovima zakupa za poslovni prostor institucija vlasti na državnom nivou. Utvrđeno je da institucije BiH na zakupljuvanje različite imovine godišnje troše oko tri posto svog budžeta i da se ti troškovi iz godine u godinu kontinuirano povećavaju: 2005. su bili oko 14 miliona KM, a 2010. godine više od 28 miliona KM.

Jajce Kasarna

vor ili minimalan stepen saglasnosti, neki tekst tog zakona bi bio na Vijeću ministara BiH - kaže zastupnik i zamjenik šefa Kluba SDA u Parlamentu BiH Šemsudin Mehmedović.

Podsjećanja radi, Upravni odbor Vijeća za implementaciju mira je 24. septembra 2004.

AZBEST SVUDA ZABRANJUJU, SAMO SE U BIH NIŠTA NE RADI KAO DA NIKO NIJE SVJESTAN POSLJEDICA

Trujemo li se iz vode, sa krovova i fasada?

Iako bi po svjetskim procjenama azbest u narednih 30 godina mogao ubiti deset miliona ljudi, u BiH to nikog ne brine, novca za zamjenu azbestnih vodovodnih cijevi nema, azbestni krovovi se ne mijenjuju ni kad cure, a fasade se uredno ljušte po ulicama i opasne postaju tek kad ih se proglaši - otpadom

Ubh. medijima se posljednjih dana opet često pominje azbest kao materijal koji se nalazi svuda i ugrožava ljudsko zdravlje i život, ali malo ko od odgovornih želi da govori o tome. A ako i govori, tvrdi da je nedostatak novca prepreka njegovom uklanjanju.

BOLNICE I ŠKOLE NA UDARU

Evo nekoliko primjera: prilikom sanacije i modernizacije rashladnog tornja jednog od blokova TE Tuzla demontiran je veliki broj az-

bestnih ploča koje su deponovane na lokalno odlagalište Jezero 2; određeni broj osnovnih škola u RS je pokriven *salonitnim* pločama koje sadrže azbest i, iako niko ne zna koliko je takvih škola, svi vjeruju da broj nije zanemariv; Služba za psihofizičke i gorovne poteškoće Doma zdravlja Mostar radi u katastrofalnim i nehumanim uslovima jer, osim što voda curi kroz krov od azbesta, dijelovi plafona konstantno padaju po djeci dok su na terapiji i liječenju; u Čapljini sa zgrade Općinskog suda

otpadaju ili se osipaju azbestne ploče kojima je obložena, a u njenoj neposrednoj blizini su dvije osnovne i jedna srednja škola, te pošta i brojne stambene zgrade; Klinika za plućne bolesti u Banjoj Luci je prekrivena azbestnim pločama; u banjalučkom naselju Borik su skoro svi krovovi i balkoni na stambenim zgradama i neboderima od azbesta...

Iz Instituta za zaštitu i ekologiju RS već neko vrijeme upozoravaju da ploče koje sadrže azbest treba ukloniti sa svih objekata, jer oste-

ćene mogu biti izuzetno opasne. Tad iz njih ispada prašina koju ljudi udišu, što dovodi do oboljenja jer kristali azbesta imaju oblik oštih štapića i zabadaju u tkivo pluća, pa ih je nemoguće iskašljati.

Ovaj građevinski materijal nekada je, zbog svojih karakteristika, a jeftin je i lako ugradiv, bio veoma popularan u građevinarstvu. Od njega su pravljena i odijela za vatrogasce koji su šezdesetih godina prošlog vijeka masovno obolijevali od raka, a kasnije je dokazano da su jedini uzročnik azbestna vlakna iz odijela. Kada je bilo sasvim jasno da je to ekološki opasan materijal i da izaziva rak, azbest je zabranjen u Europskoj uniji i u mnogim drugim razvijenim zemljama, ali do razvoja plućnih bolesti, koje on uzrokuje, najčešće dolazi tridesetak i više godina nakon prvog kontakta s azbestnom prašinom.

Po podacima američkog Centra za kontrolu bolesti, više od 100.000 Amerikanaca će umrijeti u narednih desetak godina zbog izloženosti azbestu. U Europi se u sljedećih 30 godina očekuje više od 400.000 smrtnih slučajeva zbog *mesotelioma* i raka pluća. Naučnici procjenjuju da će ukupni broj ljudskih žrtava, ako se uskoro ne zabrani proizvodnja azbesta u svim državama, iznositi oko deset miliona.

Epidemiju azbestne smrtnosti prate mnogi sudski procesi i odšteti zahtjevi, te bankroti kompanija i osiguravajućih društava. Samo na američkim sudovima je više od pola miliona zahtjeva za odštete, koji se procjenjuju na više od 100 milijardi dolara. Samo 2000. godine osiguravajuća društva u SAD isplatila su 54 milijarde dolara žrtvama azbesta, posebno radnicima koji su na radnom mjestu, uz prešutno znanje odgovornih, bili neprestano izloženi udisanju azbestne prašine. Više od 70 američkih kompanija je bankrotiralo zbog isplate odštete.

Stotine hiljada kubika azbestnog cementa upotrebljavano je za gradnju naselja od 1958. do 1965. u Sarajevu, Banjoj Luci, Mostaru, Tuzli i Zenici. Nije poznato kolika je kritična doza azbestne pra-

šine koju treba unijeti u organizam da bi se oboljelo, jer svaki organizam na izloženost azbestnoj prašini odgovara različito. Također, razni atesti, koji su vršeni na azbestnim cijevima i azbestu kao topotnoj izolaciji, govore da isti nisu opasni dok ne postoji erozija na njima. Tokom četiri godine ratnih razaranja u BiH mnogi gradovi, pa i Sarajevo, u velikoj su mjeri razrušeni. Demoliranje zgrada sa azbestnom topotnom izolacijom predstavlja ozbiljnu i uočljivu opasnost od kontaminacije azbestnom prašinom. Međutim, mnogo ozbiljniji i teže uočljiv problem pojavljuje se par metara ispod zemlje u vodovodnim instalacijama. Jaki udari od detonacija, neredovno napajanje vodom i nemogućnost adekvatnog održavanja dovode do erozije vodovodnih instalacija. S obzirom da su velikim dijelom te instalacije sačinjene od azbestnih cijevi, identificuje se

problem napajanja građanstva čistom pitkom vodom, napisali su 2007. godine profesor na Mašinskom fakultetu u Sarajevu Fikret Veljović i njegov student Almir Opanković u svom radu *Azbest - ubica iz sjene*.

Veljović ne krije svoju brigu za stanovništvo BiH i ljutnju na institucije vlasti koje ništa ne poduzimaju oko pitanja prisutnosti i rasprostranjenosti azbesta u BiH.

POPILI 80 POSTO

- U Splitu je fabrika azbestnih cijevi i ploča zatvorena, u cijeloj Hrvatskoj i Sloveniji, da ne idem dalje, izbacili su sve što je imalo veze s azbestom, samo kod nas ništa ne rade. Pa imate praksu da popravljaju cestu i asfaltiraju, a ispod ostave azbestnu cijev. To je katastrofalno ponašanje, a niko ne govori o tome i niko ne zna koliko novca se potroši na liječenje onih kojima je oboljenje prouzrokovao azbest. Prioritet bi bio da se od azbesta zaštite voda, vazduh i hrana, ali prioritet svih prioriteta je voda. Samo u Sarajevu imate ogromnu količinu azbestnih cijevi. One su 20 godina nakon ugradnje 80 posto tanje, a tu razliku smo mi popili, što znači da smo se sve vrijeme trovali. Inicijativu za zamjenu treba da preuzme nosilac dobara, a to su Vodovod i kantonalno ministarstvo, oni su dužni da zamijene te cijevi

trakt čovjek, nego samo ako budu udahnute kao prašina ili čestice. U svakom slučaju, najveća prepreka uklanjanju azbestnih cijevi iz mreže u Kantunu Sarajevo jeste nedostatak novac“, pišu iz Informativne službe KJKP ViK.

U ovoj kući podsjećaju i da su ukupni gubići na mreži, što je također razlog za ulaganje novca u njenu obnovu, oko 70 posto.

U Institutu za toksikologiju Medicinskog fakulteta u Sarajevu kažu da se ne bave prisutnošću i opasnostima koje vrebaju od toksičnosti azbesta, nego je fokus njihovog djelovanja toksičnost lijekova i sličnih supstanci, te da ne znaju ko se i da li se iko bavi prisutnošću azbesta. Istovremeno u Zavodu za javno zdravstvo FBiH kažu da se azbestozna vodi kao profesionalno oboljenje i da nema zasebnih evidencijsa o oboljelimima.

- U FBiH samo Zakon o zaštiti na radu evidentira azbest kao rizičnu supstancu za ljudе koji rade sa njim, a samo dva kantona imaju institut za medicinu rada. Koliko mi znamo, niko ne pravi analize koliko ga ima ili na koji način ugrožava stanovništvo i, iako je najopasniji kao prašina, ne možemo govoriti da u hrani i vodi nije opasan, nego samo da je manje opasan, u skladu sa koncentracijom, pogotovo u vodi u slučaju oštećenih cijevi - pojašnjavaju u Zavodu.

Zavod analizu prisutnosti azbesta u vodi radi u Sloveniji, u Mariboru, jer u BiH to niko ne radi.

Gordana Bulić, iz Udruženju za zaštitu potrošača u Tuzli, kaže da se ni oni nisu bavili prisutnošću i štetnošću azbesta, ali da znaju da ga druge zemlje izbacuju iz upotrebe i zabranjuju.

- Nismo se bavili jer nemamo novac za to, a inventuru prisutnosti azbesta ne možete raditi napamet ili usput. Znam da je cijela Holandija zamijenila sve azbestne fasade, a mislim da bi problem kod nas, uz fasade i krovove, moglo biti i neke vrste keramičkih pločica u kojima možda ima elemenata azbesta. Ne znam da li to kod nas

iko kontrolise i da li uopšte imamo laboratorij koji bi to mogao ocjenjivati, jer mislim da u BiH nema laboratorijske koja kontrolise hemikalije - kaže Bulićeva.

Dok je u RS je donesen Zakon o hemikalijama i usvojen Pravilnik o ograničenjima i zabranama opasnih hemikalija, kojim je obuhvaćen i azbest, FBiH još nema takve akte. Zakon o hemikalijama je u proceduri usvajanja.

- U FBiH je azbest regulisan pravilnicima o zbrinjavanju otpada i oni ga tretiraju kao opasan otpad, bilo da je riječ o građevinskom ili izolacionom materijalu. Krovovi i fasade od azbesta su pitanje za one koji su zaduženi za održavanje, a pod ovaj pravilnik dolaze tek kada postanu otpad - pojašnjava Dragica Filipović, glavni građevinski inspektor u FBiH.

(r. č.)

jer da nisu štetne ne bi ih cijela EU izbacila iz upotrebe - kaže Veljović.

Dozvoljena koncentracija azbestne prašine u vodi je bila, napominje on, od 400 do 6.000 po metru kubnom, a u Sarajevu je sada možda dostigla i 100.000.

U sarajevskom KJKP Vodovod i kanalizacija kažu da od vodovodne mreže koju u Kantonu Sarajevo čini 1.118 kilometara cijevi, njih 14 posto je od azbesta.

„U nadležnosti KJKP ViK je oko 152 kilometra azbestnih vodovodnih cijevi. Za njihovu zamjenu trebalo bi izdvojiti značajna sredstva. Primjera radi, za zamjenu 28,8 kilometara na jednom lokalitetu potrebno je oko 8,5 miliona KM ili pak za zamjenu oko 80 kilometara potrebno je 22,5 miliona KM. Valja naglasiti da čestice azbesta nisu opasne ako putem vode dospiju u probavni

RAT JE SJAJNO VRIJEME ZA SVINJE KOJE NASTOJE DA IZVUKU KORIST

Uime države ili dobrodošli

► PIŠE: Emir Imamović Pirke
pirke@startbih.info

Ali je čvrsto uvjerenje pisca ove knjige da se u ratovima bore najdivniji ljudi koji postoje ili, ako hoćete, samo ljudi koji su sve divniji ukoliko ih srećete bliže mjestu gdje se vode borbe. Ali ratove stvaraju, izazivaju i počinju isključivo ekonomske suprotnosti, a vode ih svinje koje nastoje da izvuku korist iz njih, piše Ernest Hemingway u romanu *Zbogom oružje*.

Ako se nekada neko od aktera trgovine oružjem na prostoru bivše Jugoslavije odluči napisati memoare, ali, recimo tako, bez zadrške, mogao bi ih nasloviti sa: *Dobrodošlo oružje*. Ne misleći, pri tome, na dobrodošlicu oružju zbog odbrane od Miloševićevog režima i JNA. Sasvim suprotno: u prodaji pušaka, granata, dvogleda i ostalih, kako se to kaže, materijalno-tehničkih sredstava, ničega plemenitog nije bilo, niti se mislilo i razgovaralo o nekakvim uzvišenim ciljevima, o slobodi generacija i svemu u što bi naivni lako povjerivali.

ČOSIĆEVO VRIJEME RASPLETA

Bio je to čisti biznis, temeljni posao kontrarevolucionara, onih što su u nestanku jedne države vidjeli božanstvenu priliku da preraspođe njeno bogatstvo - između sebe, naravno. Cinilo se, i to donedavno, do ekonomske krize i umalo bankrota, kako je Slovenija samo trebala odlazak iz Jugoslavije, pa da procvjeta. Mala država na kraju federacije republika, prva je i počela rastakanje SFRJ, imala je nekakav kao rat, više rekreativski nego ozbiljan, svoju je privatizaciju - tako nam se prikazivalo - izvela razumno i na korist svih aktera, od radnika do vlasnika, pa ušla u EU i...

I onda su novinari Blaž Zgaga i Matej Šurc napisali trilogiju *Uime države*, ukoričivši višegodišnji naporan, istraživački rad na pronalašku dokumenata o trgovini oružjem i slovenskoj poziciji na putu pušaka.

To što smo mi živjeli sa Slovincima pola stoljeća u istoj državi, nije nam bilo dovoljno da naučimo nešto teže od imena skijaša iz te republike. Tako je i zato izdavačka kuća Jesenski i Turk iz Zagreba odlučila prevesti i ostatku preminule federacije ponuditi publicistiku kakva baš nije česta na ovim prostorima i u ovim jezicima.

E sad, vrag će ga znati zašto je Mišo Nejašmić, vlasnik Jesenski i Turka, odlučio da predgovor za hrvatsko izdanje pomenute trilogije piše onaj mahniti Slaven Letica, Tuđmanov klanun sa intelektualnom fasadom. Dobro, Leti-

Trilogija Blaža Zgage i Mateja Šurca bi bila sjajan triler da nije užasavajuća istina i da jugoslavenske ratove ne prikazuju tek kao sjajnu priliku za bogaćenje grupice odabranih, beskrupuloznih i nezajažljivih gadova koji danas pod šiframa u švicarskim banka drže tolike količine novca da ih je teško izraziti brojevima

ca nije duduk, nije nepismen i nije bez nekih bitnih informacija. Jedna takva nanovo je izvala nered u Sloveniji i, samo što to nikome nije bila namjera - a i nema neke potrebe, obzirom da je rad Zgage i Šurca međunarodno priznat i valoriziran - tri debele knjige vratila u fokus interesa.

Dakle, Letica je iskoristio prostor da autorima zamjeri neobjavljivanje onoga što nisu znali ili razumjeli, kao ni mi, ostali, od Vardara pa do Triglava, a to je činjenica da je sloven-

sku nezavisnost i praktičnu smrt Jugoslavije, prva priznala - Srbija.

Došli su avionom. Pred kućom su se zaustavila tri automobila: dva policijska, kao pratrna, i njihov s pratiocima. Obezbedivao ih je Savezni SUP. Zamolio sam Božicu da ne demonstrira iskrenost pred gostima. Bučar i Rupel bili su snishodljivi i osmehnuti. Smestili smo se na terasu i uz kafu započeli razgovor kao dobri, stari poznanici i prijatelji iz opozicije. Izložili su mi namere da uspostave neposredne

Šlo oruzje

odnose sa Srbijom, spremni na striktnu neutralnost u hrvatsko-srpskom sporu, da bi od Srbije dobili podršku za svoje otcepljenje... Kažu da su došli kod mene uz saglasnost i dogovor s Kučanom i Drnovšekom, a ako se ja saglasim s njihovim stavovima, ići će kod Miloševića, mojim posredovanjem... A ja sam uveren: na novu politiku ih primoravaju ekonomski interesi. Onda su izdiktirali svoju platformu i predloge za novu politiku sa Srbijom. Zapisao sam ih na srpskom, a Rupel na slovenačkom. Rekao sam im da će obavestiti Miloševića i javiti im njegovo mišljenje. Otišli su posle tri sata razgovora, zadovoljni. Mene su opteretili brigom i uvlačenjem u politiku. Potražio sam Miloševića. On je 'negde u Srbiji'. Javio mi je da u načelu prihvata razgovor, ali će im 'dobro naplatiti za sve što su radili protiv Srbije'. Poručio sam Bučaru da se u ponedeljak javi Miloševiću, zapisao je o četvrtnaestom au-

gstu 1991. Dobrica Čosić u svojim memoarima *Lična istorija jednog doba - vreme raspleta*.

DIJAMANTI, KAD SE MORA

Nije to, dakle, bila tajna, samo što je priči trebao kontekst.

E, on je u knjigama *U ime države* i tamo ga je, zbilja dobro, smjestio Letica: *Da bi slovensko vodstvo moglo donijeti odluku o masovnoj prodaji zaplijenjenog oružja Hrvatima, moralo je biti sigurno da mu više ne prijeti opasnost od agresije JNA i Srbije. Predsjedništvo Slovenije, koje su činili predsjednik Milan Kučan i članovi Matjaž Kmecl, Cyril Zlobec, Ivan Oman i Dušan Plut, je kao kolektivno državno poglavarstvo 26. kolovoza 1991. donijelo odluku da će Slovenija 'pomoći Republici Hrvatskoj na području obrane, ali u opsegu koji ne bi ugrozio obrambene sposobnosti Slovenije'.* Da skratimo prodaju oružja Hrvatskoj i, kasnije, Bosni i Hercegovini, iz i preko Slovenije, mogla se nesmetano odvijati samo ako ne postoji rizik od rata u toj državi. Srbija je, sa druge strane, ratove u Hrvatskoj i BiH mogla lakše voditi ukoliko ne mora da se bije i sa Slovenijom.

I tako je, eto, četrnaestog augusta 1991. u Beogradu sklopljen pakt o nenapadanju. Takve ugovore, što valja ne treba obrazlagati, ne sklapaju mjesne zajednice između sebe, niti nezavisne države sa općinama i kantonima, već države sa državama.

Slovenija je, očito, za Srbiju bila neovisna puno prije nego će dobiti međunarodno priznanje. Sve poslije bila je krv do koljena i posao sa puno, jako puno živog novca: njemačkih maraka prvo, pa dolara. Kasnije, ako je moralno, i dijamantata, plemenitih metala... Kako je ko prošao u godinama ratova,

znamo iz vlastitog iskustva. Pri tome ne treba zaboraviti kako je, što se Slovenije tiče, BiH mogla komotno ostati u zajednici sa Srbijom. *Slovenija smatra realnim i razumnim da dođe do federalnog povezivanja Srbije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Makedonije. Slovenija priznaje pravo Hrvatskoj da se opredeli prema toj federaciji*, piše u četvrtoj tački sporazuma iz Čosićevog stana. To što je, u isto vrijeme, zarađivala na pokušajima bosanskohercegovačkog spasavanja od iste te federacije, nikome od aktera posla sa puškama nije smetalo. Zarada je, naime, bila tolika da detalji nisu vrijeđili pažnje. *Slovenski trgovci oružjem dobrano su iskoristili nevolju Hrvata i Bošnjaka. Nužno potrebno streljivo za obranu njihovih domova, prodavali su im po libvarske cijene*, pišu Zgaga i Šurc.

MARKE SA ULICA SARAJEVA

Tri debele knjige su napisala - i to sjajno, izbjegavajući usvajanje dosadnog, zakučastog, policijskog ili švercerskog jezika - dva slovenska

novinara i one su, jer to valjda tako mora, još uvijek nedovoljno čitane kod nas i još uvijek nisu obavezna lektira za svako ozbiljnije bavljenje ratovima iz kojih su kao pobjednici izašli oni što su puške viđali samo dok ih se priprema za transport, a i tada preko oka.

Imali su pametnija posla: trebalo je prebrojati novac. Među tim novcem bile su, da se osvrnemo na jednu od epizoda, marke kupljene na sarajevskim ulicama u prvoj monetarnoj agresiji na BiH, izvedenoj malo prije nego će zvanična slovenska valuta postati tolar.

Kasnije će to postati praksa i Hrvatske, ali Slovenci su se prvi sjetili: dinare za koje su tvrdili da su uništeni u procesu promjene valute, natovarili su u kamione i uz iskaznice Kontraobavještajne službe JNA, KOS-a dakle, dovezli u BiH. Vrh njihove obavještajne zajednice imao je u to vrijeme dobre odnose i sa, uz ostale, albanskim podzemljem u bivšoj Jugoslaviji, pa su vojnici mafije u Sarajevu pretvarali zapravo bezvrijedne jugoslavenske u neophodne njemačke pare. U Hrvatskoj je za isti posao bio zadužen prvi privatni bankar u SFRJ, inače Krajišnik, **Ibrahim Dedić** - ubijen u neravničljivom atentatu 1997. godine. Nije, kao i obično, nama trebalo puno da shvatimo kako smo izigrani, tek toliko da se šteta ne može popraviti drugačije nego pokušajem jednake operacije. U akciji koju je vodio **Fadil Đozo**, u BiH su falsificirani to-

lari sa namjerom da se za njih u Ljubljani, Mariboru, gdje god, kupe devize.

Za, kažu, dobre kopije, nije kupljena ni marka. Slovenska policija je otkrila prevaru u pokušaju. Fadil Đozo je ubijen u atentatu kojeg je jedva preživio njegov saputnik **Mirsad Čatić Čuperak**. Zgaga i Šurc ne ostavljaju

mje - smrt vezana isključivo za novčane igre sa početka devedesetih.

Trilogija *U ime države* bi bila sjajan triler da nije užasavajuća istina - da jugoslavenske ratove ne prikazuje tek kao sjajnu priliku za bogaćenje grupice odabranih, beskrupuloznih i nezajažljivih gadova koji danas pod šiframa u švicarskim banka drže tolike količine novca da ih je teško izraziti brojevima. Prevelika bi to cifra bila i za napisati i za izgovoriti. Nas je iskustvo iz posljednje decenija prošlog stoljeća naučilo da se, ipak, i ma šta o tome rekao Hemingway, u ratovima ne bore najdivniji ljudi na svijetu. Takvi, jednostavno, ne ubijaju djecu i ne pale prazne kuće. Ipak, postoji nešto što je isto danas kao i u vrijeme u kojem je pisana knjiga *Zbogom oružje*. Da, rat je sjajno vrijeme za svinje koje nastoje da izvuku korist. O takvima su pisali Zgaga i Šurc, pokazavši kako, ipak, povijest ne mora uvijek biti literarizirano sjećanje pobjednika. ●

Volim putovanja. Zaista. Inspiracija točkova i kretanja je nezamjenjiva. Pogled korz prozor vozila u pokretu otvara vidike, memoriše slike, kreira tonove. Mogu slobodno reći da sam proputovao kroz većinu krajeva BiH - kršnih, zelenih, plodnih, pustih, kamenitih, vjetrovitih. Ima tu mnogo toga da se vidi i divi. Svega. Da nije ljakara opšteprištan, zaista sam uvjeren da bi prično lijepo živjeli.

Poziv da budem gost na mostarskom protestu 28. 2., dobio sam oko 18. 2. Isprrva nisam bio siguran da li će biti u mogućnosti da se pojavit, ali ovaj put - Marfi je imao obzira. Kosmičke konstelacije su se namjestile u grofovsku korist pa mi se putna čakra otvorila. Na put podhod sa svojim milim sa-

VIZIJE I DJELA

govorničkom mjestu bejahu klinci iz Rok škole. Pjevali su nešto, nisam dobro čuo, ali pominjana je vlasta. Nakon toga, okupljenima se obratio jedan od organizatora demonstracija, rekavši kako mu je sinoć ukraden auto, ali bez obzira na to neće ga uplašiti i on će da nastavi sa slobodarskim aktivnostima. Zatim su najavili moje grofovsko ukazanje.

Pravo da vam kažem, bejah uzbuden, ali bez imalo straha za svoje dupe. Ako je u Sarajevu za JMBG pred 10.000 ljudi prošlo veselo i bez problema, ne vidim što bi u Mostaru bilo. Predstavo sam se skupu: *Ja sam Grof Đuraz, mitsko biće iz drugog entiteta. Pored toga, ja sam ubaćeni elemenat i došao sam da destabilizujem ovo stabilno stanje i prene-*

čani momci, dobri drugari, sve korektno, ljudski. Hejteri samo mogu da im ljube dupeta.

Kasnije se formirala povorka koja je blokirala sabračaj na glavnoj raskrsnici kod Španskog. Uzvikivalo se Lopovi, Ostavke, Istok Zapad Sjever Jug, Ovo je Mostar. Mada, kad god su vikali Ostavke, ja sam čuo - Mostarke. Bilo je lijepih protestantkinja. A možda su bile Bošnjakinje ili katolkinje. Ili ostale. U svakom slučaju, žensku ljepotu i oblinu nikad nisam gledao kroz prizme svetih knjiga. **U** toku šetnje dobijam nekoliko informacija iz mog entiteta: oko 1.500 boraca se okupilo i protestovalo, SN-SD izdao brošuru - Rušenje Republike Srpske - teorija i tehnologija prevrata, sa sve spiskovima organizacija, portala i pojedinca koji podrivaju bolji entitet. Mene na spisku nije bilo. Šteta. Nisam čitao štivo, ali u bizarnost istog ne sumnjam. Pročitaču, krvi mi.

Nakon okupa i protestne šetnje, nešto se bome i pojelo. Dobar je aktivizam, ali fakat se ne mere mijenjati svijet na prazan stomak. Bar ja ne mogu. Poslije toga svratismo u Abrašević, slobodnu zonu mostarsku. Posjedasmo tako da protaborimo šta dalje i šta ako se i desi da ovi jahači apokalipse i sjašu. Koga na državnog konja popeti? Ko su ti ljudi koji bi bolje, odgovornije i humanije vodili ovu zemlju i ovaj narod? Jel' to glumac, psihiyat, umjetnik, sportista, radnik, doktor?

Et tu smo malo zaškripali sa mudrostima, jer je to stvar za ozbiljnije i dugotrajnije mozgalice. Mada, sve je išlo u pravcu da ćemo lično morati preuzeti stvari u svoje ruke.

Grof Đuraz, predsjednik BiH. Zvuči zanimljivo. Ako se'vako nastavi, moraću ja i to da izdeveram. Vidio sam da me vole de god se pojavit. I staro i mlado klicalo je kada sam pjevalo. Nema šta, za sljedeće izbore ću fakat partiju da pravim.

Za kraj - jedna bizarnost iz prve ruke - rođak mog poznanika radi kao turistički vodič za ribare. Jednom prilikom zatekao se u društvu ljekara iz inostranstva. Nakon nekog vremena dođoše crni džipovi, iz jednog izade jedno veoma bitno mudo naše vlasti i pridruži se pecarošima. Ljekari su bili njegovi drugari. Roštilj se raspalio, priča krenula, a rođak druga mog se nije mogao sudržati da ne upita mudo - kako i zašto to radiš, zašto širiš mržnju, zašto lažeš narodi, zašto toliko kradete, šta ti je čoveče?? Mudo mu je odgovorilo: Boli me kurac i za Srbe, Muslimane i Hrvate. To je samo posao, ja zarađujem pare, čovječe. Pametnom dosta.

Ubačeni element

patnikom, pod imenom Axe Lyak. On je vozio a ja sam, kao pravi imperator, sjedio pozada, bistrio, gledao, a bome i zapjevao, zasvirao. Valjalo se prisjetiti starih pjesama, starih stihova.

I krene to put Karanovca, pa kanjon, pa Krupa, pa kanjon opet, Jajce, pa Bugojno... Prozori, Vukufi, Rame i ostala mjesta. Kada prodemo Jablanicu, a jaganci rotirajući se ukažu sa desne strane ceste, znam da je Mostar blizu.

Ljubav mene i Mostara bila je na prvi pogled, sada već davne '99. godine. Mislim da smo bili prvi bend iz Republike Srpske koji je nakon rata zasvirao u Mostaru. Zvali smo se arhaično - Egregora.

Prva osoba koju sam upoznao u Mostaru te, sada već davne godine, bio je Oha. On i Amna su me zajedno pozvali da podržim građansko okupljanje - protest da budem precizan. Po dolasku smo se sabrali u jedan bar zajedno sa kolegama iz Dubioze. Popili smo kafu i razmotrili mehanizme destabilizacije i rušenja sistema truloga. Rekao sam im da me šalje Dodik Lemi da izvidim stvar i da prenesem talas blagostanja. Razumjeli su me.

U 17 smo bili na Španskom trgu, narod se već uveliko okupio, zviždalo, u pištaljke duvao. Vidio sam dosta poznatih likova, drugova i drugarića mostarskih, Abrašević ekipa. Šta da vam kažem - za 13 godina sakupi se dosta dragih likova u jednom gradu. Trebalо je to sve izgriliti, izljubiti.

Po mojoj slobodnoj procjeni bilo je oko 400 duša i 50 transparentata sa raznim porukama. Prije mene, na

Ja sam Grof Đuraz, mitsko biće iz drugog entiteta. Pored toga, ja sam ubaćeni elemenat i došao sam da destabilizujem ovo stabilno stanje i prensem blagostanje u kojem se nalazi moj entitet.

sem blagostanje u kojem se nalazi moj entitet.

Nakon toga, uz aplauz i osmijeh, moje srce se razgalilo, te pustih glas kao tica pjevačica. Stoku sam pjevao iz dubine duše, dok su dva pomoćnika držala dva megafona, jedan za gitaru, drugi za glas. Prilično neobična instalacija. Ko želi može pogledati i poslušati na mom fejsbuku kako je to izgledalo i zvučalo. Iskreno, rekao sam Ohi da bi volio da mi asistiraju neke dvije mačkice, jedna iz istočnog, druga iz zapadnog dijela Mostara, ali nije me ispoštovao. Ostalo je ispoštovao, te mu više zamjerki nemam.

Ljudi su uživali u mom govorništvu i pjesmi. Otvorio sam se pravo i rekao da trebamo pronaći način da se smanji uvoz jer, ako sve pare koje na neki način i uspijemo zaraditi konstantno odlaze u druge zemlje kroz trgovinski deficit, crno nam se piše. Dio o legalizaciji marihuane sam preškočio, bilo je puno roditelja sa sitnom djecom koji me definitivno ne bi razumjeli vezano za biljku. A možda i bi. U Mostaru je dobra klima za istu. Okupljenima se zatim obratio i Muha. Rekoše mi da je to legenda protesta, usamljeni demonstrant koji je sam, godinu dana, stajao na Španskom trgu sa raznim parolama i čutao. Njega sam, kasnije, lično upoznao. Rekao mi je da je ovo tek početak, da je on čist, da je bio borac, da mu ne mogu ništa naći, da ima moć i energiju za promjene i da je on prvi koji je počeo govoriti Istok Zapad Sjever Jug kao parolu globalne promjene.

Nakon Muhe, kolege iz Dubioze su svirali u samom jezgru protesta. Sr-

Voli vas
Grof Đuraz

www.startbih.info

*ISKRENE ČESTITKE SVIM
GRAĐANIMA BIH
POVODOM*

*1. MARTA
DANA NEZAVISNOSTI*

*JEDINE NAM DOMOVINE
BOSNE I HERCEGOVINE*

CENTRALA SDA

Izvan Vremena Š.A.Čičak

svakog petka od 16.30 do 18.00 sati

RADIO OTVORENA MREŽA

SARAJEVO 106,2 Mhz	JABLJANICA / KONJIC 98,4 Mhz	BIHAC 107,4 Mhz
TUZLA 102,1 Mhz	SREBRENICA 105,6 Mhz	JAJCE 98,3 Mhz
MOSTAR 94,0 Mhz	BANJA LUKA 101,4 Mhz	TREBINJE 106,4 Mhz

MAS MEDIA super OGLASI

BESPLATNI Mali oglasi

033 212 160

SMS OGLASI: 091 110 500 (1 objava), 091 210 501 (4 objave)

REKLAMNI OGLASI: 033 444 354

www.superoglasni.ba

RADIO M
www.radiom.net

RADIO KOJI SE NIKAD NE GASI

SARAJEVO 98,7 MHz FM, ZENICA 89,80 MHz, TUZLA 106,30 MHz, BANJA LUKA 104,20 MHz

primjer oglasa

Audi A3 1.8T, g. 1998
siva metalik
prešao 155.000 KM
koža el. retrovizori,
al. felge
(cijena po dogovoru)
033/000-000

Pošaljite svoj oglas kao SMS
091 910 106 (sve mobilne mreže)
0-24

* Prilikom slanja SMS-a potrebno je najprije ukucati riječ **OGLAS** razmak te tekst oglasa.

Svi oglasi poslani na gore navedeni broj biće objavljen sa crnom pozadinom i bijelim slovima i biće istaknutiji od ostalih oglasa u novini.

DARKO OSTOJIĆ, GLUMAC

Priroda ovoga svijeta je da ništa nije stalno

1 Na čemu ste trenutno angažovani?

- Napravili smo pilot projekat. Zove se *Pro-prah show*, kao parodija na *Oprah show*. Verziju smo ustupili televiziji i kako im se svidjelo, ali se, eto, čeka momenat kada će to krenuti. Bit će uskoro.

2 O čemu se radi i ko je angažovan?

- Ja sam ta *Pro-prah*, to je kao neka moderna *Minka*. U ekipi su još Mirza Mušija, Nerman Mahmutović, Amina Begović i moj brat Dejan. To je kao neki improvizovani *talk show* na određenu temu. Jedna tema - jedna emisija. Pilot je npr. napravljen na račun korupcije. Sa tim što nisu pravi gosti nego nađemo neki role-model korumpiranog političara. Ministar za korupciju se zove *Mito Bekrija*, korumpirani doktor se zove *Prima(rijus) Šako Koverta*. Amina glumi ženu iz stranih organizacija i zove se *Jami Cash*. Moj brat je kao neki lutajući reporter, istraživač.

3 Ko stoji iza scenarija?

- Ja sam ga napisao, a režiser je Srđan Veličirović. On je pisao i najviše scenarija za *Top-listu nadrealista*. Srđan je, osim režije, radio i neku superviziju mog scenarija.

4 Nedavno je obilježeno 30 godina Zabranjenog pušenja. Jeste Vi bili uključeni u to?

- Ja sam posljednji put bio kad je bilo 15 godina (smijeh). Sjećam se da je bio koncert u Metalcu. Tada sam posljednji put bio uključen u rad *Zabranjenog pušenja...* Sljedeći put ću doći kada bude 50 godina. Vidimo se za 20 godina (smijeh).

5 Vi ste se *Zabranjenom pušenju* priključili krajem osamdesetih. Da li je poslije rata bilo poziva od bilo koga da se ponovo priključite jednoj od dvije verzije *Pušenja*?

- Imao sam pozive veoma ozbiljne, ali za mene *Zabranjeno pušenje* nekako pripada mom prošlom vremenu. Nekada se zapitam da li sam možda i mogao ili trebao. Doduše, konkretnije pozive sam imao od Neleta. Sula mi nikad ništa nije konkretno rekao, ali bilo je nekih indicija u tom pravcu.

6 Da li ste u kontaktu s obje verzije *Zabranjenog pušenja*?

- Sa Sulom sam se sad vidio kada je bio ovaj koncert u Sarajevu, a sa Neleteom se nisam baš dugo čuo, što ne znači da nismo prijatelji.

7 Nekako se čini da je i muzika *Zabranjenog pušenja*, a i humor *TLN* uvijek aktualan i prikladan u BiH. Zašto?

- To je neki bezvremenski humor. Možda jeste povezan sa vremenom u kojem je napravljen, ali čim se gleda i sada znači da je bezvremen-

Ovaj narod što je izašao na ulice nešto govori političarima, ali se oni oglušuju, a možda je bolje i za njih da već sada pokušaju s empatijskim slušanjem i da im malo dopre do mozga

ski da će se gledati i za 20 godina. Nadrealisti su stvarno fenomen. Teško je nešto reći o tome, pogotovo kao neko ko je i pripadao tome, ali se nisam nikada previše poistovjećivao. Često kažem lijepo stvari o Nadrealistima, a da tu uopšte ne mislim na sebe. Nije ono da hvalim samog sebe (smijeh).

8 O kakvoj se tu grupi ljudi uopšte radilo?

- Definitivno se radilo o grupi jako inteligentnih ljudi koji su nekako imali uvid u to što se dešava. Poslije je, naravno, bilo priča i gluposti kako smo svi djeca vojnih lica, što nije istina. To je bila grupa progresivnih ljudi ko-

ji su dobro kontali šta se tu dešava. Na kraju krajeva, živio se neki život. Bili smo stalno na turnejama i tada vidite odlično kako koji grad funkcioniše. Gdje je dobro, a gdje nije. Živjeli smo aktivran život. Bilo je dosta materijala da se rade skečevi. Bili smo stalno u kombiju na putu gdje bismo stalno pričali, provaljivali i slično. Onda smo znali na pumpi kupiti neku novu kasetu i onda bi je u putu komentarisali. Nadrealisti su stvarno kompleksna priča. Po mom mišljenju, *Pro-prah show* je naslijedio ideju *TLN*, ali nije formu. Nadrealisti su bili skečevi, a ovo je talk show. Kad mi kažu da

Foto: Zdravko Čupović

TLN ne može niko dostići, ja se obično slažem da ne može u formi skeč jer je teško napraviti bolji skeč od TLN-a, ali može se napraviti bolja igrana serija, talk show ili nešto drugo. Vidim i Nele nešto tamo pravi, nije mi se baš previše svidjelo, ali kao ideja je dobro.

9 Želite li za nečim, osim za mladost, iz tog vremena?

- Čim se evo pokušavam sjetiti, izgleda da ne želim ni za čim (smijeh).

10 Osim 30 godina Zabranjenog pušenja, nedavno je obilježeno i 30 godina

Olimpijade u Sarajevu koje su se mnogi prisjećali gledajući igre u Sočiju. Čega se sjećate iz tog perioda?

- Mi smo imali band i svirali smo country muziku i imali smo turneju po Olimpijskom selu i olimpijskim planinama. Bilo je baš lijepo. To je stvarno bilo drugo vrijeme koje je imalo i svoje dobre i loše strane. Kao i svako drugo. Ali ako ga upoređimo s ovim današnjim vremenom, bilo je puno bolje. Par mjeseci prije Olimpijade smo bili na ekskurziji kao završna godina srednje škole, pa smo upoznali neke Nijemce koje smo pozvali da dođu kod nas na Olimpijadu i oni su došli. Bili su uglavnom kod mene kući, jer ih niko drugi nije htio primiti (smijeh). Tadašnja Jugoslavija je ipak bila drugačija zemlja. Takvo ustrojstvo nije postojalo više nigdje. Pravi socijalizam. Nije bio komunizam. Komunizam je bezveze. Kad se sjetim prije Rumunije i Bugarske, to je bila strava i užas. Jugoslavija nije bila takva. Mi smo imali radničko samoupravljanje. Evo, sad se sjećam maminih dežura za vrijeme Olimpijade u Špadu gdje je radila. To je njima bila i dužnost i zadovoljstvo. Jugoslavija je i nekako odisala bezbjednošću, ali, eto, priroda je ovoga svijeta da ništa nije stalno.

11 Sa kim ste u kontaktu od nadrealista?

- U kontaktu sam sa Zenitom, Šiberom, Dadom Džihanom... Sa Đurom i Neletom baš i nemam trenutno neki kontakt.

12 Imali ste nekoliko uloga u posljednjih desetak godina. Biste li izdvojili neku?

- Iskreno, nije to bilo ništa posebno (smijeh).

13 Koji je danas najkvalitetniji domaći ili regionalni humoristički serijal?

- To je kompleksno pitanje, ali da ne budem previše iskren (smijeh). Rijetko, rijetko mi se desilo da sam odgledao neku epizodu do kraja. Jed-

no što sam uspio da

pogledam do kraja je Pozorište u kući, nova verzija sa Dragonom Bjelogrlićem. To su bili nekadašnji scenariji Novaka Novaka. To je baš bilo dobro napisano. Ovo je bio kao neki remake i to sam jedino pogledao do kraja. Inače, da ne povrijedim nikoga, slabo šta pogledam od početka do kraja. Nisam se uspio nasmijati.

14 Spomenuli ste scenarij Novaka Novaka, ali ima li nekog dobrog scenarija ili bar ideje sada?

- Znaš šta? Meni se čini da ja imam dobrih ideja (smijeh). Još uvijek nisam neko ime u tom svijetu scenarista, ali stvarno mislim da imam dobrih ideja. Ne bih htio da zvučim neskromno, ali imam osjećaj da bi evo upravo Proprah show mogla biti jako dobra emisija jer je i smiješna, poučna i udara malo po svemu. Ali kako smiješna. Imam ideju za još jednu seriju oko koje bi se mogli svi Nadrealisti okupiti, što je za sada nemoguće. Ja sam jedini lik od Nadrealista koji sarađuje sa svakim, a ovi ostali imaju neke svoje projekte u koje ne zovu nikog drugog (smijeh). Uglavnom, imam baš zanimljivu ideju oko koje bi se čak mogla okupiti i stara TLN. Mada ne vjerujem da će do toga doći, ali nikad se ne zna. Imam i neki zanimljiv scenarij za film. Dolaze mi te ideje, iako vidim da je i na Zapadu problem dobrih ideja mada je sve tehnički jako dotjerano.

15 Da li ste još uvijek pripadnik Hare Krišne?

- U jednom momentu sam odlučio da je taj duhovni život ustvari unutrašnji život čovjeka. Nema potrebe to previše isticati ni peglat ljudi da se tim. To je jednostavno nešto što ja živim unutar sebe. Namjerno sam i malo promijenio imidž. Imam osjećaj da ljudi na ovom prostoru generalno nemaju neko posebno iskustvo sa religijama kao nekom pozitivnom stvari. Ali postoji ogromna razlika između religije i duhovnosti. Ja sam se okrenuo više duhovnosti, što je ustvari srž svake religije. Uglavnom, živim taj život sam za sebe.

16 Bili ste i u Izraelu jedno vrijeme?

- U ratu smo izašli i otišli tamo. Međutim, meni se nije posebno svidjelo i gledao sam da se vratim što prije (smijeh).

17 Kakav je tamo bio humor, ima li nekih bliskoistočnih nadrealista?

- Što se tiče humora, kakav god da je sad u BiH, sigurno je jedan od najjačih izvoznih brendova. Ne vjerujem da igdje u svijetu ima ovako duhovitih ljudi kao u BiH. Tamo nisam uopšte došao do toga da se upoznam sa nekim komičarima. Nemam nikakvo iskustvo o tome tamo.

18 Moram pitati i za ova aktuelna dešavanja. Šta mislite o ovim narodnim revolucijama?

- Dobro je to sve što se dešava, ali opet fali ideja vodila, vođa ili grupa ljudi koja bi to sve povela.

19 Šta bi rekao Arsla za proteste?

- (smijeh) Zaiskali ste, evo Vam ga.

20 Da li biste ikada ušli u politiku?

- Pa bih, ako bih bio ubjeden da taj ulazak može donijeti neke pozitivne promjene. Nemam ja ništa protiv politike kao politike, već protiv politike koja se iskorištava za samouživanje.

21 Šta mislite o tome kako izgleda običan narod u očima političara?

- Mislim da oni uopšte nisu svjesni. Oni žive na nekom drugom nivou. Kada dobije platu šest, sedam hiljada maraka, on nema pojma kako je živjeti sa 300 maraka. Možda oni i razmišljaju o tome, ali ne mogu iskreno doživjeti kako narod ustvari živi. Ja sam ubijeden da oni misle da rade dobro stvar za narod, ali ne mogu da čuju. To je inače vrlo važna stvar u psihologiji, empatijsko slušanje, da kada ti neko nešto kaže ti to čuješ. Ovaj narod što je izašao na ulice nešto govori političarima, ali se oni oglušuju. Što se više budu oglušivali na glas naroda, to će narod biti sve bjesniji i bjesniji. Možda je bolje i za njih da već sada pokušaju s empatijskim slušanjem i da im malo dopre do mozga. U suprotnom, bit će sve gore i gore.

22 Šta mislite o ovom najnovijem primativizmu?

- Ovo je sada *newest primitivism* (smijeh). Sve mi se čini da smo mi sami krivi što smo dopustili da to ode u tom pravcu. Najnovijem primativizmu su najviše doprinijeli nacionalizam i turbofolk. Te dvije stvari su nekako i krenule zajedno. Ali, naša je greška što smo to dopustili. Pustili smo da nam vladaju papci, da nas nacionalizam pohara... Svi se zgražavaju nad tim, a ustvari mi dopuštamo da se to dešava.

23 Hoće li se prije burek vratiti iz svemira ili ćemo mi u Evropu?

- (smijeh). Zavisi od nas.

24 Neki kažu da je situacija takva da nam je još samo zajebanja ostala?

- Sa jedne strane je to tačno, jer nema čovjek više za šta puno da ste uhvati. Srećom, duh ovog naroda je takav da sve okreće na šalu. A, opet, sa druge strane, ne mora to biti tako. Sve smo mi to dopustili i samim tim mi možemo i vratiti stvari na svoje mjesto. Kažu da problem treba gledati kao priliku i ovo je izvrsna prilika da se nešto desi. BiH bi stvarno mogla biti jako moderna i uređena zemlja kada bi se ljudi malo stisnuli i probudili. Možda sam ja lud, ali ja mislim da bi se to tako moglo desiti.

25 Može li se na ovoj skupoci živjeti od humora?

- Danas ako hoćeš da živiš od ovog posla moraš biti djevojka za sve. Morаш napisati scenarij, biti režiser, mag

za business, a o glumi da i ne gorovim. Znam ljude koji žive od toga, ali su se morali potpuno predati tom poslu.

26 Šta mislite o stand up komediji kao novom formatu na našem prostoru?

- To nije loše. Treba malo vremena da se to prima. Čuo sam da ima par jako dobrih komičara, ali lično nisam čuo nikoga ko bi dobio prolaznu ocjenu kod mene.

27 Najbolja tri skeča TLN-a?

- Banka je bankrotirala, Sarajevski zid i Profesore, čujemo li se? Ali ja bih izdvojio i iz Nadreality showa tri pravo dobra - Ferida trese struja, Auto škola i Pimp my wife.

28 Uloga Minka Vas je obilježila. Da li Vas i dalje tako zovu?

- Rijetko. Jedino kad me neko ne zna ili neko ko dođe u Sarajevo na dan i vidi me pa mi kaže da Minka. Me ni su neki nadimci Ogi i Dakša.

29 Očekuju li ljudi da ih stalno zabavljate?

- (smijeh). Vjerovatno.

30 Kako bi Darko sebe opisao?

- Ja sam jako sretna osoba. Svašta mi se u životu desilo što me ispunilo i srećom i zadovoljstvom. Samo svako od nas mora da nađe neku sreću u toj sreći. Džaba ti je ako te prati sreća u životu, aki ti nisi sretan sa tim. Sad sam baš zakomplikovao (smijeh). Jedino se nisam ispunio na producijskom planu. Imam još velikih ideja i planova koje bih volio ostvariti, ali kažu - čovjek snuje, Bog odlučuje.

31 Kakva je rock-scena danas?

- Rock-scena u Sarajevu nije loša. Ima dobrih grupa. Ima neki program na tv koji pušta sarajevske sastave za koje niko ne zna. Ima tu jako dobrih svirki. Opel, kada se pogleda, prije rata poslije *Zabranjenog pušenja* i *Elvisa J. Kurtovića* i nije bilo nekih rock-bendova. Bili su to uglavnom pop bendovi poput *Plavog orkestra*, *Crvene jabuke*, *Merlina*... Poslije je ta scena oživjela sa grupama *Skroz*, *Protest*... Danas to nekako obilježavaju Letu štuke. Nije to nešto previše, ali eto ima dobrih bendova.

32 Uskoro će 8. mart. Imate li neki originalan način za čestitanje pripadnicama ljepšeg pola?

- Nisam baš u tom fazonu (smijeh). Mislim da jesam romantik, ali za 8. mart obično odem i kupim mami neko cvijeće (smijeh).

33 Skeč TLN sa jezicima je jedan od najpoznatijih i najaktuelnijih, ali riječnici su od vremena Nadrealista prilično obogaćeni. Koja Vam je omiljena riječ od ovih novih tipa stand-by, grace period, currency board, globalizacija, integracije...?

- Grace period je fina riječ, s obzirom da ne moraš vraćati ratu par mjeseci (smijeh). A od ovih naših novih riječi ima stvarno lijepih i korisnih riječi. *Boljitàk* je lijepa riječ. Onda *samozatajan* je isto jako lijepa riječ, mislim da je hrvatska i čini mi se da znači *zanesen* ili tako nešto. Ima lijepih riječi, a ima vala i nekih baš bezveze (smijeh).

ALMIR REDŽIĆ I JASMIN SOFTIĆ, STUDENTI I KOLEGE

Valja se izboriti

Tuzlaka koji studira u Bihaću i Maglajliju na fakultetu u Sarajevu na ulice je izvela briga za vlastitu budućnost i svijest da je politika napravila pogrešan ambijent, sistem i način funkcionišanja visokog obrazovanja, koje nije usaglašeno sa tržištem rada

Studenti Almir Redžić i Jasmin Softić su najbolji drugovi i kolege studenti. Upoznali su se na sarajevskim demonstracijama i o nekim stvarima misle sasvim drugačije, naprimjer o izborima i mogućnostima plenuma, ali u mnogim drugim stvarima su u istoj situaciji. Pažnju su privukli tako što su se na sarajevskim demonstracijama pojavili u pidžamama.

UČITI ZA BIRO

- Smisljali smo kako da pošaljemo poruku da je vrijeme probuditi se i smislili da izađemo u pidžamama. Najveći problem je bio nači pidžamu. Mislim da biste u Studentskom domu lakše našli 50 KM ukrupno, nego pidžamu, pa smo nešto improvizovali i uspjelo je - pričaju veselo, nadopunjujući se.

Redžić je u Sarajevo došao iz Bihaća, gdje studira.

- Iz Tuzle sam, a studiram u Bihaću teološku pedagogiju i na trećoj sam godini. U Tuzli sam završio medresu i dobio stipendiju od Islamske zajednice, bili su mi plaćeni smještaj i hrana, a ja sam zauzvrat radio u biblioteci, fitnes-centru, predvodio džemat ili mujezinio jednom sedmično. Na sarajevske demonstracije sam došao jer su nam na fakultetu zabranili da idemo na bihaćke. Očekujem da će imati problema zbog toga, ali ja inače nisam tipičan student mog fakulteta. Naš dekan Muhamed Štulanić, recimo, traži od svih studenata da puste bradu i ja samo zbog toga imam skoro svakodnevne sukobe sa njim - priča Redžić. On objašnjava da ne želi to da uradi kao što radi 80 ili 90 posto njegovih kolega, ali ne iz ubjedjenja, nego samo da bi lakše završili fakultet.

- Naime, suosnivači našeg fakulteta su, koliko ja znam, Islamska zajednica, Univerzitet i neka organizacija iz Beća koja podržava selefjsko prakticiranje islama. Ja to nisam znao kada sam se upisivao, shvatio sam par mjeseci kasnije. Sada bih se možda i prebacio u Sarajevo, ali gore je studij mnogo jeftiniji. Kod nas je ispit jedna KM, obnovljena godina 80 KM - kaže Redžić.

Na ulicu je izašao jer je, kaže, činjenica da je posao moguće dobiti samo za 10.000 KM, bez obzira na to ima li diplomu ili ne.

- Moj dodatni problem je što s ovim fakultetom mogu da radim u medresama, islamskim vjerskim školama kojih u BiH ima pet ili šest i popunjene su, tako da praktično ne mogu očekivati posao za koji se školujem. Mogao bih i u drugim školama, ali na filozofskim fakultetima postoje odsjeci za pedagogiju i oni su u

prednosti u odnosu na nas. Zbog toga će, kada završim ovaj fakultet, u Tuzli upisati informatiku i web-dizajn, što je moja druga velika ljubav i čime se i sada bavim - priča Redžić. Softić studira socijalni rad i trenutno je na prvoj godini mastera.

- Živim u Maglaju, a preživljavam u Sarajevu. Studiram socijalni rad i sada sasvim sigurno znam da mi moj fakultet ne otvara nikakvu perspektivu za posao, osim da narednih 28 godina budem na birou. A pritom znam da niko od postojećih socijalnih radnika ne primjenjuje ova, da tako kažem, moderna znanja koja mi stičemo na fakultetu. Bio sam na praksi u nekoliko centara za socijalni rad i za zdravo starenje i vidio da socijalni radnici ne koriste moderne psihološke discipline poput osnaživanja, novih oblika komuniciranja ili razvoja povjerenja - kaže Softić.

U Sarajevu živi u Studentskom domu.

- Uslovi stanovanja su katastrofalni, a pola doma sa oko 200 kreveta je zatvoreno jer dug nije plaćen. Na demonstracije i na plenume idem jer me brine što će biti sa mnom kada završim fakultet, ali ako se ne zaposlim, posvetit će se pjevanju i prodaji pjesama. Moj otac i dvojica amidža su poznati i uspješni muzičari, vrhunski, ja pišem pjesme i povezat će se sa njima - priča Softić.

Bez obzira na alternative, i jedan i drugi su zabrinuti za budućnost jer su upisali fakultete čiji studenti sa stečenim znanjima ne mogu dobiti posao.

SKRPI SE SA MARKOM

- Mislim da je politika napravila pogrešan ambijent, sistem i način funkcionisanja visokog obrazovanja koje nije usaglašeno sa tržištem rada. Univerziteti se tome ne odupiru jer ih politika drži pod nadzorom kroz zapošljavanje, nas studente niko ne sluša, čak ni student-

ska udruženja ne rade kako treba, zapravo ne zastupaju ni sebe same, a pogotovo ne nas u cjelini. Nama bi, recimo, trebao zakon o studentskom standardu kao u RS, ali politika to stalno drži na čekanju da bi imala šta obećavati u predizbornim kampanjama, a studenti ne prave pritiske. Istini za volju, nisu ni studenti nešto motivisani, zadovoljni su markom u džepu i krovom nad glavom, gledaju pogrešne filmove, čitaju pogrešne knjige... Većina ih danas ne zna ko su *Ekatarina velika*, *Azra*, a to je sramota - kaže Softić.

Za razliku od Redžića, Softić vjeruje da će demonstracije i plenumi pomoći da neodgovorni političari budu smijenjeni i da na njihova mjesta dođu mlađi, sposobni i pošteni ljudi.

- Cijela Krajina je puna ljudi koji imaju preduzeća koja dobro rade, a vode ih ljudi koji bi sigurno mogli voditi i državu ili sektore. Sta, recimo, fali *Bimalu* i njegovoj upravi? - kaže Softić. Ni jedan ni drugi nisu članovi stranaka i tvrde da nikada, ni pod kojim uslovima, ne bi ni ušli u stranke.

- Naši političari jedno pričaju, a drugo rade. Ja i kada izađem na izbole uglavnom napravim nevažeći listić - kaže Redžić. Softić redovno izlazi na izbole.

- Ali nisam zadovljen kako me predstavljaju. No, nadam se da poslije oktobra neće biti ista priča. Zato smo na ulici, vjerujem da će se u svim strankama ponašati drugačije. Generalno, stanje u BiH je moguće promijeniti kada ljudi u cjelini promijene način razmišljanja - kaže Softić.

I jedan i drugi, s obzirom na odvojenost od porodica i vrlo ograničena materijalna sredstva, imaju teških dana.

- Ma, ja imam sreću da tata radi u Hrvatskoj pa mi može poslati nešto novca, ali opet imam para od 1. do 15. Onda posuđujem, krpim se kako znam, pa 1. vraćam, posuđujem drugima i tako ukrug. Ima dana kada mi je teško, kada poželim sve napustiti, ali imam prijateljicu koja mi pomaže da izađem iz svega. Osim toga, znam da uvijek ima gore, da ima ljudi koji nemaju ni za hljeb - kaže Ramić.

Softić misli da će biti bolje.

- Mi smo navikli da je jedna KM dosta. Ima onih koji imaju više od nas i nije to lako gledati, ali, dobro, možda nisu svi *babini sinovi*, možda je neko baš uspješan i nije loš čovjek. Mi se sada na ulici i plenumima borimo za naše bolje sutra i promjene - kaže Softić.

U malim mjestima kao što je Maglaj živi se, misli on, lošije nego u Sarajevo, ali je tamo teško organizovati demonstracije.

- Lakše ih je sazvati jer svako svakog zna, ali ih je teže održati, jer pola ljudi neće izaći, sramota ih je jer znaju da drugo pola čaršije sjedi kod kuće, gleda kroz prozor i ogovara ove koji nešto traže, a možda im je i teže nego ovima što su izašli na ulicu - kaže Softić.

Iako o dosezima plenuma i demonstracijama misle različito - Softić da će urođiti plodom, a Redžić da neće - redovno im se pridružuju jer za njih je to borba za njihov prostor.

- Imamo vrijeme, ali nemamo prostor, pa se sada valja izboriti i za prostor - kaže Softić.

HUMANE MAME IZ HERCEGOVINE OKUPILE SE NA FACEBOOKU I TRAŽE ONE KOJIMA TREBA POMOĆI

Ne postoji mala pomoć

One svakodnevno susreću obitelji koje traže hranu, odjeću i ogrjev po kontejnerima i potpuno im je nejasno kako ih država i institucije ne vide...

Sve pod gesлом *ne čekaj prvi u mjesecu ili sponedjeljak nego djeluj odmah i pomozi nekome* djeluju humane mostarske mame. Njih desetak, okupljenih na facebooku, prikupljavaju hranu, odjeću i druga sredstva neophodna socijalno ugroženim porodicama.

KOMŠIJE SVE ZNAJU

Sanja, Kristina, Merima, Žaklina, Lea, Snježana, dvije Ivane... skupljaju sve, pa u njihovim paketima pomoći ima i novca i drva i krevetića i posteljine...

Ne postoji mala pomoć, svaka pomoć je pomoć, a jedino ništa je ništa, poručuju ove humanitarke.

- Ukratko, cure iz više gradova Hercegovine se okupilo oko ove ideje koja je potekla sa facebooka od grupe Zagrebačke humanitarke. I mi smo napravile grupu na facebooku, pokrenule skupljanje hrane i sredstava za higijenu, pa onda i odjeće i igračaka, a onda je bilo i posteljina i krevetić... Skoro sve smo majke sa malom djecom i valjda smo zbog toga osjetljivije na teške životne uslove - priča jedna od Ivana, Skoko-Mandžo.

Ona je ona ista osoba koja je krajem prošle godine pokrenula akciju *Kruh ili hljeb za kasnije* u kojoj oni koji su u mogućnosti, u prodavnicama koje su uključile u akciju, platе kruh ili hljeb koji kasnije može da uzmе neko ko tog dana nema novca ili nije u mogućnosti sam da ga kupi.

U novoj akciji su humane mostarske mame za samo nekoliko sedmica pomogle desetak porodica za koje im je neko javio da teško žive.

- Svaku od tih porodica smo

prvo obišle da se uvjerimo da im je pomoć zaista potrebna, ali i da vidimo šta je najpotrebnije i onda smo pokretale akciju, pozivale da oni koji su u mogućnosti doniraju

ono što je potrebno ugroženoj porodici. U tom radu nismo ograničeni na jednu regiju ili grad, pomažemo gdje možemo i stižemo, jer smo ipak sa malom djecom. Svaki obilazak i donaciju pomoći dokumentujemo fotografijama i postavimo na našu grupu na facebooku da i oni koji nisu bili sa nama na terenu vide gdje je njihova pomoć otišla - priča Skoko-Mandžo.

O porodicama kojima je pomoć potrebna, humane mostarske mame uglavnom obavijestе susjedi i komšije. - Jako puno ljudi nam se javlja na stranici i predlaže kome da odnesemo pomoć. Sredinom februara smo posjetili obitelji Babajić: im aih devet članova, a nemaju nikakvih pri-

RABINOVА POUKA

Humane mostarske mame podsjećaju na zen-priču o bogatom turisti koji je skupo platio posjetu poznatom rabinu.

On je bio iznenađen kada je video da je rabinova kuća samo obična soba puna knjiga, a jedini namještaj su bili sto i klupa.

- Učitelju, gdje je tvoj namještaj? - upitao je turista.

- A gdje je tvoj? - upitao je rabin.

- Moj? Pa ja sam samo u prolazu. Na proputovanju sam... - rekao je turista.

- I ja isto - odgovorio je rabin. - Prodajte što god imate i dajte za milostinju. Načinite sebi kese koje ne stare, blago nepropadivo na nebesima, blago kom se kradljivac ne približava i koje moljac ne rastače - dodao je rabin.

DOĆ, SAMO JE NIŠTA - NIŠTA

manja. Majka je bolesna, ima tumor, dvoje djece ide u školu, jedno je beba, sin ima ženu i dijete, imaju i jednu trudnicu. Za obitelj Avdić nam je javila jedna žena iz okoline Čapljina, bili su bez ictega, bez hrane, pelena, a imaju dijete od četiri godine sa cerebralnom paralizom. U tu akciju su se uključile mnoge Čapljinke i sasvim smo ih opremili - priča Skoko-Mandžo.

Pedijatrija i kuhinja

Humane mostarske mame posjetile su i obitelj Džeko s Aladnića, a jednoj obitelji iz Rodoča su kupile drva.

- Da jedno dobro vuče drugo dokazala nam je gesta Kate Čorić, koja je donirala madrac i nadmadrac, a onda su ostali članovi njene

porodice, uz pomoć susjeda obitelji Kvesic, Raguž, Bošković, Pavlović i nekoliko obitelji sa Bune i Ortiješa, za jednu obitelj na Buni platili struju i kupili namirnica. Ona da nam se javila jedna mama i rekla za obitelj iz Rodoča, da su im potrebne pelene, hrana i eventualno metar drva, pa smo i to riješile. Sada vodimo dvije akcije, za jednu trudnicu koju je partner ostavio i koja živi sa majkom i mentalno bolesnom sestrom, te za jednu obitelj sa bolesnim dječakom. Sutra će to biti neko drugi, prekosutra opet neko drugi, jer mnogo je ljudi koji žive više gladni nego siti - priča Skoko-Mandžo.

Pa nabraja one koji pomažu: sa Bune, Hodbine, Ortiješa, Žitomisljica, obitelj Puljić, Marići sa

Bune, Nina Ružić, Božana Milanović, Ivana Rako Čosić s Ortiješa, Tea Puljić, pa obitelj Rako, Ivana Zović, Renata Eldić, Bevande... *Humane mostarske mame* su svjesne činjenice da je u cijeloj BiH veliki broj ljudi koji ne mogu preživjeti bez nečije pomoći, ali su nevidljivi za institucije sistema i države.

- Mi svakodnevno susrećemo obitelji koje traže hranu, odjeću i ogrjev po kontejnerima i sasvim je nejasno kako njih država i institucije ne vide. Možda se vlasti aktiviraju sada jer je izborna godina. Ali to koliko država vodi računa o svojim građanima, pokazuju siromašne, skoro prazne narodne kuhinje koje svakim danom imaju sve više članova ili štićenika - zaključuje Ivana Skoko-Mandžo.

Zato *humane mostarske mame* nisu pomagale samo ugroženim porodicama. Pomoći su skupile i za narodnu kuhinju i za mostarsku Pedijatrijsku bolnicu.

- Znale smo da je stanje u bolnici u Mostaru teško, da nema gegica, igračaka i ostalog, jer smo sve odnedavno mame. Odnjeli smo dječiju robu, igračke, odjeću za trudnice i za žene, kozmetiku, hranu... Ma, čega god smo se sjetile i šta smo imale za pokloniti i darovati. Sve smo odnjeli na odjele neonatologije, pedijatrije i na porodiljno, a za javnu kuhinju smo vidjeli na *facebooku* da je stanje jako loše i odnjeli smo im pomoći - priča Skoko-Mandžo.

Svi koji su zainteresovani da se uključe u akcije, mogu doći u Plesni studio *Zrinjski* na Rudniku, u naselju Buna preko puta apoteke ili u Drinovce kod Gruda, kod Ivane Mandžo-Skoko i donijeti svoj prilog za akcije. A ukoliko poznaju nekoga kome je potrebna pomoći, mogu se javiti *facebook* grupi *humane mostarske mame* ili telefonom na broj 063/329-611. ●

STARI ZANATI: KALAJDŽISALIHOVIĆ PAPUČE PRAVE GOTOV DVA VIJEKA

To je prirodan slijed stvari

Prvi pisani dokaz porodične tradicije je defter, spisak esnafa iz 1822. godine, a iz tridesetih godina prošlog vijeka je ugovor potписан sa Čehoslovačkom o izvozu priglavaka, priča Muhamed Kalajdžisalihović

Papudžijski zanat je tradicija porodice Kalajdžisalihović iz Sarajeva: gotovo dva vijeka se taj posao prenosi sa oca na sina.

Još od 1822. godine proizvodnja sarajevskih papuča u ovoj radnji nije se promjenila. Proizvodi se još uvijek ručno, svaki par papuča posebno, od krojenja, preko veza do finalnog proizvoda.

Radnja ove porodice je jedna od najstarijih koja se bavi istim zanatom, a njihov zaštitni znak su čuvene sarajevske papuče *paun*.

PRIVATNIK POTPIŠUJE SA DRŽAVOM

Zovu se sarajevske papuče i priča o njihovom nastanku vezana je za tradiciju Sarajeva.

- Kada bi snaha došla u kuću, njena svekrrva bi joj poklonila te papuče i snaha bi ih nosila samo u specijalnim prilikama kao što su Bajram, rođenje djece, mevludi - priča za *Anadoliju* mladi zanatlja Muhamed Kalajdžisalihović, koji je zanat naslijedio od oca.

Dezeni na sarajevskim papučama su unikatni i imaju određenu geometriju koja mora da se ispoštuje.

- Dezen smo našli kada smo čistili neke stare sehare u staroj radionici. Tada smo našli na par papuča koje su pripadale mojoj pra-

salihović i podatak da je on unaprijedio svoja dva šergta da rade.

Kasnije se pojavljuju drugi dokumenti iz tridesetih godina prošlog vijeka, u kojima Kalajdžisalihovići potpisuju ugovor sa Čehoslovačkom o izvozu priglavaka.

- To mi je bilo jako zanimljivo, jer jedan privatnik potpisuje ugovor sa državom - priča Muhamed Kalajdžisalihović.

SEDAM DANA ZA 12 PARI

I on je ovaj zanat naslijedio od svog oca, koji je to naslijedio od svog oca.

- To je prirodan slijed stvari i ja, na kraju, nemam ni pravo da prekinem tradiciju koja traje oko 200 godina. A pored toga, kad ste uz nešto vezani cijeli svoj život, javlja se ljubav, privrženost i volja da se time baviš -

sljednjeg rata kada je otac došao sa linije i rekao da mora da napravi papuče za ratnu džamiju na Igmanu.

- Pošto nismo imali materijala, on je došao na ideju da od zelenog tepiha iskroji papuče - priča Muhamed Kalajdžisalihović.

nani - priča Kalajdžisalihović priču o historiji sarajevskih papuča.

Na tim papučama je bio vez. Današnje papuče se od prvobitnih razlikuju samo po načinu izrade, oblikom i materijalom su iste.

Kalajdžisalihović navodi da se danas koriste ljepila koja su puno izdržljivija i jača, te mnogo kvalitetniji materijali kojih nije bilo prije 200 ili 300 godina.

U paleti proizvoda Kalajdžisalihovića danas se mogu naći tradicionalne sarajevske papuče sa štiklom ili ravne, aladin papuče raznih boja i unikatnog veza, muške papuče, priglavci izrađeni isključivo od prirodnih materijala i kože.

Zanati u BiH dolaze kad i Osmanlije i tada je čaršija u Sarajevu imala čak 81 vrstu zanatske proizvodnje.

- Prvi pisani dokaz da se moja porodica bavi ovim zanatom datira iz 1822. godine. Riječ je o defteru, spisku svih esnafa koji su u to vrijeme bili u Sarajevu - priča Kalajdžisalihović.

U taj defter bilo je upisano prezime Kalajdži-

priča Kalajdžisalihović.

Prisjećajući se svojih prvih susreta sa papudžijskim zanatom, Kalajdžisalihović priča o današnja kada je njegov otac radio u radnji, do-

Za izradu jednog para papuča potrebno je do šest sati, zavisno od veličine.

- Onda slijede tri do četiri dana sušenja, jer se radi o koži i plišu. Za jednu seriju papuča, njih oko 12, potrebno je šest do sedam dana od pripreme do proizvodnje - pojasnio je Kalajdžisalihović.

Po njegovim riječima, postoji veliko interesovanje za sve proizvode iz radionice Kalajdžisalihovića.

- Ne radimo nikakav organizovani izvoz, uglavnom je riječ o maloprodaji. Uglavnom su kupci bh. građani koji se nalaze negdje u inostranstvu - kaže Kalajdžisalihović.

Veliki broj sarajevskih porodica njeguje tradiciju zanata koja se nasljeđuje iz generacije u generaciju, pa je tako zanatstvo po svojoj strukturi davalo karakternu osobinu sarajevskoj Baščaršiji kroz sva vremena razvoja i postojanja.

U okviru esnafa, zanati su bili organizovani po vrstama kao što su kundurdžije, arakijadžije, kazandžije, tenećedžije, terlukčije, abadžije... ●

šao kući, malo se odmorio i ponovo otisao u radionicu.

- Radio je drvene klonpe. Sjećam se mirisa utvrđivača i željeznih kalupa - prisjetio se on.

U njegovom sjećanju ostao je i slučaj iz po-

DAJ BOŽE DA SE DANAS NE DESI ŠAMAR KOJI NIJE OPALJEN KAD SE CIJEPAO SOVJETSKI SAVEZ

► PIŠE: Mirko ŠAGOLJ

Bez obzira na to kako će se situacija u Ukrajini dalje razvijati, ovu zemlju će, sigurno, dugo, dugo potresati nemiri širokih razmjera. Ne bi, čak, bilo neočekivano da se baš u Ukrajini dogodi ono što se nije dogodilo raspadom Sovjetskog saveza. Tako složena država kakav je bio Sovjetski savez raspade se na 15 samostalnih država bez opaljenog šamara. A mala Jugoslavija se raspade u krvi. E, ne bi bilo nelogično i nemoguće da se u samoj Ukrajini taj neopaljeni šamar grdno osveti. Što bi narod rekao, *daj bože da se to ne dogodi.*

Ukrajina je poslije Rusije po površini najveća država u Evropi - ima 603.700 kvadratnih kilometara i 48 miliona stanovnika. To je zemlja izrazito burne prošlosti. Kažu za nju da je to *dom prve moderne demokratije* koja se manifestovala kroz republikansku formu tzv. *Zaporoske republike* osnovane sredinom 17. stoljeća, nakon bune na čijem je čelu bio čuveni Bogdan Hmeljnicki.

NAJVJEĆA REPRESIJA

U 19. stoljeću Ukrajina je bila podijeljena između Ruskog carstva i Austro-Ugarske. A Ukrajinska sovjetska socijalistička republika nastala je 1922. godine pod sovjetskom vlašću. Današnje granice Ukrajine formirane su 1954. godine, a Ukrajina je potpunu nezavisnost stekla raspadom Sovjetskog saveza 1991. godine.

Ukrajinci su najveću represiju trpjeli u vrijeme izgradnje Ruske imperije tokom 19. stoljeća, kada im je bilo zabranjeno isticati bilo kakvu razliku u odnosu na ruski narod. Zabranjen im je ukrajinski jezik, a kultura se predstavljala kao regionalna kultura Moskve.

U toku 19. stoljeća počeo se javljati jak osjećaj nacionalnog identiteta. Glavna je teškoća bila u tome što se taj osjećaj razvijao u dva središta koja su u to vrijeme imala slabe međusobne veze. Jedno središte bio je Kijev u ruskoj imperiji, a drugi Ljvov u Austro-Ugarskom carstvu. Oba središta su 1917. godine proglašila odvajanje od Austro-Ugarske i od Rusije.

Sljedeće godine proglašena je Ukrajinska narodna republika, a 1921. stvorena je Ukrajinska sovjetska socijalistička republika, pod vlašću ukrajinskih i ruskih boljševika.

Kada je Staljin došao na vlast, Ukrajina je doživljavala pravu tragediju. Osim što su Ukrajinci silom utjerivani u kolhoze, najteže im je bilo 1932./1933. godine jer su izgladnjivani umjetno izazvanom gladi i tako umirali. Sovjetski režim je na taj način ubio nekoliko miliona nevinih stanovnika. Ovaj zločin je desetljećima bio

Ukrajina na r

U trenutku kada se Ukrajina počela primicati Evropi, Janukovič se kao predsjednik okrenuo Moskvi. To je dovelo do kravavih nemira u Kijevu. Ukupno stanje u Ukrajini je takvo da bi ponovna dominacija Moskve mogla izazvati bog sami zna kakve sve posljedice...

raspelu

Foto: Anadolu

prikrivan. Tek je 1988. godine okvalificiran kao genocid. Za vrijeme Drugog svjetskog rata Ukrajinci su stravično stradali: od ukupnog broja žrtava u Sovjetskom savezu, Ukrajinaca je bilo više od 40 posto.

Poslije raspada Sovjetskog saveza, Ukrajina je prolazila kroz različite političke, ekonomske, socijalne i druge faze. Ponešto se odvajala od modela bivše sovjetske vlasti, a ponešto i nije. To je najviše zavisilo od onog ko je bio na vlasti. A to su, prije svega, bili **Leonid Kučma**, **Viktor Juščenko**, **Leonid Kravčuk**, **Viktor Janukovič** i **Julija Timošenko**. Sukobi oko toga ko će biti vodeća

TIMOŠENKO I KLIČKO

Dvije najinteresantnije osobe u političkom smislu na ukrajinskim protestima su, sigurno, **Julija Timošenko** i **Vitalij Kličko**.

TIMOŠENKO: Julija Timošenko rođena je 1960. godine. Politikom se bavi od 1996. godine kada je postala zastupnica Kirovogradske oblasti u Ukrainskom parlamentu. Osim toga, obavljala je više značajnih dužnosti, a dva puta je birana i za predsjednicu Vlade Ukrajine. Doktor je ekonomskih nauka. Nakon što je smijenjena sa dužnosti premjerke, u oktobru 2011. godine osuđena je na sedam godina zatvora zbog navodnih malverzacija sa kupovinom i prodajom plina. Pod pritiskom pobunjenika u Kijevu i odlaska sa vlasti (bivšeg)

državno-politička ličnost u Ukrajini traju gotovo od njenog osamostaljivanja. Na jednoj strani su oni koji teže ka Moskvi, a na drugoj oni koji su prozapadno orijentirani. Najodlučniji zagovornici proevropske Ukrajine su (bili) Viktor Juščenko i Julija Timošenko, a Viktor Janukovič je zadri pobornik proruske Ukrajine. Juščenka su otrovali tako što su mu u hranu stavili dioksin, a Timošenkova su zatvorili.

Na toj podijeljenoj političkoj liniji i jeste došlo do sadašnjih nemira i sukoba. U trenutku kada se Ukrajina počela primicati Evropskoj uniji i potpisala sporazum o tome, Janukovič je kao predsjednik Ukrajine taj sporazum ponio i okrenuo se prema Moskvi. To je, naravno, izazvalo žestoku reakciju proevropski orijentiranih Ukrajinaca i dovelo do krvavih nemira u Kijevu. Pod pritiskom pobunjenika, Parlament Ukrajine je smjenio Janukoviča sa dužnosti predsjednika, a on je nakog toga pobjegao prema Moskvi.

PITANJE KRIMA

Sadašnji nemiri u Ukrajini, izazvani Janukovičevim udaljavanjem od Europe i primicanjem Moskvi, više su nego očekivani i logični. Prije svega, ukrajinski narod je dosta propatio pod sovjetskom vlašću i vladavinom Moskve. Žemlja koja je poznata kao žitница Europe bila je, a i sada je, prisiljena da uvozi čak i žito. Rusija je, na neki način, i nakon raspada Sovjetskog saveza, drži pod svojom kontrolom. Samo činjenica da je Ukrajina trenutno dužna Ruskoj Federaciji 2,7 miliardi dolara za plin dovoljno govor o tome koliko je Ukrajina ovisna o svom istočnom susjedu. Ali nisu u pitanju samo ekonomski odnosi. Ukućno stanje u Ukrajini je takvo da bi ponovna dominacija Moskve mogla izazvati bog sami zna kakve sve posljedice. Prije svega, Ukrajinci men-

talitetom i kulturnom baštinom pripadaju srednjoevropskom krugu naroda, a najsličniji narodi su im, osim Rusa, još i Bjelorusi, Poljaci i prijateljski narodi, sa kojima poslednjih 300 godina dijele povijesna zbiranja. Osim Ukrajinaca, u Ukrajini živi 17 miliona Rusa, 500.000 Jevreja, 500.000 Krimskih Tatara islamske vjeroispovijedi. Po najnovijim podacima, zbog dugotrajne okupacije Ukrajine, u dijaspori živi između 16 i 20 miliona Ukrajinaca. Stanovnici Ukrajine su većinom pravoslavci, a u zapadnim dijelovima Ukrajine žive grkokatolici (pravoslavci koji su prešli na uniju sa zapadnom crkvom - tzv.

predsjednika **Janukoviča**, nedavno je puštena na slobodu. Ima nagovještaja da će se na sljedećim izborima kandidovati za predsjednika Ukrajine.

KLIČKO: Vitalij Kličko, po nadimku Dr. Željezna šaka, koji predvodi ukrajinske pobunjenike i predstavlja najmarkantniju ličnost među njima, svjetski je prvak u boksu - teška kategorija. Rođen je u Kirgistanu 1971. godine. On je prvi profesionalni bokser na svijetu koji ima sveučilišno zvanje doktora nauka (oblast kinezologije). Aktivan je u politici od 2006. godine, kada se kandidirao za gradonačelnika Kijeva, ali ga je pobijedio tadašnji gradonačelnik **Leonid Černovecki**. Kličko je osnivač i lider stranke **Ukrajinski demokratski savez za reforme (UDAR)**, koja je 2012. učestvovala na parlamentarnim izborima u Ukrajini.

unijati koji priznaju papu kao svog vrhovnog poglavara), rimokatolici, muslimani i drugi. Najveći broj unijata živi upravo u Ukrajini. Prema nekim izvorima, ima ih između sedam i osam miliona. S ovakvom prošlošću, nacionalnim i vjerskim razlikama i ukupnim ekonomskim i socijalnim stanjem stanovništva, potpuno je logično da dođe, kad-tad, do sukoba velikih raznijera. Ali tek sada se mogu očekivati žestoki sukobi među samim stanovnicima. Istočni dio Ukrajine, uz granicu sa Rusijom, sigurno neće pristati da se prikloni Evropskoj uniji, pa makar i po cijenu najtragičnijih zbiranja i posljedica. A veći dio Ukrajine će, nema sumnje, biti za Evropu.

Još kad se svemu ovome doda i pitanje poluotoka Krima, čini se da Ukrajina neće moći (raz) riješiti sadašnje stanje bez velike drame. Krim je smješten na gornjoj obali Crnog mora. Ima status autonomne republike, ima vlastiti ustav. Tu je smještena ruska crnomorska flota. Površina mu je 25.500 kvadratnih kilometara. Ima oko dva miliona stanovnika, Rusa najviše (58,32 posto), Ukrajinaca 24,32 posto i Krimskih Tatara 12 posto koji su se tu naselili 1991. godine - došli iz progonstva na koje ih je Staljin otjerao. Iako je Krim uvek pripadao Ukrajini, on je neki vrijeme bio - ruski. Naime, na jednoj noćnoj, tajnoj sjednici najvišeg političkog rukovodstva SSSR-a, na čijem čelu je bio čudni **Nikita Sergejevič Hruščov**, Krim je izuzet iz sastava Ukrajine i pripojen Rusiji. Hruščov je, inače, bio Ukrajinac, a njegova supruga **Nina Ruskinja**. On je taj svoj čin poklanjanja Krima Rusiji opravdavao kao poklon svojoj supruzi Ruskinji.

Kruži jedna verzija budućnosti: Ako se Ukrajina podijeli, što je vrlo moguće, Rusi će ući na Krim i oteti ga. Ako bi se to dogodilo, rat bi bio - neizbjegjan.

Ruske zastave na Krimu

Ipak nije mrtav čovjek

Sa 67 godina Ruždi ima 16 knjiga prevedenih na ukupno 40 jezika, napade hindusa, pa muslimana, glavu vrijednu 3,3 miliona eura, četiri propala braka, dva sina, probleme sa elektronskim knjigama i Fejsbukom... Puno, brate

Ta fetva ima ukupno pet rečenica i evo ih, onako kako su objavljene u britanskim medijima još davne 1989. godine:

SASTAVILI SE MERIJEN I HOMEINI

Mi smo od Allaha i Allahu čemo se vratiti. Obavještavam sve hrabre muslimane svijeta da su autor Satanskih stihova, teksta koji je napisan, uređen i objavljen protiv islama, proroka islama i Kurana, kao i svih urednici i izdavači koji su bili sujesni njegovog sadržaja, osuđeni na smrt. Pozivam sve prerušene muslimane gdje god da se nalaze u svijetu da ih ubiju bez odlaganja, kako se više nikad niko ne bi usudio da vrijedna sveta vjerovanja muslimana. Ko god bude ubijen izvršavajući ovaj cilj postat će mučenik, inshallah. U međuvremenu, ako neko ima pristup autoru knjige, ali nije u mogućnosti da izvrši egzekuciju, treba obavijestiti ljude kako bi bio kažnjena za svoja djela.

Da, to je tih pet rečenica koje su **Salmana Ruždija, angloindijskog romanopisca i esejušta**, kako ga definisu zvanični biografi, autora *Satanskih stihova*, romana objavljenog godinu dana ranije (1988), pretvorila u izgnanika koji je na čelu nosio nacrtanu metu... Viđest da ga je iranski vođa ajatolah **Ruholah Homeini** osudio na smrt Ruždi je dobio 14. februara 1989. To Valentino počelo mu je tužno - šest dana ranije njegova tadašnja žena, američka književnica Merijen Viggins, nakon manje od godinu dana braka, rekla mu je da više nije sretna sa njim, da se više ne osjeća dobro u njegovoj blizini. A onda je došao i poziv reporterke BBC-ja.

Evo kako je to opisao, napisao ili zapisao on sam u *Prologu*, naslovlenom kao *Prva crna ptica*, svoje autobiografije *Džozef Anton - Memoari*.

Mnogo kasnije, kada je svijet eksplodirao oko njega, a smrtonosne crne ptice počele da se skupljaju na penjalicu u školskom dvorištu, bio je ljut na sebe jer je zaboravio ime BBC-jeve reporterke, žene koja mu je rekla da je njegov dosadašnji život završen, a nova, mračnija egzistencija upravo počinje. Zvala ga je na kuću,

na njegov privatni telefon, ne objasnivši kako je uopšte dobila broj. Kako se osjećate, pitala ga je, kada znate da vas je ajatolah Homeini upravo osudio na smrt? Bio je to još jedan sunčani utorak u Londonu, ali je pitanje ugasilo svjetlo. Evo što je rekao, ne značiš šta zaista govoris: Ne osjećam se dobro. A u tom trenutku je mislio: Ja sam mrtav čovjek. Pitao se koliko dana mu je još ostalo od života i mislio da je odgovor vjerovatno jednocijfen broj.

Ima i dalje.

Spustio je telefonsku slušalicu i strčao niz stepenice iz svoje radne sobe na vrhu uzane kuće sa terasom u Izlingtonu, gdje je živio. Dnevna soba je imala drvene kapke i on ih je, apsurdna li, zatvorio i zabravio. Onda je zaključao i ulazna vrata.

Vigginsova je bila tu, gledala je u njega dok je nervozno štalo po kući navlačeći zavjesu i provjeravajući brave na prozorima; ona je, sjeća se Ruždi, dobro reagovala na vijest i počela da razmatra šta bi sljedeće trebalo da urade.

- Upotrijebila je riječ mi. Bilo je to odvažno od nje - sjeća se Ruždi.

U tom trenutku Ahmed Salman Rushdie imao je ne puno 42 godine. Rođen je 19. juna 1947. u Bombaju, danas Mumbaju, u Indiji, ali u njegovim zvaničnim biografijama piše *nacionalnost: Britanac*. I vitez je, od juna 2007, kad mu je kraljica **Elizabeta II** dodijelila titulu *ser*.

TUŽBA INDIRE GANDI

Piše, od 1975, romane, poeziju, eseje, novele, pričevi, a književni kritičari kažu da su mu teme *magicni realizam, satira, postkolonijalizam* i da su na njega najviše uticali njegov dobar prijatelj **Ginter Gras**, pa **Gabriel Garsija Markes**, **Vladimir Nabokov**, **Džejms Džojs**, **Horhe Luis Borhes**, **Tomas Pajnkon**...

Kritičari ga i zbog njegove književnosti, ali i zbog brojnih *neknjizvenih* kontroverzi i skandala koji ga prate, smještaju među najznačajnije pisce 20. i 21.

kom godina sakrivanja.

- Prva stvar koju su mi policajci rekli je da mi je trebao alias zbog nekih praktičnih stvari, kao što su iznajmljivanje sigurnih kuća, lažni račun u banci da bih mogao da pišem čekove. Uostalom, mojim tjelohraniteljima je bilo potrebno ime koje bi koristili kada bi pričali o meni. Za samo smišljanje imena mi je trebalo nekoliko dana - pričao je on kasnije njemačkom Špiglu. Smislio je kombinaciju imena njegova dva omiljena pisca **Džozefa Konrada i **Antona Čehova**.**

- Prvo sam htio da koristim ime lika iz svog novog romana. Lik je bio pomalo psihički zbumen. Bio je također pisac i zvao se **Adžib Mamuli. Ad-**

vijeka, a djela su mu prevedena na više od 40 svjetskih jezika.

Ruždijeva porodica pripadala je muslimanskom srednjem sloju u Mumbaju. Bio je sin jedinac uglednog poslovnog čovjeka, koji je diplomirao književnost, i učiteljice, što je, faktički, značilo da ga nakon škole u Mumbaju, čekaju Engleska i Kraljevski koledž u Kembrižu, gdje je 1968. diplomirao istoriju. Tokom drugog rata između Indije i Pakistana, koji je vođen 1965, porodica mu se seli u Karači u Pakistan, pa se on sa fakulteta vraća tamo i neko vrijeme radi na pakistanskoj televiziji, ali brzo seli u London, bavi se glumom i radi u marketingu - piše reklame za jednu agenciju. Ruždijevo prvo, poprilično nezapaženo djelo, *Grimus*, objavljeno je u Londonu 1975.

- Roditelji su mi pričali da sam još kao sasvim mali govorio da će postati slavan pisac. Toga se apsolutno ne sjećam. Poslije Kembridža prilično sam piskarao, ali bez rezultata. Lako sam napuštao to započeto - priča Ruždi danas.

Svjetski poznat postaje šest godina kasnije, kad su objavljena *Djeca ponoći*. Kritičari kažu da se radi o *alegorijskoj prići o rođenju moderne indijske nacije*, međutim Indusi u tome prepoznaju *prekritički osvrt*, pa Ruždiju iz Indije počinju stizati njihove ozbiljne prijetnje. Zbog uvreda u ovoj knjizi, tužila ga je čak i tadašnja premijerka **Indira Gandhi**. I taman što su se ove prijetnje smirile, taman što se navikao na uspjeh trećeg djela, *Srama*, objavljenog 1983, taman što je cijeli svijet počeo zaboravljati na kontroverze koje prate *Djecu ponoći*, u knjižarama su se 1988. pojavili *Satanski stihovi*. Samo u tvrdom povezu, jer su se izdavači brzo prepali i odustali od mekog...

U tom romanu se pojavljuje lik imama, vjerskog fanatika i zlog ludaka, koji se nakon godina emigracije na Zapadu vraća kući sa prezidrom prema zapadnjačkoj kulturi. Dio muslimana u tom je liku prepoznao poslanika **Muhameda**, drugi dio iran-

žib znači čudno, a Mamuli normalno. Tako je trebalo da budem gospodin **Čudno Normalni**. Tako sam se i osjećao. Ali, mom obezbjeđenju se nije svjđalo ime. Teško se pamtilo, teško se izgovaralo, previše azijatsko. Konačno, *naši neprijatelji bi shvatili*, rekli su. Onda sam kombinovao imena drugih pisaca koje volim - **Marsel Beket**, **Vladimir Džojs**, **Franc Štern**. Bila su smiješna - priča Ruždi. *Džozef Anton* se obezbjeđenju svidjelo i narednih deset godina zvali su ga **Džo**, **Džozef Anton** je umro kada je završena *Operacija Malakit*, kako je specijalno odjeljenje londonske policije zvalo njegovo sakrivanje.

- Bilo je to olakšanje - kaže on.

OPERACIJA MALAKIT

Džozef Anton - Memoari je, ocijenili su kritičari, prilično intimna isповijest o životu **Salmana Ruždija** u bjekstvu, o odnosima koji su cvjetali i nestali, o zabavama na kojima je bio sa bogatim i slavnim i o godinama očaja i frustracije.

Ruždi se, recimo, prisjeća da je pobegao u kapatilo da ga ne bi prepoznala čistačica u jednom od mnogih skloništa ili da su mu čuvari predložili da stavi periku i tako se preruši; međutim, kada je izašao sa perikom jedan čovjek je uzviknuo: *Eno ga ono kopile Ruždi sa perikom*.

Memoare je nazvao po imenu koje je koristio to-

VEĆ JE NAPISAO

Iako smatra da danas nijedan izdavač na svijetu ne bi objavio Satanske stihove jer je, kako kaže, mogućnost da vas napadnu sad veća nego prije zbog interneta i informacija koje nude globalni mediji, Salman Ruždi za Špigl kaže da bi ih on na isti način napisao i danas, ali...

- Na sreću, ne moram, jer sam to već uradio - kaže on.

Ni danas Ruždi, sa svom ovom pameću, ne bi izostavio kontroverzne dijelove za koje se tvrdi da se odnose na proroka Muhameda jer su mu, kaže, među najboljim u knjizi, a i danas smatra da bi Satanski stihovi bili puno lošiji da prostitutkama u bordelu nije dao imena Muhamedovih žena.

skog ajatolaha Homeinija, ali su svi jedva dočekali fetvu kojom su osuđeni i Ruždi i njegovo djelo.

- Kad mi je zaprijetila smrtna opasnost našao sam se u jednom meni potpuno nepoznatom svijetu. Odveli su me u onu zgradu gdje se snima Džejms Bond, na jedan skup tajne britanske službe sa oko sedamdeset elitnih agenata, raspoređenih po svijetu da prate islamske pokrete. Tu su mi postavili tako precizna pitanja iz kojih se vidjelo da su savršeno obaviješteni, iz toga sam zaključio da sam u sigurnim rukama. Ne želim da dramatizujem, ali niko ne vlada događajima u svom životu. U jednom trenutku želio sam da pokrenem političku kampanju protiv fetve, ali britanska vlada je bila protiv i željela je da ja čućim - pričao je kasnije Ruždi.

Uz vijest o fetvi stigla je i ona o nagradi od četiri miliona dolara, koje je Homeini obećao onome ko ubije pica.

Ta je nagrada... sporna? Hajde, recimo, mnogi bi i povjerivali iranskim vlastima da novac nikad nije obećan. Iranski ministar vanjskih poslova Kamal Harazi je kasnije, 24. septembra 1998, izjavio da iranska vlada nema nikakvih namjera, odnosno planova o direktnom ili indirektnom ugrožavanju književnikovog života i ljudi povezanih sa njegovim djelom, a nekoliko dana kasnije u sjedištu UN u Njujorku tadašnji je iranski predsjednik Muhammed Hatami sve nazvao završenim slučajem. Smatralo se da to znači povlačenje Homeinijeve fetve.

U IRANU NIJE ZABRANJEN

Ali, Hasan Sanei, predsjednika iranske Hordad fondacije, puno kasnije, u septembru 2012, objavio je da je (nepostojeca) nagrada povećana za pola miliona dolara i da sad iznosi 3,3 miliona eura. Nije, doduše, Ruždi uradio ništa novo, ali... Sanei je rekao da se film *Inoscence of Muslims*, koji je u to vrijeme razbjesnio muslimane širom svijeta, nikad ne bi pojавio da je Ruždi ranije smaknut i da sve dok je on živ muslimani mogu očekivati takve uvrede.

- Ubica bi se mogao razočarati jer ucjenjivači vjerovatno nemaju toliki novac - komentarisao je Ruždi Saneijevu priču tokom promocije svoje autobiografije u Berlinu te godine.

Odnos između Irana i Ruždija bi se mogao, u najmanju ruku, okarakterisati kao neobičan. Jer, recimo, Satanski stihovi niti su zabranjeni u Iranu, niti je čak i sam Homeini to tražio. A jesu zabranjeni, recimo, u Indiji, Keniji, Tanzaniji, Venecueli, Tajlandu, Singapuru, Južnoafričkoj Republici. Uostalom, knjigu su, hronološki, prvo napali mu-

slimanski tvrdolinijsi u Indiji tokom predizborne kampanje u novembru 1988. i te godine tamo je i zabranjena.

Sa druge strane, u Iranu je Ruždi u to doba bio čak i cijenjen. Njegov *Sram* iranska vlada nagradila je 1983. kao najbolji prevod na farsi, službeni iranski jezik, a jednako dobro u prvom trenutku primljeni su čak i *Satanski stihovi*. Kenan Malik, Britanac koji se bavi Ruždijevim djelom, podsjeća da su se citati iz *Satanskih stihova* učestalo vrtili na iranskim radiostanicama, a da su se otvorene rasprave o toj knjizi vodile i na ulici i u samoj iranskoj vladi.

Ovaj Britanac čak tvrdi da iza vodeće muslimanske organizacije u Britaniji, koja je oštroskrivena

Ruždija, zapravo stoji salafistička Saudijska Arabija, a autor Homeinijeve biografije, također Britanac Bakir Moin, tvrdi da je jedan iranski profesor koji je radio za iransku vladu, napravio na 700 strana detaljnu analizu *Satanskih stihova*. Sažetak je, po ovom izvoru, poslan Homeiniju koji je, nakon što ga je pročitao, navodno rekao: *Svijet je oduvijek bio pun luđaka koji pričaju besmislice i zato na ovo ne treba niti reagirati. Smatrajte to nevažnim*.

- Da su Satanski stihovi objavljeni samo šest mjeseci kasnije, ništa se ne bi dogodilo. Nakon debakla u ratu sa Irakom Homeini je želio pred kraj života učiniti nešto veliko. Imao sam tu nesreću da mu se nađem na putu - znao je kasnije govoriti sam Ruždi. Govorio je i da jedino što za pica može biti gore od negativne kritike koju uputi ajatolah Homeini jest dobra kritika ajatolaha Homeinija.

Ovako ili onako, gotovo deset godina nakon fetve, Ruždi je živio u strogoj ilegalni i nigdje se nije micao bez najmanje četvorice britanskih policajaca koji su sa njim živjeli u kući. Opravdano! Čovjek u jednom hotelu u Pedingtonu digao se u vazduhu pokušavajući da napravi bombu koja je, utvrđe-

KAD TATA LUMPUJE

Djed po ocu Salmana Ruždija bio je Hvadža Muhamed din Haliki Dehlavi, bogati starodelhijski industrijalac koji je svom sinu ostavio popriličan imetak. Salmanov otac Anis protrao je to bogatstvo i promijenio porodično prezime u Ruždi, kao znak divljenja prema Ibn Ruždu, na Zapadu poznatom kao Averoes, španskomavarskom filozofu iz 12. vijeka iz Kordobe, najznačajnijem aristotelovcu u arapskom svijetu.

no je, bila namijenjena Ruždiju, pa je prevodilac Satanskih stihova na japanski Hitoši Igaraši ubijen, prevodilac na italijanski Etore Kapriolo je povrijeđen, a na norveškog izdavača knjige Vilijema Nigorda je pucano. U bombaškom napadu na njegovog turskog izdavača, koji je preživio, poginulo je 37 ljudi...

U svojoj ilegalni Ruždi nije, naravno, mirovao - već godinu nakon fetve, 1990., objavio je knjigu za djecu *Harun i more priča*, a mnogi smatraju da među tada napisanim knjigama posebno vrijedi spominjati i *Tlo pod njenim nogama* iz 1999., djelo koje se smatra alternativnom istorijom modernog roka, uz koje ide i pjesma istog imena koju je napravio sa šefom U2 Bonom Voksom. Taj period labavljenja desetogodišnje ilegale donosi mu i mjesto honorarnog profesora na Institutu za tehnologiju u Masačusetsu, a od 2004. do 2007. je predsjednik američkog PEN centra.

PADMA JE BILA NAJGORA

U intervjuu njemačkom Špigli 2006., kad već režim njegovog čuvanja nije bio toliko strog, on je rekao da je fetva nešto što nije dio njega, a po čemu je stekao svjetsku slavu.

- U godinama poslije toga ponekad sam imao osjećaj da drugi ljudi ispisuju moju životnu priču. Ali sve sam to već odavno ostavio za sobom. Živim slobodnim, normalnim životom, kao stanovnik Njujorka i Londona, a često putujem i u svoj rodni grad Mumbaji - ispričao je on.

Na promociji svoje autobiografije u Berlinu 2012. pojavio se sa predstavnicima izdavačke kuće Bertelsman bez vidljive lične zaštite.

- Od prije deset godina ne osjećam više da postoji stvarna opasnost - kazao je tad.

Tokom ilegale pokušavao je, kaže, da zadrži normalan odnos sa svojom djeecom. Sa ženama nije - sa četiri se do sada razveo.

Sa Klarisom je bio 12 godina, do 1984., i sa njom ima sina Zafira. Brak

sa Merijen završio se u prvim godinama fetve. Slijedili su veza, pa brak sa 13 godina mlađom Elizabetom Vest, urednicom u Blumsberiju, sa kojom je dobio sina Milana, a Ruždijev četvrti brak bio je sa 23 godine mlađom indijskom manekenkom i glumicom Padmom Lakšmi, koja ga je kasnije ostavila zbog multimiliardera Adama Dela. U svojoj autobiografiji on navodi da gaje Vestova opisala kao *sebičnu osobu koja prolazi kroz život uništavajući živote drugih*, pa u jednom intervjuu kaže da on to *nije vido na taj način*, ali da joj je *dozvolio da izradi svoje viđenje*. Sa druge strane, on *svojim potrebama, koje su bile kao zapovijest, pravda svoja, tvrdi se prilično učestala, nevjernstva i izdajstva, poput onog kad je tokom sakrivanja ostavio Vestovu i tada malog Milana i otišao u provod u Ameriku*.

U tijesnoj trci između Merijen Vigins i Padme Lakšmi, ova druga osvaja titulu najgore iz gomile supruga, ocjenjuju kritičari na osnovu Ruždijeve priče: *erotski zanosna, ali u osnovi isprazna pohlepnica, čije sebične ambicije kao manekenke, glumice i tv-voditeljke, na kraju, nemaju nikakve veze sa ispunjenjem njegovih najdubljih potreba*. - U 65 godina bio sam zaljubljen u četiri žene, od kojih je jedna definitivno bila pogrešna. No, imati tri duge veze nije tako loše. Mislim da je glupo reći da se nikada neću ponovo oženiti. Trebam lijepu, dugu i stabilnu vezu i drugaćiji odnos me ne zanima - kaže Ruždi i dodaje da je ponosan što je sa majkama svoja oba sina u dobrim odnosima.

S Elizabetom Vest se, kaže, i dalje svaki dan čuje telefonom.

KO SE SMANJIO - SVIJETILI RUŽDI?

Telefonom - i nije neobično, ako se zna da je jedva došao do svog profila na fejsbuku. Ili, imao ga je, a onda je Fejsbuk 2011. zatražio da se umjesto kao Salman Ruždi identificira svojim prvim imenom Ahmed i prezimenom Ruždi, pošto je neko posumnjao da se radi o lažnom profilu. Ruždi je to odbio, Fejsbuk ga je izbrisao i odbijao da mu vrati njegov profil sve dok pisac na twiteru nije opisao koliko je frustriran cijelom slučajem.

"Prije dva dana Fejsbuk je izbrisao moju stranicu navodeći da ne vjeruju da sam to ja. Morao sam da pošaljem fotografiju iz pasa kako bi im dokazao svoj identitet. Potom su mi rekli da moram da koristim ime Ahmed sa kojim se nikada ne služim. Na kraju su reaktivirali moj račun pod imenom Ahmed Ruždi iako me cio svijet poznaje kao Salmana. Kreteni! Mark Cukerberg? Da li me čuješ?", napisao je Ruždi na twiteru.

Klarisa Luard

Merijen Vigins

Elizabet Vest

Padma Lakšmi

Tek nakon toga Fejsbuk je vratio Ruždiju profil i poslao mu zvanično izvijenje.

"Pobjeda! Fejsbuk se predao! Ponovo sam Salman Ruždi. Sada se osjećam mnogo bolje. Nije zabavno imati krizu identiteta u mojim godinama. Hvala Twiteru!", objavio je potom Ruždi, ponovo na twiteru.

On, inače, nema problem s elektronikom kao novim medijem, ali... Nešto prije frke sa Fejsbukom te 2011. rekao je italijanskoj Republici da problem viđi u ekonomskim posljedicama korištenja novih medija u književnosti.

- Postoji opasnost da će se industriji štampanja knjiga dogoditi ono što se već desilo na tržištu muzike i da će cijene toliko pasti da pisci i izdavači više neće imati interesa da rade. Brine me, naprimjer, to što radi Epl sa obaranjem cijena elektronskih knjiga na nivo koji bi mogao da uništi izdavače. Producija može da se nastavi samo ako se postigne dogovor o cijeni koja mora da omogući život i piscima i onima koji knjige štampaju - rekao je Ruždi. Onda je, tokom promocije svoje autobiografije godinu dana kasnije u knjižari Voterstoun u centralnom Londonu, u intervjuu Rojtersu pokazao da, možda, razumije kako stvari funkcionišu i kuda idu: književnost je uglavnom izgubila uticaj na Zapadu, a filmske zvijezde preuzele su mjesto pisaca kad se govori o velikim temama.

- Stičem utisak da ljudi smatraju da je književnost manje bitna. Ako pogledate Ameriku, vidjet ćete da postoji generacija starija od moje u kojoj su pisci poput Suzan Zontag, Normana Mailera i Gora Vidala imali šta da kažu o aktuelnim temama i da su slušani. Sada tamo bukvalno nema pisaca. Umjesto njih imate filmske zvijezde, stoga ako ste Džordž Kluni ili Andelina Džoli onda možete da govorite o aktuelnim problemima i ljudi će vas slušati na način na koji su nekada slušali Mailera i Zontagovu. To je velika promjena - rekao je on.

A možda i nije shvatio, možda je u pravu Zoe Heler, Engleskinja koja je krajem te 2012. u Njujork Tajmsu sasjekla i Ruždija i njegovu autobiografiju?

"On se lordovskom nonšalantnošću sam svrstao u ladici sa Nabokovom, Lorensem i Džojsom i nema ironije kad priča sam o sebi. Neki čitaoci mogli bi, kad dođu do kraja Džozefa Antona, pomisliti da je svijet postao manji i mračniji nego što je nekada bio. Ali se ne bi smjeli uzbuđivati. Svijet je velik i širok kakav je oduvijek bio, samo je Ruždi postao malen", napisala je Helerova.

TELEVIZIJA
SLON
extra
TUZLA, BiH
Slon
RADIO

+387 35 205 205
www.radioslon.ba 89 MHz

SLUŠAJTE I GLEDAJTE DA BISTE ZNALI

TNT
RADIO

Travnik 95.10
Zenica 93.40
Bugojno 93.50

www.tnt.ba

KAMELEON OO PIN BH

UDRI MUŠKI
101.2
MHz FM
**Svako jutro,
svaki radni dan...**

+387 33 727 000

Q radio
105.2 FM

TEL: +387 32 73 52 80 : +387 32 73 07 40
e-mail : marketing.q@gmail.com

EVO BANKE, CIGANE MOJ: ZLATKO BARŠ ZA SB

BOSNA

NEZAVISNA INFORMATIVNA REVIJА

GODINA XX | BROJ 903 | SARAJEVO 27.2.2014. | CIJENA 3 KM

SLOBODNA

RADIO
ZOS
107 FM

www.startbih.info

start

Zvuči nevjerojatno, ali... VIJEĆNICA DOBIJA PRVU MONOGRAFIJU!

Projekt prve monografije sarajevske Vijećnice objavljen je na web-stranici kickstarter.com sa ciljem sakupljanja sredstava za objavljuvanje knjige. Naprsto, nevjerojatno zvuči, ali... Iz Studia Urbina saopćeno je da je malo poznata činjenica da za cijelo vrijeme burnog po-

stojanja sarajevske Vijećnice nije napisana niti jedna knjiga o ovom nacionalnom blagu.

Ove godine, Vijećnica će ponovo otvoriti vrata u svom autentičnom raskošnom izdanju, a grupa autora, koji su usko vezani za obnovu Vijećnice, napisala je i knjigu o tom zdanju koja će također uskoro biti objavljena.

Urednik izdanja Nedžad Mulaomerović kaže da se ideja o izradi monografije javila pri za-vršetku izrade projekta obnove Vijećnice, za kojeg je trebalo detaljno istraživati - prikupiti stare fotodokumentacije i crteže izvornog projekta da bi bilo moguće obnoviti je u autentičnom izdanju.

- Tako smo prilikom izrade projekta došli do bogatog, vrlo ekskluzivnog fotomaterijala i uz pomoć istoričara i pisca Valerijana Žuje izradili prvu monografiju o sarajevskoj Vi-

jećnici - kazao je Mulaomerović.

(s. s. a.)

Radne grupe za kulturu i društvo SAČUVAT ĆE SE I KASTEL

Nakon što je za obnovu osam lokaliteta kulturnoga nasljeđa u četiri zemlje zapadnoga Balkana potrošeno 100.000 od ukupno

pola miliona eura, koje je EU namijenila održivoj obnovi kulturnog nasljeđa u ovom regionu, predsjed-

atelj Radne grupe za kulturu i društvo Regionalnog centra za saradnju Borče Nikоловski saopćio je da je dodatnih 270.000 eura namijenjeno drugim projektima za koje se čeka finansijsko odobrenje i iskoristiti će se za još 13' lokaliteta u regionu. Očekuje se i da će se dodatnih 2,8 miliona eura iskoristiti do 2016. godine za očuvanje tri lokaliteta na zapadnome Balkanu - Franjevački samostan u Baču (Srbija), banjalučki Kastel (BiH) i arheološko nalazište Appollonia (Albanija).

(s. s.)

1. Sarajevo Blues Festival LJUBAV I DRUŽENJE

Sarajevski klub Underground je 7. i 8. marta do-maćin 1. Sarajevo Blues Festival među čijim su osnivačima Vlado Kajević Don Guido, Alem Aleksić Čiza, Željko Živković, Željko Škaric Pancho...

- Cilj festivala ni-pošto nije stvaranje konkurenkcije mostarskom festivalu, niti gomilanje festivala, već propagiranje ljubavi ka muzici i druženju... Prve noći nastupaju legendarni Don Guido & Misionari i Old Stars Blues Gang, odnosno mnogi sarajevski etablirani muzičari koji će pružiti publici vrhunski događaj - kažu organizatori.

Druge noći, 8. marta, nastupaju NNO, bend akademskih muzičara koji sviraju blues visoke kvalitete i Sarajevo Blues Bang, bend koji se već etabliroa na blues sceni.

Željko Škaric Pancho

Iman Gavrankapetanović u Raiffeisen galeriji SIMBOLI IDENTIFIKACIJE

U Raiffeisen galeriji postavljena je izložba studentice master studija na Odsjeku za grafički dizajn sarajevske Akademije likovnih umjetnosti Iman Gavrankapetanović koja je kao dobitnica nagrade ALU Alija Kučukalić za najboljeg studenta 2013., dobila priliku da po drugi put izlaže u ovom prostoru.

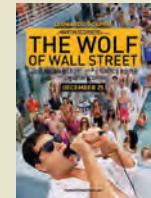
- To mi je izuzetna je čast. Izložba predstavlja slikovni rječnik turcizama, te odražava i preispituje specifični mentalitet stanovnika BiH. Tema na prvi pogled izgleda jednostavna, ali je u biti delikatna i kompleksna. Simboli identifikacije

predstavljaju nostalgičan pogled na historiju države - kaže Gavrankapetanovićeva. U januaru je, podsjetimo, potpisani memorandum o nastavku saradnje Raiffeisen bank dd BiH i ALU Sarajevo, u okviru koje se zajednički pomaže promocija umjetnosti i afirmaciju najboljih studenata Akademije. Svi ljubitelji umjetnosti izložbu mogu pogledati radnim danima u zgradbi Centrale Banke u Sarajevu, u Ulici Zmaja od Bosne bb od osam do 16:00 sati, a svaka izložba je prodajnog karaktera.

(s. m.)

PREPORUKE
Haris Čalkić, urednik fotografije.ba
IMA LI IŠTA LJEPŠE?

FILM: *Vuk sa Wall Streeta*. Odličan i univerzalan prikaz svijeta prodaje i marketinga koji u jednom trenutku protumači sam sebe. Gluma za čistu desetku.

KNJIGA: *Pjesme vatre i leda* George R. R. Martina, cijeli serijal od šest knjiga. Martin je stvorio paralelni svijet u koji kada uđete nema izlaska dok ne pročitate i zadnje slovo.

CD: David Gilmour - *Live in Gdańsk*. Stari majstor gitare i pjevanja. Koncert idealan za poslušati nakon posla kada je potreban odmor mozgu, a i svim čulima.

PREDSTAVA: Ne znam je li to ide pod predstavu, ali *Tabu šema Magacina kabare*. Odličan i duhovit presjek tabua i svakodnevnih predrasuda u našem društvu. Duhovito i poučno.

WEB: www.fotografija.ba. Ima li išta ljepeš od dobroih fotografija?

Vječni fenomeni

U SLAVU PAPARAZZA

U Centru Pompidou-Metz u francuskom Metzu do 9. juna postavljena je multidisciplinarna izložba koja se kroz više od 600 fotografija, slika, video-uradaka, skulptura i instalacija bavi fenomenom estetike senzacionalističke paparazzo fotografije i njezina utjecaja na modnu fotografiju. Izložba suprotstavlja radove slavnih predstavnika neslavne discipline senzacionalističke fotografije, kao što su Tazio Secchiaroli, Ron Galella i Eostain Pimpernel, radovima modernih fotografa, foto-novinara, filmaša ili umjetnika kao što su Richard Avedon, Raymond Depardon, William Klein, Gerhard Richter, Cindy Sherman i Andy Warhol. Riječ paparazzo dolazi od imena nametljivog fotoreportera Waltera Santessoa iz filma *La Dolce Vita* Federica Fellinija iz 1960, a odnosi se na praksu čekanja u zasjedi, praćenja i prikradanja slavnima kako bi se ukrala inkriminirajuća ili ekskluzivna fotografija.

KAKO SU NACISTI FINANSIRALI HITLEROV BIJEG I SAKRIVANJE NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA (III)

Ruzvelt produžio rat

Ispod vojnih operacija između 1939. i 1945. godine vođen je i drugi, tajni i puno isplativiji rat – onaj za umjetnine, zlatne rezerve poharanih država, novac velikih privrednih konglomerata, tajne njemačkih vojnih tehnologija, u kojem su se vrtile stotine milijardi tadašnjih dolara. Magazin Start BiH u narednih nekoliko brojeva prenosi dio priče o kojoj se šapuće decenijama, a stvarni podaci iz tajnih arhiva počinju stizati tek danas...

Čerčil, Ruzvelt i Staljin na Jalti

ALEN DALS JE JEDNOM NAPISAO, u pismu majci: "Bern je diplomatski i špijunski centar... Sada se družim sa raznoraznim čudacima Česima, Jugoslovenima, Albancima, Crnogorcima, Ukrajincima... Ovdje postoje izgledi da se uradi podjednako mnogo kao kada bi čovjek bio čitav švapski puk (sic)." To pismo nosi datum Božića 1917., kada je Dals imao 24 godine. Četvrт vijeka kasnije, Dals se ponovo o Božiću obreo u Bernu, vrativši se poslu održavanja veza sa raznoraznim čudacima.

Stigao je u Švajcarsku taman na vrijeme. Jedanaestog novembra 1942. Nijemci su odgovorili odmazdom na mlak otpor Francuza pružen prilikom savezničkog iskrcavanja u Sjevernu Afriku okupiravši ostatak Francuske, kojim je prethodno vladala Višjevska vlada maršala Petena. Potom su sve francuske granice bile zatvorene. Švajcarska je sada postala ranjivo ostrvo, okruženo nacističkom i italijanskom fašističkom teritorijom. To je veoma otežalo zadatak komuniciranja sa Londonom ili Washingtonom. Sav protok diplomatske pošte je bio prekinut, sve telefonske linije i radiokomunikacije bile su praćene, a Dalsu je nedostajalo osoblje za efikasno šifrovanje poruka.

Prvobitno, **Divlji Bil Donovan** je zatražio da Dals ode u London i koordinira između OSS

i britanskih obavještajaca. Dals se tome usprotvio i predložio da osnuje stanicu specijalne obavještajne službe OSS u Švajcarskoj. Motivi su mu bili raznorodni. Očigledno, poznavao je dobro grad i zemlju i govorio njemački krajnje pristojno. Na ličnom nivou, Bern je bio daleko privlačniji od Londona usred blickriga za jednog bonvivana koji je uživao u dobroj hrani, vinu i društvu mlađih žena. Štaviše, Švajcarska je bila središte skrivenog poslovanja i bankarskih aktivnosti u okupiranoj Evropi. Kao uspješan advokat firme Salivan i Kromvel, Dals je bio sasvim kvalifikovan za praćenje takvih aktivnosti kako za račun američke vlade, tako i za račun svojih privrednih klijenta. Ali Bern je bio nadasve idealno mjesto za bavljenje špijunažom. On je Dalsu pružao ono što je on kasnije opisivao kao svoj veliki prozor u svijet nacista. Dalsa se često moglo naći kako ruča u Tatar kefu ili večera u hotelu Belvi palas, gdje su strane diplomate i švajcarski zvaničnici voljeli da se

okupljaju i razmjenjuju traćeve ili obavještajne podatke. Sa 50 godina, on se držao kao univerzitetski profesor, u svojim sakoima od tvida, sa leptir-mašnama i lulama od divlje ruže, a zahvaljujući njegovom lagodnom šarmu, ljudima je sa njim bilo priyatno u društvu. Imao je vremena za svakoga, koje god bilo doba dana - i zakleo se da mu nikada neće promaći još jedan **Lenjin**. Kako je sam govorio, njegov otvoren stav bio je rezultat toga što je *na svoja vrata dovodio dostavljače informacija, dobrovolje i pustolove svake fele, profesionalne špijune i amatere, dobre i zle*. Noću je održa-

TEORIJE ZAVJERE

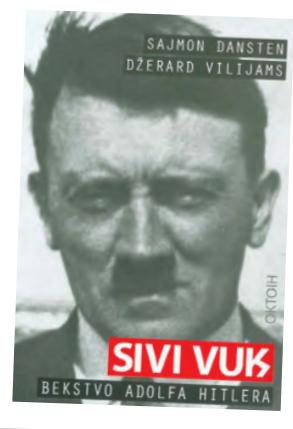
Grey Wolf: The Escape od Adolf Hitler, odnosno *Sivi vuk: Bjekstvo Adolfa Hitlera*, knjigu **Sajmon Dansten i Džerarda Vilijamsa** je 2011. izdao Spitfire Recover Ltd.

Autori tvrde da su prvobitno bili zamislili da snime dokumentarni film na temu teorije zavjera po kojima su **Adolf Hitler i Eva Braun** preživjeli Drugi svjetski rat, pobegli u Argentinu, tamo izrodili djecu, razveli se, a onda Hitler tamo umro 1962. godine. Međutim, kako kažu, iscrpna istraživanja u Argentini, Poljskoj, Njemačkoj, Velikoj Britaniji i na Kanarskom ostrvu Fuerteventura dovela su ih do ubjedljivog dosjea punog pojedinosti koji priča priču potpuno drugačiju od prihvaćene istorije Drugog svjetskog rata.

Teorije o Hitlerovom bijegu nisu nove, čak su i Sovjeti koji su u Berlinu pronašli ugljenisane ostatke Hitlera i Braunove tvrdili da ne ma pouzdanih dokaza da je firer Trećeg rajha

zaista mrtav, a među posljednjim se polovinom januara ove godine pojavila knjiga *Hitler u Brazilu* brazilske studentkinje novinarstva **Simoni Rene Guereiro Dias**, koja tvrdi da je Hitler pobegao u Argentinu, odatle prešao u Paragvaj, pa u Brazil gdje je umro u svojoj 95. godini.

Osnovna tema ovog feljtona je ipak *trag novca*, odnosno potezi koje je vukao prije svega Martin Borman da bi obezbijedio novac - za njemačke ratne operacije, bogaćenje nacističkih zločinaca, njihov eventualni bijeg... Šta god: taj se dio priče relativno lako provjerava, a i danas zvuči fascinantno.

vao sastanke u radnoj sobi punoj knjiga u svom udobnom stanu na adresi Herengasse 23, nudeći diskretnu dobrodošlicu svakom potajnom posjetiocu koji je želio da sačuva anonimnost. Međutim, i pored toga što je bio nadaren da se prilagođava svemu i svakome, Dals je gajio znatnu antipatiju prema Britancima. Pošto je 1914. otišao sa Prinstona, kratko je radio kao predavač u Indiji, gdje je razvio osjećaj dubokog gnušanja prema Britanskom carstvu - a to je bio sentiment koji su dijelili mnogi u američkom establišmentu. Britanska obavještajna zajednica je, opet, bila donekle sumnjičava prema njegovom nehajnom držanju i raskošnom životu, ali su obje strane, kao profesionalci, bile voljne da sarađuju kad su im se interesi poklapali. Čak i tada, kako se Dals kasnije prisjećao, nikad se nije skanjivao da *nasamari Britance*.

DALS JE UBRZO POSTIGAO zapažene uspehe. Poslije okupacije Višijevske Francuske, svi lokalni agenti iz *Deuxieme Bureau*, francuske tajne službe, pristali su da sarađuju sa njim pod uslovom da ih OSS finansira. Dals je tako primao stalani dotok obavještajnih podataka iz okupirane Francuske, koje će saveznički planeri izuzetno cijeniti prilikom pripreme za iskrcavanje u Normandiji i potom oslobođanje Zapadne Evrope. Saznao je za postojanje Hitlerovog programa za proizvodnju *Oružja odmazde* - projektila V-1 i V-2 - i kada su te informacije bile kombinovane sa podacima iz poljskih i skandinavskih izvora, te onima iz Jedinice za tumačenje fotografija u RAF-u, RAF je dobio priliku da bombarduje njemačku bazu za istraživanja i testiranje kod Penemindea, u avgustu 1943. godine. Alen Dals je bio majstor u kultivisanju ljudi za ulogu potencijalnih špijuna u svim sektorima društva i nacionalnostima. Među njegovim izvorima bile su diplomate, finansiieri, sveštenici, novinari i obavještajci širom svijeta. Na jednom kraju spektra on je sakupljao podatke od posada *barži* koje su plovile rijekom Rajnom kroz Njemačku i Švajcarsku. Na drugom, redovno se sastajao sa **Karlom Jungom**, slavnim švajcarskim psihijatrom koji mu je davao psihološke profile nacističkih vođa i primjenjivao svoj inovativni koncept *kolektivnog nesvesnjeg* u analizi njemačkog naroda. Međutim, upravo su se Dalsovi kontakti sa nelojalnim Nijemcima pokazali najunosnijim.

Među takvima se isticao **Fric Kolbe**, visoki diplomata u Ministarstvu spoljnih poslova Rajha čije je šifrovano ime u OSS bilo **Džordž Vud**. Kolbea su Britanci odbili kao očigledno podmetnutog doušnika, Dals ga je istrajno kultivisao i, vremenom, došao do oko 1.600 dokumenata o politici Ministarstva spoljnih poslova koji su omogućili donošenje neprocjenjivih zaključaka o Hitlerovim ratnim planovima i međunarodnim odnosima Trećeg rajha. Među obavještajnim podacima koje mu je dao Kolbe, bila je i veoma detaljna skica Hitlerovog poljskog glavnog štaba u šumi blizu Rastenburga, u Istočnoj Pruskoj - danas je to Ketrzin u Poljskoj - sa nazivom *Wolfschanze* ili *Vučja jazbina* - sve sa preciznim lokacijama protivavionske odbrane i zgrada koje su koristili **Gering** i **Gebels**. I mada je Hitler provo-

dio mnogo vremena u *Wolfschanze* tokom rata, Saveznici ga niti jednom nisu bombardovali. Dalsa je 15. januara 1943. posjetio stari poznanik, princ **Maksimilijan Egon cu Hohenlohe-Langenburg**, kome je pasoš Lichtenštajna omogućavao da bez problema putuje svijetom. Princ je imao bezbroj kontakata sa visokim zvaničnicima širom Evrope, naročito u Berlinu, a posebno sa rajhsfirerom SS **Hajnrihom Himlerom**, koji je organizovao njegov sastanak sa Dalsom. Prijedlog koji je princ želio da iznese Dalsu bio je jednostavan, premda zapravo prepušćajući: u ime civilizacije, Himlerov SS će ukloniti Hitlera, poslije čega će Njemačka udružiti snage sa zapadnim demokratijama u globalnom ratu protiv sovjetskog komunizma. Vjeran svojim metodima, Dals je dopustio sebi da izgleda zainteresovan, ali se nije obavezao ni na šta, zadržavši otvorene opcije za svoj budući dijalog sa SS i nacističkom hijerarhijom. Među njegovim kontaktima sa SS bio je i austrijski aristokrata, kapetan SS **Rajnhard Špici**, koji je bio SS ađutant ministra spoljnih poslova **Joakima fon Ribentropa**. Špici je potom služio u Ministarstvu spoljnih poslova (*Arnt Ausland*) / Vrhovnoj komandi oružanih snaga (*Abwehr im Oberkommando der Wehrmacht, OKW*), odnosno *Abveru* - njemačkoj vojnoobaveštajnoj organizaciji, kojom je do februara 1944. upravljaо zastrašujući admirал **Vilhelm Kanaris**. Međutim, Dals je tek preko njemačkog vicekonzula u Cirihi **Hansa Bernda Gisevijusa** otvorio kanal do *Abvera*. Kanaris, po-

znat kao *Stari lisac*, na čelu *Abvera* od 1935., bio je jedna od najzagotonitijih figura Trećeg rajha. Tečno je govorio nekoliko jezika i bio se obavještajnim radom tokom svoje duge karijere u mornarici. Bio je brilljantan majstor špijunaže, ali se takođe postarao da mu najbliži saradnici ne budu članovi Nacističke partije. Prije izbijanja rata, Kanaris je bio aktiv u pokretu otpora Nijemaca koji su prvo pokušali da osuđete, a zatim i zbace Hitlera - grupe poznate *Gestapou* kao *Crni orkestar (Schwarze Kapelle)*, a u OSS kao *Lom*. Kanaris je, kao i Himler, pokušavao da otkrije kako će se zapadni saveznici držati ako Hitler bude uklonjen ili ubijen. On je morao da zna kakvu bi podršku mogli da očekuju sami zavjerjenici, kao i kakva bi podrška uslijedila u političkom periodu poslije obavljene stvari. Znajući za Dalsove sklonosti, naložio je jednoj od svojih stalnih agentkinja u Švajcarskoj, **Halini Šimanskoj**, udovici jednog poljskog oficira, da stupi u vezu s Amerikancem. Ona je slučajno bila i Kanarisova bliska družbenica za vrijeme njegovih posjeta Švajcarskoj, pa se šaputanje na jastuku pokazalo korisnim za obje strane. Šimanska je bila i Kanarisova veza sa britanskim obavještajcima - Kanaris je preko

nje krajem 1940. obavijestio Britance o Hitlerovim planovima za invaziju na Sovjetski savez. Međutim, Kanarisovi pokušaji da ustanovi šta Vašington i London misle o mogućoj budućnosti Njemačke bez firera bili su bezuspješni. Niti jedni niti drugi nisu bili voljni da podrže bilo kakav pokret otpora unutar Njemačke niti zavjeru da se ubije Hitler i nisu ga jili nimalo simpatija prema zavjerenicima koje je predsjednik **Ruzvelt** otpisao kao *one istočnonjemačke junkere*.

Britanski stručnjaci za dešifrovanje u Blečli Parku mjesecima su dešifrovali Dalsove telegrame, a njihovi transkripti nalazili su se u rukama Tajne obavještajne službe britanskog Ministarstva spoljnih poslova MI-6. U potcenjivačkim izvještajima, Dals je opisivan kao *Jenkl Dudl-Dendi, skorojević koji ne može obezbijediti prave obavještajne podatke i čini se da ga previše uzbudjuju sitni uspjesi*. Ali, jedan oficir u MI-6 drugaćije je gledao na te transkripte - britanski izdajnik **Kim Filbi**. On je smjesta poslao izvještaj o Dalsovim aktivnostima svom kontroloru

u Moskvu. Odgovor koji je dobio bio je jasan: Dals i njegovi doušnici moraju se diskreditovati - Moskva se paranoično plašila svake mogućnosti da zapadni saveznici pregovaraju o separatnom miru.

Poslije izvesnog vremena, Dals je dobio telegram od svojih šefova u OSS: *Od nas je zahtjevano da vas obavijestimo da Ministarstvo vojske danas sve vjesti iz Berna odbacuje 100 posto. Nagovješteno je da je Švajcarska idealna lokacija za podmetnute agente; tendencijsne obavještajne podatke i*

probne balone usmjerene na uspostavljanje mira, ali nisu nam izneseni detalji. Dals je bio prenaražen zbog toga što tvorci politike u Vašingtonu odbacuju njegove operacije za prikupljanje podataka, a kada je otkrio ulogu koju je u tome igrao MI-6, njegovo nepovjerenje u Britanice se dodatno pojačalo. Odlučio je da iz svojih budućih operacija isključi svako značajno britansko učešće. Bez obzira na to, nastavio je da gradi mrežu kontakata širom Evrope i na Bliskom istoku. Bern je ostao važan centar za operacije OSS u Evropi, a Alen Dals je ostao u središtu te mreže.

OPERACIJA BAKLJA, ANGLOAMERIČKA INVAZIJA na francusku sjevernu Afriku, započela je 8. novembra 1942., kada se 100.000 savezničkih vojnika iskrcalo u Maroku i Alžiru suočeno sa neodlučnim francuskim otporom. Pod komandom generala **Dvajta D. Ajzenhauera**, iskrcavanje je bilo sasvim uspješno i primirje je uspostavljeno 11. novembra - istog onog dana kada je Hitler reagovao okupacijom Višijevske Francuske. Operacija Baklja se podudarila sa prvom velikom britanskom kopnenom pobedom u ratu kod El Alamejna, na libijsko-egipatskoj granici, gdje je Osma armija generala **Bernarda Montgo-**

Alen Dals

merija nanijela velik poraz Romelu i primorala njegov Afrički korpus na bezglavo povlačenje. S osvitetom Nove 1943. godine, njemačke snage u Sjevernoj Africi bile su sabijene u sve manju enklavu u čijem je središtu bio Tunis, dok je britanska Osma armija napredovala s istoka, a američka Peta i britanska Prva armija sa zapada. Žestoke bitke su se nastavile u nastupajućim mjesecima dok se njemačko-italijanska Armeegruppe Afrika borila do posljednjeg čovjeka, ali predaja je postala neizbjegnja. Dvanaestog maja 1943. odašlana je posljednja radioporuka: *Sva municija utrošena. Oružje i oprema uništeni. U skladu sa svojim naređenjima, Afrički korpus se borio sve dok nije došao u stanje da više ne može da se bori. Ustat ćemo ponovo.* Poruka je bila odjavljena borbenim pokličem na svahiliju, koji je Afrički korpus usvojio - *Heia Safari* - što se, ugrubo, može prevesti kao poklič lovca koji opazi lisicu. U tom posljednjem afričkom pohodu izginulo je oko 60.000 vojnika Osovine, a njih 240.000 je zarobljeno. Uprkos hrabrim riječima o ponovnom ustanku, njemački vojnici su tu katastrofu nazvali *Tunisgradom*.

Montgomeri i Romel

NA DAN OKUPACIJE VIŠJEVSKE FRANCUSKE, posljednji napad njemačke Šeste armije kroz ruševine Staljingrada zaustavio se u groznim uslovima druge ruske zime za Vermaht. Na kraju njenih strahovito rastegnutih linija snabdijevanja zavladala je nestaćica namirnica, municije i svih drugih ključnih proizvoda. Nedjelju dana kasnije, 19. novembra general **Georgi Žukov** pokrenuo je operaciju *Uran*, sa velikim ofanzivama sjeverno i južno od Staljingrada. Do 22. novembra Šesta armija je bila opkoljena. U razmetanju ili pukom neznanju, maršal Herman Gering je obećao Hitleru da njegova *Luftwafe* može snabdijevati iz vazduha armiju u zamci. Minimalne dnevne potrebe u namirnicama neophodne da održe Šestu armiju iznosile su 550 tona, ali *Luftwafe* je rijetko uspijevala da premaši 300 tona, a kasnije su, kako su se vremenski uslovi pogoršavali, sa padom temperature na -30 stepeni Celzijusa sredinom januara, isporuke smanjene na samo 30 tona dnevno. Njemački vojnici su se smrzavali sa samo nekoliko šnita hljeba i malim komadom konjskog mesa dnevno i ubrzo su počeli da obolijevaju od dizenterije i tifusa. Borbe su se nastavile sve do 2. februara, kada su posljednji branioци u fabrići *Crveni oktobar* položili oružje. Njemačke snage su imale 750.000 žrtava strašne ruske zime, a od 94.000 onih koji su bili zarobljeni kod Staljingrada samo će njih 5.000 ponovo vidjeti Njemačku. Crvena armija je platila ogromnu cijenu za obranu, opkoljavanje i konačno ponovno zauzimanje Staljingrada, od gotovo 500.000 ubijenih ili nestalih vojnika, sa zaprepašćujućih 650.000 ranjenih, a da ne pominjemo još 40.000 poginulih civila. Ipak, te užasavajuće žrtve donijele su Sovjetskom savezu prvu prelomnu pobjedu. Prvi put je cijela jedna njemačka armija bila odlučno poražena, a onda i uništena na bojištu. Radio-Berlin je obilježio taj preokret bez presedana na Istočnom frontu tako što je tri dana puštao sumornu muziku, ali njemačkom narodu će trebati mnogo više vremena

da se suoči sa tom katastrofom. Prestiž Crvene armije se vinuo u nebesa i u Majci Rusiji i u zapadnim demokratijama. Uživajući u slavi pobjede kod grada koji je ime dobio po njemu, **Staljin** je stekao nov ugled kod kuće i u inostranstvu, a njegovi ponavljeni zahtjevi da zapadni saveznici otvore drugi front u Evropi, kako bi popustio pritisak na Sovjetski savez, postali su neumoljivi.

U JANUARU 1943. LIDERI SVIH VELIKIH SILA bili su pozvani da prisustvuju konferenciji u marokanskom obalskom gradu Kazablanci. Staljin je to odbio, pošto je bitka za Staljingrad u to vrijeme dostizala vrhunac. Između 14. i 24. januara predsjednik Ruzvelt i premijer Čerčil, zajedno sa šefovima kombinovanog generalštaba, sastali su se u hotelu *Anfa* da bi odlučili kakva će biti daljna ratna strategija na zapadu i Pacifiku. Čerčil je žarko želio da se ratu u Evropi dodjeli najviši prioritet i njegov stav je prevladao. Više resursa će biti dodijeljeno vođenju borbe za Atlantik, pošto su sam opstanak Britanije i sposobnost SAD da raspoređuje armije po Evropi zavisili od pobjede nad podmorničkom prijetnjom. Uprkos Staljinovim podsticajima, ishod katastrofnog desanta na Dijep u avgustu 1942. potvrđio je da veliko iskrčavanje na kopno Sjeverozapadne Evrope jednostavno nije izvodljivo tokom 1943. Umjesto toga, kada bude postignuta očekivana pobjeda u Sjevernoj Africi, savezničke snage će najprije okupirati ostrvo Siciliju, a zatim Italiju. Da bi smekšali Staljina, zapadni saveznici su izdali *Direktivu iz Kazablanke*, koja se bavila bližom koordinacijom ofanzive strateškog bombardovanja Njemačke između Kraljevskog ratnog vazduhoplovstva i ratne avijacije američke vojske. Proklamovani cilj programa zajedničkog bombardovanja bilo je *progresivno uništenje i dislokacija njemačkog vojnog, industrijskog i ekonomskog sistema i podrivanje morale njemačkog naroda do tačke kada će njegova sposobnost za oružani otpor biti fatalno oslabljena*. Prioritetne mete bila su brodogradilišta za podmornice i njihove operativne baze, a potom i njemačka avioindustrija, transportni sistem i postrojenja za proizvodnju nafta. Ratna avija-

cija SAD uzdala se u dnevno precizno bombardovanje pojedinih ciljeva, dok je RAF više volio da bombarduje noću. Ova kombinovana operacija *Point blank* osudit će Njemačku na neprekidno bombardovanje iz vazduha u razmjerama bez presedana, koje je stavljalno volju njemačkog naroda pred krajnja iskušenja. Međutim, jedan aspekt konferencije u Kazablanci nije naišao na punu saglasnost. Predsjednik Ruzvelt je i dalje gajio duboko gađenje prema njemačkoj vojničkoj kasti koju je sa nipođaštanjem nazivao *Fonovima* i nije želio da odobri nikakav sporazum sa njemačkom vladom izuzev bezuslovne predaje. Ni Čerčil, ni šefovi kombinovanog generalštaba nisu lako prihvatali takvu strategiju, ali Ruzvelt je ostao čvrst i u tome je njegova volja prevladala, baš kao što je to bio slučaj sa Čerčilovom u vezi sa planiranim pohodom na Italiju. Navodeći neuomoljivu odlučnost **Uliksa S. Granta** - *Grantovska bezuslovna predaja* - za vrijeme američkog građanskog rata, Ruzvelt je zahtijevao potpunu i nedvosmislenu pobjedu nad Njemačkom. Nije se smjelo ponoviti primirje kojim se *Veliki rat* (*Prvi svjetski rat*) okončao iako su njemačke trupe još bile na francuskom tlu. Rezultat tog primirja bila je široko prihvaćena iluzija tokom međuratnih godina da je njemačka vojska ostala neporažena na bojištu i da su Njemačku na kapitulaciju natjerali samo podli političari. Prigovore politici bezuslovne predaje iznijeli su, između ostalih, i Ruzveltov šef generalštaba američke kopnene vojske general **Džordž K. Maršal**, te njegov zapovjednik na terenu, general Ajzenhauer, koji je bio u usponu karijere, s obrazloženjem da će to neizostavno pojačati odlučnost njemačkih armija na bojištu. Obavještajna zajednica je shvatila da će ta politika praktično upropastiti svaki stvarni dijalog ili podršku pokretu otpora u Njemačkoj, pošto će njegove vođe znati da čak ni Hitlerova smrt neće njihovu zemlju poštovati potpune propasti i poniženja. Kako je napisao Alen Dals, *osujetili smo internu revoluciju u Njemačkoj i tako produžili rat i razaranja*. Osim Staljina, jedini lideri zaraćenih strana kojima je ova odluka odgovarala bili su oni u nacističkoj hijerarhiji.

(nastavit će se)

OSVRĆEMO SE MI, VJERUJ, NIJE MI LAKO

Dobra je svaka vlada koja se može oboriti

Taj Alen, vlasnik piljare, važi za jednog od bogatijih ljudi u našem kvartu. Radi od šest ujutro do ponoći. Pričali smo jednom o tome kako naporno radi, pa sam ga ja pitao i je li bolje umjeti nego imati? "Jeste! Naročito ako se umije imati!", rekao je on...

► PIŠE: Asaf Bećirović

RADNA TEMPERATURA: Evo, razgovaram sa čovjekom čija se karijera kretala od punoglavca preko praznoglavca, do dupeglavca. Ne, nije niko od predstavnika aktuelne vlasti, nego nema veze ko.

Priča o demonstracijama. Kao, demonstranti su u pravu, al' ne valja što blokiraju saobraćaj. Velim, ako su u pravu, pridruži im se, demonstrijaj i ako možeš odblokiraj.

"Nisam baš spremjan da sagorijevam za ideju. Ne mogu da postignem radnu temperaturu!", vadi se on.

Potom slušam kako ruži Vladu FBiH. Ukratko, ništa ne valja.

Velim mu da nije baš tako, da dobra je svaka vlada koja se može oboriti. I da najgore su one kojima ništa ne možeš.

Tu vladu, za koju kažem da dobra je, on ruži za lošu privatizaciju.

Meni, pak, dojadio slušati ga, pa kažem da privatizacija super je. Da uspjela je dvadeset posto. Jer toliko je familija učinila bogatim. Objasnim i da narod je, u principu, zadovoljan demokratskim promjenama. Premda je procent onih koji se samozadovoljavaju i dalje visok.

"A šta misliš, da je zakazan u Sarajevu miting pošteneh, koliko bi ljudi došlo?", pitao je. "Za očekivati je, najmanje dvojica!", odgovorio sam.

ČAK NORIS: I tako. Dok smo se nas dva natezali, vijesti su javile da građanski plenumi predlažu nove premijere kantonalnih vlada.

Predloga sijaset.

Onda je onaj dupeglavac rekao da mu se i ja činim pametnim pa bi me kandidovao za premijera Vlade Sarajevskog kantona. Fino sam mu objasnio da nemam škole, da nisam vees. "Ko je bio pametan i kupio diplomu na vrijeme, taj je do danas mogao i da doktorira!", rekao je on, valjda aludirajući na moj kvocijent inteligencije.

Istovremeno, plenumu, onom u Tuzli i Sarajevu, nije išlo baš najbolje sa slaganjem novih

kantonalnih vlada, pa sam pomislio da bi im trebale slagalice za niži uzrast.

Dupeglavac je, da valjda skrati muke, rekao da ode i on na plenum jer ima sjajan prijedlog. "Predložit ću Čaka Norisa za mandatara! On može da zalupi rotirajuća vrata. Nikad on neće doživjeti srčani udar jer njegovo srce nije toliko glupo da ga napadne. Jednom je popio cijelu bočicu tableta za spavanje pa je morao treplnut. A kao mali je spavao sa upaljenim svjetlom. Ali ne zato što se bojao

"A u Bosni ima sedamsto hiljada gladnih, a vlada je obećala građanima i bolje rezultate!", naum palo mi je da bih stavio u rubriku Vjerovali ili ne.

I tako. Čitam ja, čitam, kad naleti neka teve ekipa.

Predstavlja se novinarka, kao s Pinka je i zanima me moj stav o političarima iz Bosne i Hercegovine. Kažem nemojte mene, nisam odavde, a ona će da nema veze što nisam odavde, jer i onaj ko nije odavde može imati svoje mišljenje.

Nije bilo druge pa sam rekao svoje mišljenje o našim političarima.

"Na momente naši političari djeluju normalno. Ali mislim da su u pitanju prolazne krize!", rekao sam.

Kad se spustio mrak, napenalio sam se pred ekran. Pred Pink. Nigdje one novinarke i moje izjave.

Super! Inače bi me raja zajebavala. Rekli bi da sam dorastao dvorskoj budali. Branio bih se rekavši: "Ma, dajte, ne bih ja nikada mogao biti dvorska budala. Svoja kućica, svoja slobodica!"

NAR I ŠIPAK: Helem, sklopio sam Zabavnik, jer mi je na um pao šipak.

Volim ih jesti. Bojao sam se, kraj im je sezona, pa ih nema za kupit. Skoknem do zelenare koju je držao Alen, Šiptar iz Makedonije.

"Ima li šipaka?", pitao sam ga.

Alen me pogledao i rekao da šipaka će vazdati i da ih nikad neće nestati. Skontam o čemu se radi pa se izvinem, kažem da ništa loše nisam mislio. Tu je Alen rekao da nema veze, ali da zapamtim da nar je dar prirode, a šipak - dar društva.

Inače, taj Alen, vlasnik piljare, važi za jednog od bogatijih ljudi u našem kvartu. Radi od šest ujutro do ponoći. I vikendom tako. Pričali smo jednom o tome kako naporno radi, pa sam ga ja, među ostalim, pitao i je li bolje umjeti nego imati?

"Jeste! Naročito ako se umije imati!", rekao je on. ●

mraka, nego se mrak bojao njega! Reci, zar nije pravi", predlagao je dupeglavac.

Šta ću, složim se. Nema nam, velim, boljeg od Čaka.

VJEROVALI ILI NE: Kad je ovaj otisao na plenum, meni je više bilo dosta demonstracija i kuraca palaca. Fino sam otvorio Politikin zabavnik. Meščini, izlazi 75 godina. Najdraža mi je rubrika Vjerovali ili ne.

Pisalo je da na svijetu ima više pilića nego ljudi, da pingvini mogu roniti u dubine i preko 400 metara, da ajkula ne može fasovati rak. Pisalo je da stabla nekih vrsta bambusa dnevno mogu da narastu 90 centimetar i da prošječan čovek zaspri za sedam minuta, da naši bubrezi sadrže više od milion malih cijevi. Njihova ukupna dužina, u oba bubrega, iznosi 60 kilometara. E, svašta u bašći božijoj.

Nagrada TINJAK 2014.

www.startbih.info

Pošaljite reportaže do 15. aprila 2014. i osvojite NAGRADU EKREM TINJAK

Magazin START BiH, portal www.startbih.info i UG Pozitivne vrijednosti, uz podršku Ureda za slobodu medija OSCE-a iz Beča, raspisuju konkurs za novinarsku nagradu EKREM TINJAK, koja će biti dodijeljena za najbolju reportažu objavljenu u printanim medijima (dnevne novine i magazini) i na web-portalima tokom 2013. godine.

Radove na konkurs mogu do 15. aprila 2014. prijaviti autori, redakcije, kao i svi oni koji su zapazili kvalitetnu reportažu.

Prijava mora sadržavati ime, prezime, kontakt autora i reportažu u elektronskoj formi, s obavezno naznačenim datumom i mjestom objavljenja.

NAGRAĐENA ĆE BITI SAMO JEDNA. Autor dobiva 2.000 KM, skulpturu koja je autorski rad akademskog vajara Admira Halilovića, te diplomu.

Radove treba slati na adresu magazina START BiH u Sarajevu - Ulica La benevolencije 6, 71000 Sarajevo ili na e-mail: redakcija@startbih.info.

Sve dodatne informacije možete dobiti u redakciji magazina START BiH ili na telefon 033/260-210.

Nagrada EKREM TINJAK, posvećena prerano preminulom uredniku i novinaru magazina START BiH Ekremu Tinjku, bit će dodijeljena treći put. Prošle godine dobio ju je Almir Panić, za reportažu *Desant na Školi*.

Reportaža (engl. report - izveštaj)

Reportaža je određena svim informativnim elementima, potencijalom, količinom informacija. U reportaži nije riječ o aktuelnom, značajnom događaju, već je to opširnija interpretacija i deskripcija nekog događaja, koji je važan za nekog pojedinca.

Reportaža je neka vrsta novinarske ilustracije onoga što može biti značajno za pojedinca kao pripadnika društva. Može da uključi emociju i lični doživljaj novinara. Predstavlja umjetničku sliku života.

Reportaža je najzahtjevnija i naj složenija novinarska vrsta.

Zahtijeva vrlo temeljite pripreme, budno sudjelovanje u događanju te zapažanje svih detalja.

Pravog reportera odlikuje iznimna spretnost u umijeću prenošenja događaja ili pojave u obliku dinamične priče.

Kompoziciju reportaže čine uvod, u kojem najavljujemo i određujemo temu o kojoj pišemo, zaplet, kroz koji ulazimo u sam problem, kulminacija, u kojoj stvaramo napetost u iščekivanju najbitnijeg u događaju, rasplet ili obrat, u kojem razrješujemo zaplet, te poruka, kojom ujedno završavamo priču.

Tematska reportaža može biti iz najrazličitijih područja života i u povodu najrazličitijih događanja.

Medijski sponzori:

Gracija NEZAVISNE novine

DANI OSLOBODENJE

Vijeće za štampu
u Bosni i Hercegovini

POKRET JE ŽIVOT

U svim apotekama
bez ljekarskog
recepta!

Fastum® Gel

Snažno protiv bola i reume!

EFIKASNA LOKALNA TERAPIJA BOLA

- kod sportskih povreda
- u vratu i leđima
- u zglobovima i mišićima
- uslijed reume

Fastum® Gel je efikasan lijek protiv bolova koji se nanosi lokalno u formi gela na mjesto bola ili povrede. Na takav način čuvate želudac, a lijek dospijeva tamo gdje treba da djeluje.

Fastum® Gel je jedinstvenog sastava koji mu omogućava da prodre brzo i duboko kroz kožu i tako u odgovarajućoj količini lijek dospijeva na mjesto bola i upale!

 BERLIN-CHEMIE
MENARINI

Prije upotrebe pažljivo pročitati uputstvo o lijeku.

Za obavijesti o indikacijama, mjerama opreza i neželjenim efektima posavjetujte se sa ljekarom ili farmaceutom.